

พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี
อำเภอनाโยง จังหวัดตรัง

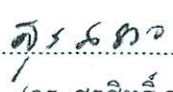
สุนิสา สัจจาเฉลียว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2559

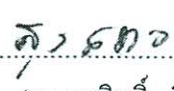
พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี
อำเภอनाโยง จังหวัดตรัง

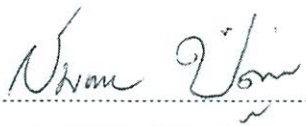
สุนิสา สัจจาเฉลียว
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

รองศาสตราจารย์..........อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

รองศาสตราจารย์..........ประธานกรรมการ
(ดร.สากร จริยวิทยานนท์)

รองศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.สุรสิทธิ์ วชิรขจร)

อาจารย์..........กรรมการ
(ดร.สมชาย ปัญญเจริญ)

รองศาสตราจารย์..........คณบดี
(ดร.พิชาย รัตนคิดถ ก ฎเก็ต)

กันยายน 2559

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์

พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ชื่อผู้เขียน

นางสาวสุนิสา สัจจาเฉลี่ย

ชื่อปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

ปีการศึกษา

2559

การศึกษาเรื่อง "พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง" มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี 2) ศึกษากระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี และ 3) ศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีและที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี และเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

จากการศึกษาสามารถสรุปพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีได้เป็น 5 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ยุคก่อตั้ง ระยะที่ 2 เติบโต ระยะที่ 3 ทรงตัวและถดถอย ระยะที่ 4 การทบทวนและสืบทอด และระยะที่ 5 ก้าวหน้า การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี พบว่ามีการบริหารจัดการด้านต่างๆ ได้แก่ การจัดการด้านการบริหารกลุ่ม ด้านการวางแผนการผลิต ด้านการผลิต ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการเงิน และด้านการทำบัญชี สำหรับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจโดยภาพรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.91) และผลกระทบจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนพบว่า มีผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ABSTRACT

Title of Thesis	Development, Management Process and Impact from Community Enterprise Operation: Case Study of Namuensri Local Textile Community Enterprise, Nayong District, Trang Province
Author	Miss Sunisa Satjachaleio
Degree	Master of Arts (Social Development Administration)
Year	2016

The study of the development, management process and impact from community enterprise operation: Case Study of Namuensri Local Textile Community Enterprise, Nayong District, Trang Province had the following objectives: 1) to explore the development of Namuensri Local Textile Community Enterprise, 2) to explore its management process, and 3) to explore its impact on local community. This study was mixed methods research. Data were collected through in-depth interview. In a process of in-depth interview, the key informants were committees and advisers of Namuensri Local Textile Community Enterprise. The questionnaire was used to collect data from its members.

The results showed that the development of Namuensri Local Textile Community Enterprise contained five phases; introduction, growth, declining, succession, and progress. Its success factors in the management process consisted of; group management, production plan, production, product development, marketing, public relations, financing, and accounting. The member participation showed that overall members participated in Namuensri Local Textile Community Enterprise's operation at moderate level (mean = 2.91). Lastly, Namuensri Local Textile Community Enterprise had economic, social, cultural, and quality of life impacts at local level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง สำเร็จลุล่วงได้เนื่องจากผู้เขียนได้รับความช่วยเหลือในการให้ข้อมูล ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นบุคคลหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีทุกคน ที่กรุณาให้ความร่วมมือการให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามทั้งขอขอบคุณ ที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ ซึ่งทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้นผู้เขียน

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ วชิรขจร ผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน ที่กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ในทุกขั้นตอน และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สาทร จริยวิทยานนท์ และ อาจารย์ ดร.สมชาย ปัญญาเจริญ ที่กรุณาให้คำแนะนำในครั้งนี้รวมทั้งกรุณาและพิจารณาการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดและสร้างความรู้ให้แก่ผู้เขียน และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณเพื่อนๆที่รักทุกคนของผู้เขียน สำหรับกำลังใจและความช่วยเหลือที่มีให้มาโดยตลอด

ท้ายสุด ผู้เขียนขอขอบพระคุณ และขอขอบคุณความสำเร็จทั้งหมดจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่ คุณณิชา และคุณปิยะนุช สัจจาเฉลี่ย ผู้ซึ่งเป็นบิดามารดาของผู้เขียนที่เป็นผู้ช่วยส่งเสริม สนับสนุน และเป็นกำลังใจ ตลอดจนเป็นแรงใจที่สำคัญยิ่งของผู้เขียนมาโดยตลอด จนทำให้การศึกษาค้นคว้าประสบความสำเร็จได้ตามที่ตั้งใจ

ศุณิสา สัจจาเฉลี่ย

กันยายน 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน	21
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	24
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	28
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
บทที่ 3 กรอบแนวคิดและวิธีวิจัย	42
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	43
3.2 นิยามเชิงปฏิบัติการ	44
3.3 ขั้นตอนในการศึกษา	45
3.4 วิธีการศึกษา	46

3.5 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา	46
3.6 กลุ่มประชากรในการศึกษา	47
3.7 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	48
3.8 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	51
3.9 การตรวจสอบข้อมูล	52
3.10 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	52
3.11 สรุปวิธีการศึกษา	54
บทที่ 4 ผลการศึกษา	55
4.1 บริบทชุมชน	55
4.2 วิถีชีวิตของคนนาหมื่นศรีกับผ้าทอนาหมื่นศรี	60
4.3 พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี	71
4.4 กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี	78
4.5 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี	95
4.6 ผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี	103
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	106
5.1 สรุป	106
5.2 อภิปรายผล	112
5.3 ข้อเสนอแนะ	114
บรรณานุกรม	116
ภาคผนวก	122
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	123
ภาคผนวก ข ลายผ้าโบราณเอกลักษณ์ของผ้าทอนาหมื่นศรี	133
ประวัติผู้เขียน	140

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 สรุปวิธีการศึกษา	54
4.1 อาณาเขตติดต่อ	57
4.2 จำนวนครัวเรือนและประชากร	58
4.3 ปริมาณผ้าทอชิ้นที่ผลิตได้ในแต่ละเดือน	87
4.4 ปริมาณการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ	90
4.5 การบริหารรายได้ของกลุ่ม	94
4.6 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	96
4.7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	98
4.8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการวางแผน	99
4.9 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการร่วมปฏิบัติตาม	100
4.10 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการรับผลประโยชน์	101
4.11 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการติดตามประเมินผล	102

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	43
4.1 โครงสร้างของคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี	81

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมาจนถึงปัจจุบันนี้นับเป็นเวลา 40 กว่าปีมาแล้ว สังเกตได้ว่าตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 1 เป็นต้นมาส่วนใหญ่จะเน้นในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเป็นการมองภาพเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศมากกว่าการมองเศรษฐกิจของประชาชนภายในประเทศ ยุคสมัยเปลี่ยนไปภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ของทุนที่ถูกครอบงำโดยทุนผูกขาดระดับโลก ทำให้ระบบเศรษฐกิจขนาดเล็กอย่างประเทศไทยไม่อาจต่อต้านได้โดยตรง จนกระทั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 9 ที่ได้บัญญัติแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพ และยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 9 ได้มุ่งเน้นการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้าสู่สมดุล และมีความยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้ฐานเศรษฐกิจของประเทศแข็งแกร่งและมีการขยายตัวอย่างมีคุณภาพโดยเน้นการปรับฐานเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับรากฐานจนถึงระดับมหภาคและมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก โดยอยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกให้ควบคู่ไปกับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เน้นการพัฒนานวัตกรรมและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ในแนวทางการพัฒนา ซึ่งหนึ่งที่คุณศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญคือ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนา

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้เป็นรากฐานที่เข้มแข็งในการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ ไปจนถึงเป็นการวางรากฐานในการเชื่อมโยงเครือข่ายในการผลิตและบริการอย่างเป็นระบบครบวงจร

วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” สามารถใช้คำว่า “ธุรกิจชุมชน” แทนได้ แต่เนื่องจากชุมชนไม่ใช่รัฐ ดังนั้นสถานประกอบการที่ชุมชนเป็นเจ้าของก็ต้องจัดว่าเป็นของภาคเอกชนเช่นเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วถ้าหากใช้คำว่าธุรกิจนั้นก็หมายถึงการแสวงหากำไรเป็นที่ตั้ง แต่สถานประกอบการที่ชุมชนเป็นเจ้าของนั้นกลับมีแนวคิดที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการแสวงหากำไร ดังนั้นจึงใช้คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” (นันทิยา หุตานุวัตร, 2543) โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ให้เกิดเป็นระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งด้วยการประกอบการ ซึ่งหมายถึงกิจการชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง จัดเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยวๆ ที่ทำเพื่อมุ่งสู่ตลาดใหญ่ และไม่ใช่กิจกรรมที่ซับซ้อนอะไร ล้วนแล้วแต่เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อจากตลาดได้ และเป็นการจัดการระบบการผลิตและบริการที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ที่ชุมชนทำได้เองโดยไม่ยุ่งยากนัก การทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อเป็นการลดรายจ่ายและยังช่วยให้ระบบเศรษฐกิจใหญ่เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการจัดระบบเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นฐานที่เป็นจริงในชุมชน เพราะถ้าชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ดังกระแสน้ำพระราชมารดาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนเสาเข็มของตึกที่ทำให้ตึกมั่นคงแข็งแรงเศรษฐกิจของประเทศก็จะเข้มแข็งและอยู่ได้ ที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจในประเทศเปรียบเหมือนการสร้างตึกที่มีฐานแคบ ถ้าฐานไม่แข็งแรง ตึกก็พังลงมา ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญในการสร้างฐานมั่นคงให้กับประเทศได้ โดยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้เข้มแข็งและกระจายโอกาสการประกอบอาชีพให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น แต่เนื่องด้วย “วิสาหกิจชุมชน” จัดเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ไม่มีรูปแบบ ไม่ได้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การสนับสนุนจึงไม่เป็นระบบและไม่มีเอกภาพ ส่งผลให้มีปัญหาในการดำเนินงานเพราะวิสาหกิจชุมชนบางแห่งไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชน และบางครั้งมีการสนับสนุนจากภาครัฐแต่ไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง พระราชบัญญัติส่งเสริม

วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จึงได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2548 เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหา

ในกรณีของจังหวัดตรัง นอกจากจะมี เศรษฐกิจชุมชนในแง่ของการท่องเที่ยว อาหาร และ ภาวการเกษตร เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นที่โดดเด่นแล้วสิ่งที่อยู่คู่จังหวัดตรังมาอย่างยาวนาน คือ ผ้าทอนาหมื่นศรี จากตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง เป็นผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดตรังที่เป็น มรดกทางวัฒนธรรม เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเนื่องจากผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นผ้าทอที่เริ่มแรกเกิดจากการทอเพื่อใช้เองในครัวเรือนในตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรังมาอย่างช้านาน ต่อมาได้ ขาดหายไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์การทอไว้ให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่าง ลงตัว ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของลวดลายเฉพาะตัวมีความสวยงาม ด้วยการเปลี่ยนไปของ ยุคสมัยและการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้ผ้าทอนาหมื่นศรีได้รับความนิยมน้อยลง สังเกต ได้จากอุตสาหกรรมผ้าทอในจังหวัดตรังเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นๆ จากข้อมูลของ อุตสาหกรรมจังหวัดตรังโดยพบว่าอุตสาหกรรมในจังหวัดตรังโดยภาพรวมที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องในทุกปี โดยในปี 2550 เพิ่มขึ้นจากปี 2549 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.58 โดยสัดส่วนสูงสุด 3 อันดับแรกได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากยางพารา คิดเป็นร้อยละ 69.04 ผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่มร้อยละ 11.74 และการผลิตไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ร้อยละ 10.19 ตามลำดับ แต่หากพิจารณาในเชิงลักษณะอุตสาหกรรมบางประเภทที่ไม่มีจำนวนสถานประกอบการที่ชัดเจน เช่น อุตสาหกรรมสิ่ง ทอ พบว่า มีแนวโน้มการขยายตัวในอัตราที่ลดลง โดยอัตราการขยายตัวในปี 2549 อยู่ที่ร้อยละ 3.42 แต่ในปี 2550 อัตราการขยายตัวลดลง ร้อยละ -7.24 ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามา ช่วยเหลือ ในการปรับโครงสร้างฐานเศรษฐกิจพื้นฐาน เพื่อยกระดับรายได้ของคนในชุมชนอีกทั้ง ร่วมกับความมุ่งมั่นและความตั้งใจของสมาชิกในกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีทำให้ ผ้าทอนาหมื่นศรีได้รับการพัฒนาและฟื้นฟูอีกครั้ง โดยในการสนับสนุนนั้นจะเป็นการสนับสนุนทั้งทางการเงินและ เพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ด้วยการไปดูงานนอกสถานที่ มีการจัดอบรม และส่งเจ้าหน้าที่มา ฝึกอบรม ในด้านการพัฒนาลวดลายผ้า ช่วยเพิ่มพูนความรู้เทคนิค การสร้างลวดลาย การพัฒนา คุณภาพผ้าทอ รวมไปถึงการออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอนาหมื่นศรีในระบบตลาดที่กว้างขึ้น ตลอดจนการเผยแพร่ผ้าทอนาหมื่นศรีให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น อีกทั้งยังมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี จากสมาชิกจำนวนไม่กี่คนจนปัจจุบันมีสมาชิกร่วมร้อยคน โดยสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำ สวนยางและทำนาเป็นหลัก และในปัจจุบันสมาชิกรับรู้ชีวิตที่ร่วมกันฟื้นฟูและพัฒนาผ้าทอนา หมื่นศรีสามารถยกระดับทั้งคุณภาพชีวิตของสมาชิกในกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี สามารถพัฒนาผ้าทอ นาหมื่นศรีและพัฒนากลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีจนในปี 2555 กลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีได้รับรางวัล

วิสาหกิจชุมชนดีเด่นในระดับจังหวัด จึงทำให้เห็นได้ว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาที่จริงจัง เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่างแท้จริง

จากความเป็นมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการความเป็นมาของผ้าทอนาหมื่นศรี และสนใจในการศึกษาแนววิธี รูปแบบกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตลอดจนผลกระทบจากการพัฒนากลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ที่ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีสามารถพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถือเป็นต้นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีต พัฒนาและฟื้นฟูจนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีให้มีคุณภาพได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

1.2.2 เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

1.2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบจากการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ

ศึกษาพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรีตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน และรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรี เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีและผลกระทบเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาหรือให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ศึกษา ศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ตามแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจกลุ่มชุมชนของจังหวัดซึ่งวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดีเด่นของจังหวัดตรังในปี 2554

1.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษานี้ดำเนินการระหว่างเดือน มกราคม 2558-ตุลาคม 2558

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรี กระบวนการบริหารจัดการในรูปแบบห่วงโซ่มูลค่าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี และผลกระทบจากการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี และผลการศึกษาคาดว่าจะประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและเชิงวิชาการดังนี้

1.4.1 เชิงปฏิบัติ

แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ระดับชุมชนและระดับหน่วยงานภาครัฐ

1.4.1.1 ระดับกลุ่มวิสาหกิจ

- 1) สามารถพัฒนากระบวนการบริหารจัดการให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพสินค้าและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 2) ทำให้เกิดการส่งเสริมกระบวนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้เป็นระบบมากขึ้น

1.4.1.2 ระดับชุมชน

- 1) เกิดการส่งเสริมในเรื่องของการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านในฐานะที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชน
- 2) ทำให้คนในชุมชนมีการบริหารจัดการภายในชุมชนที่ดี

1.4.1.3 ระดับหน่วยงานภาครัฐ

- 1) หน่วยงานภาครัฐมีการสนับสนุนและส่งเสริมในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มาจากผ้าทอนาหมื่นศรีมาในหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น

2) สถาบันการศึกษาเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์หรือสืบทอดผ้าทอนาหมื่นศรีมากขึ้น

3) หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบมีการกำหนดตัวชี้วัดในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดในส่วนของการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

1.4.2 เชิงวิชาการ

1.4.2.1 ทราบพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีการพัฒนาอย่างไรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น

1.4.2.2 ทราบกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีกระบวนการอย่างไรในปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพื่อความอยู่รอดในสังคม

1.4.2.3 ทราบแนวทางการปรับตัวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยผู้ศึกษาได้อาศัยแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
 - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน
 - 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
 - 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- มีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

สำหรับในประเทศไทยการพัฒนาที่มีการปรับเปลี่ยนมาจากอดีตตั้งแต่เริ่มมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก จนกระทั่งมีการปรับฐานคิดใหม่ คือเป็นการเน้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน การทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้โดยเป็นการช่วยให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเอง (Community Empowerment) กระบวนการพัฒนาชุมชนใหม่จึงมีเป้าหมายอยู่ที่การพึ่งตนเองของคนในชุมชน โดยวิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายคือการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการทำให้ประชาชนเข้มแข็ง โดยการสนับสนุนให้เกิดระบบเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งหมายถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างคน ทรัพยากรและความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้การจัดการและการพัฒนาใหม่ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในชุมชนและท้องถิ่น โดยจะเป็นการค้นพบศักยภาพที่แท้จริงและทุนที่แท้จริงของตนเอง คือทุนที่เป็นทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งทุนทาง

สังคม (ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์, 2548) ดังนั้น แนวทางการพัฒนาในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับความเป็นชนบท เป็นแนวทางที่กล่าวถึงทุนทางสังคม ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงระบบเศรษฐกิจแบบชุมชนที่มีการดำเนินการในรูปแบบต่างๆ เช่น ชุมชนวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวคิดการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจในชนบทที่มุ่งเน้นความร่วมมือความพอเพียงในเบื้องต้นและเน้นการสร้างผลผลิตในรูปแบบเครือข่าย เพื่อให้เกิดการอุปโภค-บริโภค ในชุมชนในเครือข่าย ก่อนใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อประสิทธิภาพมุ่งสู่ตลาด ซึ่งหมายถึงการทำธุรกิจ ในระดับชุมชนสู่ตลาดกว้าง เพียงแต่วิสาหกิจมีกระบวนการทางสังคมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความเข้มแข็งของชุมชน ในการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพด้วยทุนทางสังคม เช่น ความร่วมมือ ความเอื้อเฟื้อ การใช้แรงงานคน เป็นปัจจัยร่วมในการสร้างผลผลิต เป็นต้น การสร้างระบบเศรษฐกิจในแนวทางวิสาหกิจชุมชนให้เกิดขึ้นในชุมชน ต้องใช้กระบวนการพัฒนาชุมชนในทุกรูปแบบและต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเบื้องต้น เพราะวิสาหกิจชุมชนต้องใช้พลังความร่วมมืออย่างสูงของชุมชน ดังนั้น กระบวนการพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นพื้นที่ดำเนินการวิสาหกิจชุมชน จึงต้องใช้กระบวนการและระยะเวลาในการสร้างแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชน กระบวนการที่น่าสนใจ เช่น กระบวนการวางแผนชุมชน แผนแม่บทชุมชน แผนชีวิตชุมชน เป็นต้น (เพ็ญลักษณ์ อ่อนทรวง, 2553: 289) ซึ่งต่อมาได้มีการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยมีการกำหนดพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ขึ้น มีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนา รูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาสู่การ เป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น (พงศ์พันธุ์ เขียวหิรัญ และคณะ, 2550: 20-21) โดยมี ผู้ให้ความหมายของคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

กรมพัฒนาชุมชน (2545 อ้างถึงใน อุมพร กาญจนคลอด, 2550: 10) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึงกิจกรรมของชุมชนและคนในชุมชนสามารถเป็นเจ้าของกิจการร่วมกันในการผลิตสินค้าและบริการ หรือกิจการอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างรายได้และเพื่อเป็นการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรท้องถิ่น เป็นต้น โดยนำมาประกอบกับการบริหารจัดการแบบสมัยใหม่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548ข) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า หมายถึงการประกอบการ ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กรชุมชน หรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีเป้าหมายไม่เพียงเพื่อสร้างกำไรทางเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

เสรี พงศ์พิศ (2548: 39-40) ได้กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ Small and Micro Community Enterprise) หมายถึงการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง โดยคำว่า “ทุน” ในความหมายนี้ไม่ได้หมายถึง เงินเพียงอย่างเดียว แต่ครอบคลุมไปถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม เป็นต้น โดยวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อม มีสมาชิกมากกว่า 15 คนและวิสาหกิจชุมชนขนาดจิ๋วมีสมาชิกตั้งแต่ 5-15 คน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548: 2) ได้ให้ความหมายวิสาหกิจชุมชนว่า หมายถึงกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

วิสาหกิจชุมชนเป็นเรื่องเก่าแต่นำมาคิดใหม่มีการทำอย่างเป็นแบบแผน มีระบบ มีขั้นตอน เริ่มต้นจากการเรียนรู้ การคิดก่อนแล้วค่อยลงมือทำ วิสาหกิจชุมชนเน้นความร่วมมือในการทำกิจกรรม เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ แตกต่างจากอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชน ซึ่งเน้นที่กระบวนการผลิต การแปรรูป การบริหารจัดการที่มุ่งสู่ตลาดใหญ่ วิสาหกิจชุมชนเป็นระบบที่มีความหลากหลายของกิจกรรมเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นการประกอบการบนพื้นฐานของการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด และมุ่งต่อการรักษาระบบนิเวศน์ของสังคมโดยรวม ถ้าเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชนกับการทำการเกษตรก็คล้ายกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ขณะที่วิสาหกิจชุมชนจะคล้ายกับการปลูกพืชแบบผสมผสาน

สรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชน คือการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อจัดการกับทรัพยากรหรือทุนทางสังคมให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชน และเกิดการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน โดยที่สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงานและร่วมกันปฏิบัติ ซึ่งทางด้านเสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544) ได้จำแนกเป้าหมายของวิสาหกิจออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

- 1) สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน แก่จุดอ่อนเสริมจุดแข็งให้ชุมชน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน
- 2) สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้านให้มีระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรชุมชนในการวางแผนดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน
- 3) พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีอิสระ พึ่งตนเองได้ มีระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการต่ำและเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้
- 4) พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

2.1.1 องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548: 85) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักๆ ของวิสาหกิจชุมชนว่ามีอยู่ 7 ประการ ดังนี้

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการเอง คนนอกอาจจะมีส่วนร่วม ร่วมถือหุ้น ร่วมมือและให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ
- 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอก แต่เน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้มากที่สุด
- 3) ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดมีความเชื่อมั่นในตนเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ
- 4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐาน “ทุน” ที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยปรับประยุกต์ให้สมสมัย ผสมผสานกับความรู้สากลหรือจากที่อื่น
- 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการ คือมีหลายๆ กิจกรรม ประสาน ผูกพันกันและเกื้อกูลกันเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ
- 6) การเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ
- 7) การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การบริหารจัดการต่างๆ เช่น การตลาด การเงิน บัญชี กระบวนการผลิตต่างๆ เป็นความรู้ทางเทคนิคและทักษะที่ชุมชนต้องเรียนรู้ เพื่อบริหารจัดการให้เกิดผล และเหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชน บริบทของสังคม และศักยภาพของชุมชน (เสรี พงศ์พิศ, 2548)

วิสาหกิจชุมชนเป็นระบบที่มีความหลากหลายของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยจะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพึ่งตนเองภายในชุมชนเป็นหลัก เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ของระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นอย่างจำกัดและรู้คุณค่า เพื่อให้เกิดการพึ่งพาภายในครอบครัวและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ทางสังคมมากกว่าการแสวงหาผลกำไรเป็นหลัก นอกจากนั้นยังเป็นการแก้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาการผลิต การตลาด ปัญหาการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นทางเลือกเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยผ่านการสนับสนุนและช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

2.1.2 รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนว่ามีรูปแบบที่ครอบคลุมกิจกรรม 4 กิจกรรม ดังนี้

- 1) การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางการเกษตร เพื่อการพึ่งตนเองและเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรขององค์กรชุมชน/เครือข่ายขององค์กรชุมชน
- 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องดื่ມเพื่อสุขภาพ ไวน์ผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้านรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติเกษตร) พิพิธภัณฑ์ชุมชนและอื่นๆ
- 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชน เช่น น้ำปลา กะปิ ไข่ อุปกรณ์เครื่องใช้ อาหาร ยา สมุนไพรและอื่นๆ
- 4) การพัฒนาระบบการตลาด การบริการและสวัสดิการชุมชน เช่น ร้านค้า แหล่งนัดพบ การตลาดชุมชน ศูนย์สุขภาพชุมชนและอื่นๆ

2.1.3 ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนนั้น แต่ละท้องถิ่นย่อมมีทรัพยากรและขีดความสามารถในการจัดการที่แตกต่างกัน เป็นผลให้ผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละท้องถิ่นมีความหลากหลายและคุณภาพแตกต่างกัน ซึ่งทางสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ม.ป.ป.) ได้มีจำแนกประเภทของวิสาหกิจชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ได้แก่ การดำเนินการต่างๆ เพื่อกินเพื่อใช้ในท้องถิ่น เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้ชุมชนเกิดความพอเพียงอย่างน้อยให้พออยู่พอกินหรือพอกินพอใช้ เพื่อลดรายจ่าย รายได้ก็เพิ่มขึ้น

2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า ได้แก่ การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้าสู่ตลาดบริโภคและรวมถึงผลผลิตทั่วไปที่เหมือนกัน เหลือใช้ในท้องถิ่นนำออกสู่ตลาดบริโภคโดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต หีบห่อ การตลาดและการจัดการต่างๆ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้

ซึ่งมีความสอดคล้องกับเสรี พงศ์พิส (2551: 147) ได้จำแนกประเภทของวิสาหกิจชุมชนออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ

1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ซึ่งผลิตเพื่อการกินการใช้ในท้องถิ่น หลักๆ มีอยู่ 5 อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ (หมายถึง แชมพู สบู่ น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า) ปุ๋ย ซึ่งอยู่ในขีดความสามารถของชาวบ้านทั่วไปจะทำได้จัดการได้ เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวันมีมูลค่ามากกว่าครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของแต่ละครัวเรือน

2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ วิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางอย่างอาจมีสูตรเคล็ดลับหรือมีคุณภาพดีในระดับมาตรฐานหรือดีกว่า สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้

จากการจำแนกประเภทวิสาหกิจชุมชนของนักวิชาการทั้ง 2 ท่าน สามารถสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1) วิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การทำเพื่อกินเพื่อใช้ในชุมชนเพื่อให้ครอบครัวพึ่งตนเองได้

2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า ได้แก่ การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้าสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต และสามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้

วิสาหกิจชุมชนเป็นการผลิตสินค้าหรือบริการ ซึ่งจะต้องมีผู้บริโภค หรือตลาดในการรองรับผลผลิตของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งทางด้านเพ็ญลักษณ์ อ่อนทรงและคณะ (2553: 295) ได้กำหนดประเภทตลาดของวิสาหกิจชุมชนออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 1) ตลาดในระดับแรก คือ การอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือน
- 2) ตลาดระดับที่สอง คือ การอุปโภคบริโภคระหว่างชุมชนในเครือข่ายเดียวกัน
- 3) ตลาดระดับที่สาม คือ การตลาดภายนอกชุมชน หรือตลาดระหว่างจังหวัด เป็นการนำสินค้าที่เหลือจากการอุปโภคบริโภคภายในชุมชนออกจำหน่าย หรือเป็นการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเด่นมีคุณภาพและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวออกจำหน่าย เพื่อนำรายได้จากภายนอกเข้าสู่ชุมชน

2.1.4 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จะเป็นเรื่องของการพึ่งพาตนเองภายใต้เงื่อนไขบริบทชาติ ซึ่งเกี่ยวกับการอยู่ดีกินดีของคนในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ก่อให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งในปัจจุบันมีนักวิชาการได้เสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในทัศนะที่หลากหลาย ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2545: 60) กล่าวว่า ภาวะแห่งการพัฒนาใหม่จำเป็นต้องอาศัยฐานคิดที่เป็นแกนกลาง ฐานคิดที่มีหลักหลักปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์และชุมชน มีชุมชนเป็นฐานและฐานชุมชนที่ตั้งอยู่บนหลักการการพัฒนาที่ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เน้นชุมชนต้องอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศที่ดีและประกอบเข้าเป็นองค์รวมเดียวกัน ไม่ใช่เอาเศรษฐกิจเป็นฐาน เป็นศูนย์กลางและเป้าหมายการพัฒนาตามทฤษฎีการพัฒนาสังคมแนวเสรีนิยมทั้งเก่าและใหม่ ที่เน้นการผลิตแบบปัจเจกบุคคล การแข่งขันเสรีที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างทุนน้อยและทุนใหญ่ การแสวงหากำไรสูงสุดด้วยการเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ในชุมชน และขณะเดียวกันชุมชนต้องมีจุดยืนคือ ต้องรู้ว่าทุนของตนเองคืออะไร ซึ่งถือว่าเป็นทุนของชุมชน ความรู้คืออะไร โดยความรู้นั้นสามารถเรียนรู้ได้จากท้องถิ่น จากผู้รู้การทดลองพิสูจน์ มีการผสมความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน เพราะความรู้ขึ้นชื่อว่าเป็นพลังอำนาจที่สามารถสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งได้ และสุดท้ายต้องรู้ว่า ตลาด คืออะไร โดยตลาดในที่นี้ไม่ใช่ตลาดที่ขายของกันโดยทั่วไป แต่เป็นตลาด หมู่บ้านหรือชุมชน ผู้บริโภคคือชาวบ้านหรือคนในชุมชน ชุมชนมีความเข้มแข็งมีการประสานงานมีเครือข่ายที่ดีเกิดขึ้นในชุมชน ตลาดในชุมชนก็จะสามารถดำเนินไปได้

ทัศนะของ เสรี พงศ์พิส (2546: 13) อธิบายว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรร่วมกันและมีความร่วมมือทางการตลาดร่วมกัน มีการกำหนดแผนทิศทางของชุมชน ทำงานโดยอาศัยความรู้ที่ได้จากการทดลองพิสูจน์มาแล้ว และมีการปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความรู้ที่หลากหลาย

นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิส (2548: 128) ยังได้กล่าวถึงจุดแข็งของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชนว่า มีด้วยกัน 3 ประการ ดังนี้

- 1) ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนยังมี ป่า ดิน น้ำ ธรรมชาติที่มากด้วยสิ่งที่มีคุณค่าต่อชีวิตเป็นอาหาร เป็นยา เป็นของใช้ต่างๆ ถ้าหากค้นพบคุณค่า สิ่งเหล่านั้นก็จะมีมูลค่า
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่าจะหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า แต่ก็ยังมีเหลืออยู่ไม่น้อย และหาวิธีจึก ค้นหานำมาประยุกต์และผสมผสานก็อาจได้สิ่งสร้างสรรค์ใหม่ๆ ที่มีคุณค่าและมูลค่า
- 3) เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน แม้ว่าอาจจะไม่เหมือนเดิม แต่ก็ยังมีเพียงพอให้ฟื้นขึ้นมา จนสามารถพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมกันจัดการองค์กรชุมชนและเครือข่ายในเชิงเศรษฐกิจ ร่วมกันจัดการทรัพยากร ผลผลิตต่างๆ แบ่งกันผลิตและร่วมกันบริโภค การผลิตของกินของใช้จะได้ไม่ล้นตลาด เกิดความพอเพียง ชุมชนพึ่งตนเองได้ พุทธิกัญญาหนึ่ง ชุมชนมี "ทุน" สำคัญๆ อยู่ 3 ทุน ซึ่งเป็นจุดแข็งของตนเอง คือ ทุนทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม

2.1.5 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน กิจกรรมธุรกิจที่ต้องอาศัยการตลาดจะต้องเริ่มต้นจากการนำเงินไปลงทุนทำการผลิต ทำการค้า ได้รายได้กลับมาเป็นเงินก้อนใหญ่กว่าเดิม ในกรณีที่มีกำไรเงินลงทุนในการทำธุรกิจมีมาจาก 3 แหล่ง คือ เงินทุนตนเอง เงินทุนที่กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ และเงินทุนที่ได้มาจากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง ถ้าเป็นเงินทุนจากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง วิสาหกิจในชุมชนมีโอกาสเติบโตได้ดีกว่ากรณีเงินทุนจากการกู้ยืม
- 2) ปัจจัยด้านการตลาด จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้จะนำไปขายที่ไหนและขายอย่างไร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเป็นกลุ่มที่มีลูกค้าที่แน่นอนและพอเพียง กลุ่มที่มีตลาดแน่นอน เพียงพอจะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ยืนอยู่ได้ เติบโตได้พร้อมกับมีการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน ตลาดจึงเป็นหัวใจของการผลิต
- 3) ปัจจัยด้านการผลิต การจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์ทั้งอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ในตลาด ความชำนาญของผู้ทำการผลิตเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญพอๆ กับโอกาสทางการตลาด การผลิตในชุมชนที่มีต้นทุนการผลิตไม่สูงพร้อมกับผู้ผลิตมีความรู้ ทักษะ ความชำนาญ สามารถได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ การผลิตที่จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้องกับโอกาสทางการตลาดและผลผลิตเป็นที่ต้องการของตลาด
- 4) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนมี 3 ด้าน คือ

(1) ด้านระบบเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ

(2) ด้านระบบงาน วิชาสหกิจชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีการจัดการโครงสร้างการบริหาร มีการแบ่งฝ่าย แบ่งสายงาน เพื่อการควบคุมกำกับอย่างชัดเจน

(3) ด้านระบบบุคลากร ในวิชาสหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีสายงานบังคับบัญชาที่ชัดเจน เนื่องจากบุคลากรที่เป็นลูกจ้างมีน้อย บุคลากรของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกและกรรมการ การสั่งการ การบังคับบัญชา การให้คำแนะนำให้โทษจึงไม่มี ความสำเร็จของวิชาสหกิจชุมชนในด้านระบบบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสมาชิกสักจะ คุณธรรมและมีความเสียสละ

5) ปัจจัยด้านผู้นำ ชาวชนบทส่วนใหญ่มักขาดแคลนผู้นำ ผู้นำมักเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เกิดจากผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะ เป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมได้ วิชาสหกิจชุมชน ที่ประสบผลสำเร็จมักอยู่ได้การนำของบุคคลเหล่านี้ จากการศึกษาพบว่า วิชาสหกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพ หรือโดยคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน การระดมทุนจะง่าย กิจการขยายตัวได้รวดเร็ว มีความมั่นคงและ โอกาสประสบผลสำเร็จมีสูง

6) ปัจจัยด้านแรงงาน แรงงานในวิชาสหกิจชุมชนที่เป็นลูกจ้างส่วนใหญ่มีน้อย โดยมากเป็นประเภททำงานให้ตัวเอง (Self Employed) ภายในครอบครัว ส่วนมากพบว่าเป็นแรงงานที่มีความรู้ต่ำ ขาดทักษะและประสบการณ์ จึงเป็นแรงงานไร้ฝีมือ เป็นแรงงานของคนรุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่าเป็นสำคัญ

7) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การเกิดขึ้น การคงอยู่ การเติบโตและการยั่งยืนของวิชาสหกิจชุมชน ต้องร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิชาสหกิจชุมชนจะรวมถึงการระดมทุนและการใช้ทุนที่ระดมมา ซึ่งทุนดังกล่าว คือ เงินทุน ดังนั้น การมีส่วนร่วมระดมทุนจึงหมายถึง การร่วมมือถือหุ้น ร่วมลงทุนและการนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งที่กล่าวมาเป็นปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่นำพาให้วิชาสหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมอย่างเอาการเอางานเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถพึ่งตนเองได้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

องค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรชุมชน เกิดจากการที่คนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมาร่วมมือกันทำงานในขอบเขตที่กำหนด เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีการบริหารจัดการเป็นกลไกในการขับเคลื่อน หรือทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2.2.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการบริหารจัดการตามแนวทางที่แต่ละท่านได้ศึกษามา (ทฤษฎีและหลักการการจัดการ, 2558) ดังนี้

Stoner “การจัดการ คือกระบวนการ (Process) ของการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organization) การสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ความพยายามของสมาชิกในองค์กรและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดไว้

Terry “การบริหารการจัดการ” เป็นกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การ การกระตุ้นและการควบคุมให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรบุคคลและอื่นๆ”

Follett “การบริหารการจัดการเป็นเทคนิคการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น”

จินตนา ใจจะวะนะ และอภิสร อานุกาพขรรยง (2549: 16) ได้ให้ความหมายการบริหารจัดการว่า หมายถึงกระบวนการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น

ธงชัย สันติวงษ์ (2537: 33) ได้ให้คำจำกัดความที่ช่วยให้เข้าใจและเห็นถึงขอบเขตลักษณะของงานบริหารจัดการที่ชัดเจนไว้ 3 ด้าน คือ

- 1) ด้านผู้นำหรือหัวหน้างาน หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร
- 2) ด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กรและการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน
- 3) ด้านความรับผิดชอบ หมายถึง การต้องให้ทำงานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ ในองค์กรให้ช่วยกันทำให้บังเกิดผล

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการเป็นกระบวนการ คือมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนตามลำดับและต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เป้าหมายชัดเจน แน่นนอน มีการเน้นคนเป็นสำคัญโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีกิจกรรมเพื่อทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพในการทำงาน

2.2.2 ความสำคัญของการจัดการ

จินตนา ใจจะวะนะ และอภิสร่า อานุกาพยรรยง (2549: 18) ได้จำแนกความสำคัญของการจัดการออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1) การจัดการเป็นสมองขององค์กร การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้นั้นจะเป็นต้องมีกระบวนการจัดการที่ดี อาทิเช่น มีการวางแผนและตัดสินใจ โดยผ่านการกลั่นกรองจากฝ่ายจัดการที่ได้พิจารณาข้อมูลต่างๆ อย่างใช้ดุลยพินิจ ใช้สติปัญญา พิจารณาผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรนั้น

2) การจัดการเป็นเทคนิควิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการปฏิบัติงานมีความตั้งใจเต็มใจช่วยเหลือให้องค์กรประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะมีกระบวนการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

3) การจัดการเป็นตัวกำหนดขอบเขตในการทำงานของสมาชิกในองค์กรไม่ให้ซ้ำซ้อนกันทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

4) การจัดการเป็นการแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน ให้องค์กรเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุด

ส่วนทางด้านธงชัย สันติวงษ์ (2536: 1) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการถือได้ว่าเป็นงานที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จได้โดยรวม ทั้งนี้ เพราะแม้ว่าผู้ที่ปฏิบัติงานในจุดต่างๆ จะทำงานในหน้าที่ที่เป็นงานด้านเทคนิคได้ดีก็ตาม ถ้าหากไม่ประสานหรือสอดคล้องกับงานที่กระทำโดยฝ่ายอื่นๆ หรือไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ภายนอกที่อยู่ไกลออกไป ย่อมจะทำให้งานต่างๆ ล้มเหลว ไม่ก่อให้เกิดผลสำเร็จให้กับกิจการได้ จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า การจัดการเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง และถือว่าการจัดการเป็นทักษะระดับสูง ที่จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดและศึกษาหาความรู้ให้เพิ่มพูนขึ้นตลอดเวลา

สรุปได้ว่า การจัดการเป็นกระบวนการ หรือกลไกที่สำคัญที่ทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จ เพราะการจัดการเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในแต่ละฝ่าย และเชื่อมประสานการทำงาน of ฝ่ายต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น

2.2.3 ทรัพยากรในการบริหารจัดการ

ทรัพยากรหรือปัจจัยที่นักบริหารต้องให้ความสนใจ (ทฤษฎีและหลักการบริหารจัดการ, 2558) เพื่อให้การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ขององค์กรประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้

คน (Man) คือทรัพยากรบุคคลที่เป็นหัวใจขององค์กร ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการจัดการ

เงิน (Money) คือปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้กิจกรรมต่างๆ ขององค์กร ดำเนินการต่อไปได้

วัสดุ (Materials) คือวัตถุดิบซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญไม่แพ้ปัจจัยอื่น จำเป็นต้องมีคุณภาพและมีต้นทุนที่ต่ำ เพราะมีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิต

เครื่องจักร (Machine) เครื่องจักรอุปกรณ์ ที่มีศักยภาพที่ดีจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการผลิตเช่นกัน

ดังนั้น องค์กรหรือกลุ่มต่างๆ มีทรัพยากรหรือปัจจัยที่จะต้องบริหารจัดการอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือการบริหารจัดการคน ซึ่งเป็นทรัพยากรหรือปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด การบริหารจัดการเงิน การบริหารจัดการวัสดุ และการบริหารจัดการเครื่องจักร หรืออุปกรณ์

2.2.4 การบริหารจัดการการกลุ่ม

กรมส่งเสริมการเกษตร (2542: 3) ได้ระบุถึงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มและเป้าหมายกลุ่มได้นั้นประกอบด้วย

1) ประธานกลุ่ม หมายถึงบุคคลที่มีบทบาทชัดเจนในกลุ่มที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มและผู้ประสานงานเพื่อตอบสนองความต้องการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ประธานกลุ่มจะต้องสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกส่วนมาก

2) สมาชิกกลุ่ม หมายถึงบุคคลที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในกิจกรรมของกลุ่ม มีการแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติของกลุ่มและการใช้ช่องทางติดต่อสื่อสารของกลุ่ม สมาชิกต้องมีพฤติกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่ม แสดงความพึงพอใจ ความสามารถและอุทิศตนให้กับเป้าหมายของกลุ่ม

3) จุดมุ่งหมายของกลุ่ม หมายถึงสิ่งที่สมาชิกส่วนใหญ่เข้าใจตรงกันว่าเป็นความสำเร็จที่คนในกลุ่มต้องการให้เกิดขึ้นภายในระยะเวลาที่กำหนด จุดมุ่งหมายที่ดี คือจุดมุ่งหมายที่สมาชิกทุกคนพอใจเชื่อมั่นว่ากลุ่มจะทำได้สำเร็จและสอดคล้องกับแรงจูงใจของตนในการเข้าเป็นสมาชิก

4) กฎเกณฑ์ หมายถึงแนวทางหรือเครื่องมือที่ใช้สร้างความสัมพันธ์และการปฏิบัติตนระหว่างบุคคลในกลุ่มที่มีสมาชิกเข้าใจตรงกันและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับเหมือนกัน เป็นกฎเกณฑ์หรือระเบียบที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดขึ้นได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

5) กิจกรรมและการวางแผนงาน หมายถึงสิ่งที่สมาชิกกำหนดขึ้นในรูปแบบของงาน ที่กลุ่มจะต้องทำให้บรรลุเป้าหมายและมีการกำหนดวิธีปฏิบัติไว้เป็นขั้นตอนที่กลุ่มสามารถทำให้สำเร็จได้ตามเป้าหมาย และก่อให้เกิดความพอใจในกลุ่มสมาชิก

6) การติดต่อสื่อสาร หมายถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกภายใน กลุ่มทุกรูปแบบจนเกิดความพอใจในหมู่สมาชิก การติดต่อสื่อสารที่ดี คือการติดต่อสื่อสารแบบสอง ทาง ระหว่างบุคคลในกลุ่มที่มีโอกาสเท่าเทียมกันในช่องทางการติดต่อข่าวสารและรูปแบบของการ ติดต่อสื่อสารที่เหมาะสม ทำให้การรับและการถ่ายทอดข่าวสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7) ผลประโยชน์ หมายถึงสิ่งที่สมาชิกกลุ่มได้รับในรูปแบบต่างๆ กันและก่อให้เกิดความ พึงพอใจจาก สิ่งที่ได้รับนั้นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยกลุ่มจะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์แก่ สมาชิกอย่างเป็นธรรม

ทางด้านนันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2549: 32-35) ได้กล่าวว่า การจัดการเป็น ฐานของการพัฒนาชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการกลุ่มควรยึดหลัก 7 ประการดังต่อไปนี้

1) การบริหารจัดการผ่านรูปแบบคณะกรรมการ การบริหารจัดการของกลุ่มควร ดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการ เนื่องจากระบบบริหารแบบคณะกรรมการมีความ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกร เพราะกรรมการแต่ละคนยังคงทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก จึง ต้องใช้เวลาทำงานการเกษตรและทำงานของกลุ่มควบคู่กันไป ในขณะที่เดียวกันค่าตอบแทนในการ ทำงานให้กับกลุ่มค่อนข้างต่ำ การทำงานให้กับกลุ่มส่วนหนึ่งจึงเป็นการเสียสละให้กับส่วนรวม ดังนั้นกรรมการแต่ละคนจึงต้องจัดสรรเวลาของตนในการทำงานให้กลุ่ม ตามความเหมาะสมที่ยัง ชีพอยู่ได้และงานกลุ่มก็ดำเนินต่อไปได้ การบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการนั้น คณะกรรมการจะปรึกษาหารือในการตัดสินใจดำเนินการ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรอบคอบมากกว่า การตัดสินใจเพียงผู้เดียว นอกจากนี้ยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจระหว่างผู้นำด้วยกัน ทั้งยังเป็นการเปิด โอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม รับรู้และดำเนินกิจการของกลุ่ม

2) การยึดถือความเสียสละในขอบเขตที่เหมาะสม การบริหารจัดการยึดถือความ เสียสละเพื่อให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธา ซึ่งเป็นหัวใจของการทำงานในรูปแบบของ กลุ่มชาวบ้าน อย่างไรก็ตามแม้จะยึดเรื่องความเสียสละในการบริหารจัดการแต่จะต้องมี “ขอบเขตของ การเสียสละ” เพราะการทำงานเสียสละไปโดยตลอดนั้นเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง

กรณีของการรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจร่วมกัน จะเห็นได้ชัดเจนเนื่องจากการทำธุรกิจ ชุมชนต้องมีระยะเวลานาน มีความต่อเนื่องและต้องทุ่มเทการทำงานมาก การเสียสละของผู้นำหรือ คณะกรรมการจึงต้องมีขอบเขต เช่น ในช่วงเริ่มต้นกิจกรรม คณะกรรมการหรือผู้นำอาจจะต้อง เสียสละเวลา แรงกาย หรือกระทั่งทรัพย์สินเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม แต่เมื่อกลุ่มเข้มแข็งสามารถทำ

ให้เกิดรายได้แก่กลุ่มแล้ว กลุ่มควรจัดสรรค่าตอบแทนเป็นค่าเบี้ยเลี้ยง หรือแม้กระทั่งเงินเดือน เพื่อช่วยให้ผู้นำทำงานของกลุ่มต่อไปได้ เนื่องจากว่าผู้นำยังคงต้องทำอาชีพด้านการเกษตรของตนเมื่อต้องมาทำงานให้แก่ส่วนรวม การทำงานในอาชีพหลักของผู้นำก็จะลดลง

3) การยึดความซื่อสัตย์และการสร้างระบบการเงินที่ป้องกันการทุจริต เมื่อมีการรวมตัวกันของเกษตรกรเป็นกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนไม่ว่าจะดำเนินกิจกรรมใดๆ ก็จะต้องมีเรื่องการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นดำเนินธุรกิจ หรือดำเนินกิจกรรมที่เป็นโครงการรับการสนับสนุนจากรัฐหรือหน่วยงานใดๆ การจัดการเงินขององค์กรชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ

การคัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเงิน กลุ่มจึงควรเลือกผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก เรื่องความซื่อสัตย์เป็นสิ่งแรก ในขณะเดียวกันกลุ่มต้องสร้างการควบคุมเงินโดยระบบบัญชีและสร้างการตรวจสอบจากบุคคลภายนอกและสมาชิก ในเบื้องต้นคนจะเชื่อถือตัวบุคคลที่เป็นผู้ก่อตั้งหรือผู้นำ แต่ในที่สุดระบบการควบคุมการเงินจะเป็นสิ่งที่ชี้ขาดถึงความเชื่อถือของกลุ่ม ระบบการควบคุมการเงินจึงเป็นตัวประกันความซื่อสัตย์ ความรู้ไหล หรือการคอร์รัปชัน การควบคุมการเงินหากกระทำไม่ได้ดี มีการรู้ไหลจะเป็นสาเหตุให้กลุ่มหรือองค์กรแตกแยกหรือล้มเหลวได้

4) การเลือกคนให้เหมาะสมกับงานด้วยข้อมูลที่สะสมมานานและสร้างทีมงานที่ลงตัว กลุ่มต้องการเลือกคนให้เหมาะสมกับงาน โดยพิจารณาจากความถนัด ความสามารถและอุปนิสัยความชอบของแต่ละคน ซึ่งการเลือกคนทำงานในตำแหน่งใดๆ ควรใช้ข้อมูลที่รู้จักกันมานาน หรือ “คนบ้านเดียวกัน” มาพิจารณาและควรให้ความสำคัญแก่คนทำงานอย่างเท่าเทียมกันในการทำงานร่วมกัน หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อกลุ่ม

นอกจากนี้ การสร้างทีมงานที่ทดแทนจุดอ่อนด้วยจุดแข็งของแต่ละฝ่าย จะทำให้เกิดความลงตัวในการทำงาน ดังตัวอย่าง ทีมผู้นำที่มีการจัดสรรบทบาทตามความสามารถและอุปนิสัยได้อย่างสอดคล้องกัน กล่าวคือ ประธานมีความสามารถประสานกับหน่วยงานและบุคคลภายนอกได้ดี ชอบหาความรู้จากการ เข้าร่วมกิจกรรมนอกชุมชน ทำให้เกิดความคิดก้าวหน้าและตัดสินใจเร็วมากกว่าผู้นำคนอื่นๆ ค่อยเป็นค่อยไป ส่วนเหรัญญิกไม่ชอบออกนอกชุมชนแต่สามารถทำงานกับสมาชิกได้ดี มีความคิดการทำงาน แบบประธานและเหรัญญิกจึงสามารถถ่วงดุลซึ่งกันและกัน มักขัดแย้งกัน ในกรณีเช่นนี้ กลุ่มมีรองประธานที่สามารถประสานงานระหว่างประธานและเหรัญญิก ดังนั้น ผู้นำของกลุ่มจึงสามารถประคับประคองการทำงานไปด้วยกันได้

5) การมุ่งมั่นทุ่มเทการทำงานและเรียนรู้ไม่หยุดยั้ง ผู้นำของกลุ่มต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม มีความรับผิดชอบสูง มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในด้าน

ต่างๆ ในลักษณะทำไปเรียนรู้ไป ถือเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ผู้นำยังต้องชวนชาวเขาเข้าร่วมการประชุม อบรม สัมมนาที่จะพอกพูนความรู้เกี่ยวกับการทำงานและเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ให้กว้างไกล สามารถติดตามและเข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม นำมาปรับใช้ในการทำงานให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่ม

6) การสร้างโอกาสให้แก่สมาชิกได้เข้ามาเรียนรู้งานและมีกระบวนการสร้างคนรุ่นใหม่ กลุ่มควรยึดหลักการสร้างโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามาเรียนรู้งาน โดยการหมุนเวียนส่วนต่างๆ เข้ามาทำงานแทนที่กันเท่าที่จะทำได้ เพื่อเกิดการสร้างคนทำงานในหมู่กว้าง สามารถคัดเลือกและฝึกผู้นำรุ่นใหม่ได้ ทำให้เกิดการงานที่ไม่ผูกขาดเฉพาะกลุ่มผู้นำ ทำให้เกิดการตรวจสอบได้เกิดความน่าเชื่อถือในการทำงาน ผู้ที่เข้ามาทำงานก็มีโอกาสได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกัน รู้จักสนิทสนมกัน อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชน

7) การสร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจควบคู่กับกฎระเบียบ การบริหารจัดการของกลุ่มควรมีกฎระเบียบที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในขณะเดียวกันต้องอาศัยการกระตุ้นจิตสำนึกและแรงจูงใจควบคู่กับกฎระเบียบ การควบคุมงานใดๆ จึงควรกระทำโดยการพูดคุยปรึกษาหารือมากกว่าการบังคับ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

การนำวัฒนธรรมชุมชนมาปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยสำนักวัฒนธรรมชุมชนชี้ให้เห็นว่า กระแสทุนนิยมทำลายชุมชน/หมู่บ้านจนเกิดความอ่อนแอเกือบทุกแห่ง การฟื้นฟูชุมชน/หมู่บ้านให้เข้มแข็งนั้นต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ สำหรับชุมชน/หมู่บ้านที่สร้างมาโดยตนเองและเพื่อตนเอง ย่อมเป็นภูมิคุ้มกันที่แน่นหนามั่นคง ชุมชนหมู่บ้านมิได้อยู่โดดเดี่ยวหากแต่สัมพันธ์กันทั้งระบบ ชุมชนใกล้เคียงและห่างไกลหลายระดับหลายมิติ ย่อมเป็นธรรมที่จะรับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ การรับมือกับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นการผสมผสาน/การสร้างเสริม และการถ่วงถ่วงในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาทางเลือกใหม่ เกิดจากหลังที่แนวพัฒนาทางเศรษฐกิจกระแสหลักได้รับผลกระทบต่อประชาชน มีลักษณะสำคัญ พัฒนาเพื่อให้ประเทศก้าวทันสมัยกับแนวพัฒนาทางการเมืองที่แสดงให้เห็นว่าไม่สามารถพัฒนา และแก้ไขปัญหาของสังคมอย่างแท้จริงได้ สังคมเสื่อมโทรมมากขึ้น สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย อีกทั้งประชาชนยังจนเหมือนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลให้เกิดการละเลยความสำคัญของวัฒนธรรม

ชุมชนจนแทบสลายหายไป โดยแนวทางการพัฒนาทางเลือกใหม่นี้เป็นการใช้วิธีการรวมกลุ่ม
 ต่อรอง เพื่อช่วงชิงอำนาจการตัดสินใจ เป็นการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ที่ยึดเอาวัฒนธรรม
 ชุมชนเป็นแกนหลัก

หลักการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

ในการนำวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการปฏิบัติงานด้านชุมชนนั้น สภาคาทอลิก แห่ง
 ประเทศไทยและองค์กรเซเบโม (Cabemo) ประเทศเนเธอร์แลนด์ (2533: 30) ได้เสนอว่า การทำงาน
 พัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน คือการพัฒนาที่ประกอบด้วยคุณสมบัติ 2 ประการ คือ ลักษณะแรก
 เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกับความต้องการของชาวบ้าน และลักษณะที่สองเป็นงานพัฒนาที่
 สอดคล้องกับวิถีชีวิต วิถีคิด วิถีปฏิบัติ กล่าวโดยรวม คือวัฒนธรรมของชาวบ้าน ในภาคปฏิบัติการ
 ทำงานแนวนี้จะประกอบด้วยคุณสมบัติด้านการพัฒนาที่เป็นหลัก 4 ประการ คือ

1) การถือเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้งของการพัฒนา กล่าวคือ เราจะถือว่าชาวบ้านเป็น
 องค์ประธาน (Subject of Development) มิใช่เป็นวัตถุรองรับการพัฒนา มิใช่บุคคลที่ต้องมีคนอื่นไป
 พัฒนา ชาวบ้านมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง บทบาทของบุคคลภายนอกจะเป็นเพียงผู้คอยเสริม
 เสื้อใจที่เหมาะสมเท่านั้น แนวทางการพัฒนาจึงต้องเป็นแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach)

2) การใช้แนวทัศนะแบบบวก (Positive Approach) ในวัฒนธรรมชุมชนนั้น มีทั้งสิ่ง
 ที่ยังหลงเหลืออยู่ และมีทั้งสิ่งที่สูญหายไปแล้ว เช่น รูปแบบการลงแขกเกี่ยวข้าวที่หายไปแล้ว แต่
 สิ่งที่ยังอยากจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันยังมีอยู่ ในทางปฏิบัติเราจะเริ่มต้นงานสร้างสรรค์จากสิ่งที่
 ชาวบ้านมีอยู่ มิใช่เริ่มต้นด้านที่ชาวบ้านหมดไปแล้ว

3) การใช้หลักการ “การประสานกัน” (Articulation) คือการสำรวจข้อดีข้อด้อยของ
 วัฒนธรรมภายในชุมชน กับวัฒนธรรมภายนอกชุมชน แล้วประสานข้อดีเข้าด้วยกัน ขจัดข้อด้อย
 ของทั้งสองส่วนนั้นเสีย

4) การใช้ทัศนะแบบองค์รวม (Holistic Approach) เป็นทัศนะหลักในการพิจารณา
 สรรพสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรม การตัดสินใจและการพิจารณาความสัมพันธ์โยงใยในทุกมิติ

ทางด้านกาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้กำหนดหลักการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ที่ยึดเอา
 วัฒนธรรมชุมชนเป็นแกนหลัก 3 หลักการ ดังนี้

1) รับรู้ความต้องการของคนในชุมชน เป็นการปรับเปลี่ยนปรัชญาการพัฒนาใหม่
 โดยเป็นการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และเพื่อยกระดับจิตใจของชาวบ้านให้มีความ
 ช่วยเหลือกัน สร้างศีลธรรมในหมู่บ้านให้เข้มแข็ง บำรุงรักษาวัฒนธรรมแต่ละชุมชน

2) ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาที่เคยมีในระดับวัฒนธรรมประเพณีชุมชน เป็นการ
 เปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดแบบเดิม โดยต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพว่ามีความสามารถในการ

แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ไม่ใช่รอคอยแต่การช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือแหล่งทุนภายนอก เปลี่ยนกรอบแนวความคิดเดิมที่ว่า “หมู่บ้านนี้มีปัญหาอะไร” เป็น “อะไรที่ชาวบ้านมีอยู่บ้างแล้ว” ต้องเชื่อมั่นว่า วัฒนธรรมชุมชนนั้นไม่ว่าเปล่านั้นสามารถเป็นพลังในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาชุมชนได้

3) ใช้แนวคิดการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) ซึ่งมี 3 มิติ ดังนี้ มิติแรก ความต้องการในการพัฒนาสิ่งต่างๆ โดยจะต้องมีการกำหนดขึ้นจากฝ่ายชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการบ่งบอกความสำคัญของสิ่งที่ชาวบ้านต้องการอย่างแท้จริง มิติที่สองกำหนดรูปแบบวิธีการในการตอบสนองความต้องการของชาวบ้านหรือกำหนดวิธีการในการแก้ปัญหา โดยต้องใช้วิธีการของชาวบ้าน วิธีการที่ชาวบ้านเคยใช้ในการแก้ปัญหามาก่อน โดยนักพัฒนาต้องทำความเข้าใจถึงวิถีชีวิต วิถีคิด การจัดลำดับคุณค่า หลักเกณฑ์และเหตุผลของแต่ละชุมชน และมิติที่ 3 วางแผนแก้ปัญหาโดยต้องใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวตั้ง โดยอาจประสานกับความรู้ที่นักพัฒนานำมาจากภายนอกด้วย

กาญจนา แก้วเทพ ได้ขยายความเพิ่มเติมว่า ขั้นตอนสำคัญที่นักพัฒนาในแนววัฒนธรรมชุมชนต้องตระหนัก คือขั้นตอนแรก ต้องทำความเข้าใจในรูปแบบ เนื้อหา คุณค่า ความหมาย ระบบคิดที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่ ขั้นที่สอง การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนขึ้นมาใหม่ โดยจัดการเงื่อนไขที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการสืบสานต่อไปได้ เช่น เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม หรือความเชื่อ เป็นต้น ขั้นที่สาม เป็นการแสวงหาวิธีการในการแก้ปัญหาแบบที่ชุมชนเคยใช้ในการแก้ปัญหา และใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ โดยมีภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นจุดเริ่มต้น ใช้วิธีการจัดการ การจัดกลุ่มตามวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชุมชน เพราะแต่ละชุมชนมีที่มาไม่เหมือนกัน การทำให้เกิดความรู้สึก “นี่เป็นแบบของเรา” (Sense of Identity) และสำคัญที่สุด คือการช่วยทำนุบำรุงกิจกรรมงานพัฒนาให้ยั่งยืน ไม่ให้หายไปจากชุมชน อีกทั้งบทบาทที่สำคัญของนักพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน คือเป็นผู้สำรวจมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เป็นผู้ตั้งคำถาม เป็นผู้จัดการเงื่อนไขที่สามารถเอื้ออำนวย และบรรเทาหรือขจัดเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อชาวบ้าน เป็นผู้ตอกย้ำ คอยให้กำลังใจ เป็นแหล่งบันทึกความทรงจำร่วม (Collective Memory) ที่จะเชื่อมโยง และส่งผ่านชุดประสบการณ์ในการพัฒนาจากชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง และบทบาทสุดท้าย คือนักพัฒนาต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง พัฒนาตัวเองไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาไม่ใช่อุปสรรคต่อการพัฒนาเสียเอง

สรุปได้ว่าการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ทดแทนการพัฒนากระแสหลัก เนื่องจากการพัฒนากระแสหลักทำให้ความเป็นชุมชนดั้งเดิมถูกทำลาย หรือล่มสลาย โดยการใช้ทุนทางสังคมที่มี ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ จารีตประเพณี วัฒนธรรม หรือภูมิ

ปัญญา ต้องมีการทำให้ชุมชนย้อนกลับไปมองวิถีชีวิตแบบเดิม มองเห็นศักยภาพของตัวเอง เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่กำลังเผชิญด้วยตัวของชุมชนเอง และได้รับการแนะนำหรือกระตุ้นจากนักพัฒนาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยไม่มีการครอบงำ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

จากการวิฤติเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนชั้นและทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมาถกเถียงกันถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็น ทางเลือก ที่สำคัญของการพัฒนา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นได้เพียงล้าหลัง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (นพดล เหล่ากอ, 2549)

2.4.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

หาญศึก ทรงสวัสดิ์ (2550: 29) ได้ให้ความหมายชุมชนเข้มแข็งว่า หมายถึงชุมชนที่สามารถคิดกำหนดทิศทาง วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามความต้องการของตนเอง และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ภายใต้ภูมิปัญญาของตนขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป

ไพโรจน์ ภัทรนุกูล (2545: 5) ได้ให้ความหมายชุมชนเข้มแข็งว่า หมายถึงการทำอะไรที่จะทำให้กลุ่มคนที่หลากหลายของสังคมมาร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างทางเดินใหม่เพื่อเปลี่ยนแปลงคุณภาพของประชาชนจากที่รอคอยการถูกพัฒนา มาเป็นประชาชนพลเมืองที่มีขีดความสามารถในการคิด และร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตัวเองภายใต้กระบวนการประชาสังคม ชุมชนเข้มแข็งจึงเกิดจากการรวมกลุ่มของประชาชนในลักษณะประชาคม หรือชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพมีเสถียรภาพมีการสั่งสมทุนทางปัญญาหรือทุนทางเศรษฐกิจ มีคุณธรรมและคุณค่าที่ดีงาม เป็นกรอบยึดเหนี่ยวและนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ มีภูมิปัญญา ภายใต้ระบบเครือข่ายความร่วมมืออย่างเกื้อกูลและเอื้ออาทร

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2543: 33) ได้ให้ความหมายชุมชนเข้มแข็งว่า หมายถึง ลักษณะของสังคมใดๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นปึกแผ่นและยั่งยืน ถือเป็นชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น มีขีดความสามารถพึ่งตนเองได้ มีความสามารถควบคุม จัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้และเป็นชุมชนที่พัฒนาขีดความสามารถของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิปัญญาวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป

สรุปได้ว่าชุมชนเข้มแข็ง เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง สามารถแก้ไขปัญหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาตามความต้องการของตนเองได้ โดยไม่ถูกรอบงำ มีขีดความสามารถในการพัฒนาด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ เช่น งบประมาณ องค์ความรู้ เป็นต้น ซึ่งทางด้านเสรี พงศ์พิส (2548: 157-158) ได้กำหนดให้ชุมชนเข้มแข็งมี 4 กรอบ เพื่อหาเกณฑ์และตัวชี้วัด ดังนี้

1) ชุมชนเข้มแข็งเพราะเป็นชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเช่นนี้ไม่มีวันอ่อนแอ ไม่มีวันนั่งรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก แต่จะชวนช่วยหาทางแก้ปัญหาด้วยสติปัญญาของตนเอง ชุมชนใดมีความรู้ มีปัญญา แม้จะมีทรัพยากรน้อยก็จะมีมากขึ้นเรื่อยๆ มีเงินน้อยก็จะมีเงินมาก แต่ตรงกันข้าม ชุมชนใดไม่มีความรู้ไม่มีปัญญา แม้มีเงินมากก็จะมีไม่เหลือและเป็นหนี้

2) ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระ กล่าวคือ ตัดสินใจได้เองว่าจะทำอะไรแล้วดีกับตัวเอง ไม่ต้องรอถามจากผู้อื่นหากเกิดการผิดพลาดขึ้นก็คือตัวเอง ฉะนั้นการที่จะตัดสินใจทำอะไรต้องมีข้อมูลประกอบและมีเป้าหมายในการพึ่งตนเองอย่างมั่นคง ไม่โลภหรือทำเพียงเพราะเห็นผู้อื่นทำแล้วรวย

3) ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถจัดการทุนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึง เงินอย่างเดียวเท่านั้นแต่หมายรวมถึงทรัพยากรหรือภูมิปัญญาความรู้ และทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่

4) ชุมชนเข้มแข็งมีธรรมาภิบาล หมายถึง มีการบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีการกระจายอำนาจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม

2.4.2 องค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีพัฒนาต่างๆ ได้พยายามให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งคณะอนุกรรมการเสริมสร้างนโยบายได้ให้ความเห็นชอบกรอบองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง (บุญอนันต์ พันิชทรัพย์ และพลาพรรณ คำพรรณ, 2549: 17-19) ดังนี้

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

- 1) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งมีความรักท้องถิ่นและชุมชน
- 4) มีอิสระในการร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
- 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายในแนวราบ และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะอย่างต่อเนื่อง
- 8) มีการจัดบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและมีเครือข่ายที่ดี
- 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังต่อไปนี้

- 1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนที่จะแก้ไข ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- 2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน
- 3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน
- 4) สมาชิกมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
- 5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
- 6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาในทุกๆ ด้านที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกทุกคนและหวังการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 7) การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งพาเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ได้พึ่งตลอดไป

8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาครัฐ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

2.4.3 การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541: 14-17) กำหนดว่าชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญดังนี้ สมาชิกของชุมชนจะต้องช่วยกันเรียนรู้ให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก และเพิ่มพูนความรู้ความสามารถตลอดจนทักษะต่างๆ ที่จำเป็นกับชุมชน นอกจากนั้นจะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำกลับมาพัฒนาชุมชนให้เจริญอย่างยั่งยืน เรียกว่าเป็นชุมชนเรียนรู้ ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องรู้จักจัดการตัวเอง ด้วยการวางแผนหรือมีโครงการ สำหรับมีการจัดกระบวนการเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ลงมือทำตามขั้นตอนจนเสร็จงานและต้องมีการประเมินการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ว่ามีปัญหาอุปสรรคในขั้นตอนใดหรือไม่แล้ว จะแก้ไขปัญหาอุปสรรคนั้นได้อย่างไร มีการสรุปปัญหาพร้อมข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป

ธีรยุทธ บุญมี (2536: 153) กล่าวว่า การพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งนั้นไม่ใช่หมายถึง การยกระดับจิตสำนึกหรือการศึกษาของประชาชนอย่างที่เคยพูดกัน หรือเป็นการสร้างกลุ่ม หรือกระบวนการทางสังคมให้เป็นชั่วอำนาจที่สามขึ้นมาแทนที่พรรคการเมืองหรือข้าราชการ หากแต่มีองค์ประกอบ คือเน้นให้มีการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มความคิด กลุ่มอาสาสมัคร เพื่อสังคมเพื่อสาธารณะประโยชน์และอีกองค์ประกอบหนึ่งก็คือ พัฒนาและขยายสถาบันของสังคมทั้งที่เป็นรูปธรรมให้หลากหลายมากขึ้น

ธันวา ใจเที่ยง (2546: 12) กล่าวว่า การพัฒนาระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็งต้องเป็นการกระทำของชาวบ้านร่วมกันเอง อันเกิดจากการมีจิตสำนึกร่วมกัน ที่จะรวมตัวกันพัฒนาอย่างอิสระตามภาวะที่สอดคล้องกับท้องถิ่น มากกว่าที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะกำหนดให้ อันจะทำให้ชุมชนรู้จักตัวเองจากจิตใต้สำนึกเป็นจิตสำนึกจะมีพลังอย่างมากและจะทำให้แนวทางการพัฒนาชุมชนเป็นที่ยอมรับและเข้มแข็งพึ่งตนเองได้มากขึ้น

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: 18-21) การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนจะมีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นๆ ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักๆ ดังนี้

1) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมกันคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิถีทำงานของบุคลากร

รัฐ จากการเป็นผู้สั่งการมาสนับสนุนชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งหน่วยงานมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการสร้างความเข้มแข็งเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตของชุมชน

2) การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน

สรุปได้ว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาของชุมชน และเพื่อเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของภายนอก โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน เป็นหลัก สร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ โดยมีหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษา แนวคิด ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน จากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ดังนี้

เสรี พงศ์พิส (2547: 27) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นคำที่ใช้เพื่อแสดงว่า โครงการพัฒนาต่างๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ นั้นประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วม โดยชุมชนมีส่วนสมทบงบประมาณ 5-10% ถ้าไม่มีเงินก็คิดจากมูลค่าแรงงาน วัสดุสิ่งของ วัตถุดิบหรืออะไรก็ได้ที่มีชุมชนงบประมาณทั้งหมดรวมทั้งการคิดและวางแผนจากบน (Top Down) คือมาจากหน่วยงานภายนอกทั้งหน่วยงานราชการหรือเอกชน เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ไม่ใช่เป็นเพียงรูปแบบ แต่เป็นการมีส่วนร่วมที่แสดงออกถึงสมาชิกพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนของชุมชนจัดการชีวิตของตนเอง

เฉลิม บุรีภักดี (2546: 113) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมกระทำให้เกิดการพัฒนา ไม่ใช่เป็นผู้รับการพัฒนาเพื่อเป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง

กุนจันทร์ สิงสุ (2535: 16) ให้ความหมายสรุปของการมีส่วนร่วม หมายถึงการที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กรประชาชน ได้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งผลประโยชน์ และการประเมินโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนด

ที่มาจากบุคคลภายนอก และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน มีอำนาจอิสระในการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ

กฤติยา ชัยศิริ (2546: 22) ให้ความหมายสรุปของการมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำร่วมกัน ในการแสดงความต้องการเข้าร่วม ความสนใจเข้าร่วม และการดำเนินการเข้าร่วมในการปรับปรุงพัฒนาชุมชน และเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ

อรพินท์ สมโชคชัย (2538: 2) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในเชิงพัฒนาชนบท หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนหรือประชาชน ในการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของรัฐ เป็นการมีส่วนร่วมเพื่อช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพในโครงสร้างแนวนโยบายการดำเนินงาน ทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแนวทางที่วางไว้

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมกันใช้ความคิด ร่วมทำในกิจกรรมโครงการหรือร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง เพื่อให้สามารถหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมีความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างแท้จริงและมีความสามารถในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนา ตลอดจนการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การกำหนดวัตถุประสงค์แผนงานและปฏิบัติงานตามโครงการ อีกทั้งได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการมีส่วนร่วมอีกด้วย

2.5.1 รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ประชาชน รวมพลังในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

โคเฮนและอัฟคอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977: 213) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาโดยทั่วไป ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร เข้าร่วมในการนำโครงการ ไปปฏิบัติ การเสียสละทรัพยากรต่างๆ เช่น แรงงาน วัสดุ หรือร่วมลงมือในการจัดกิจกรรมเฉพาะด้านเข้าร่วมในผลที่เกิดจากการพัฒนา รวมถึงประเมินผลโครงการที่ดำเนินการได้ โดยสามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) สิ่งที่ต้องทำประการแรกในกระบวนการนี้คือ การลำดับความสำคัญของปัญหา หลังจากนั้นเลือกนโยบายและกลุ่มประชากร

ที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่จะต้องทำการตัดสินใจไปเรื่อยๆ นับตั้งแต่การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น การวางแผน และการตัดสินใจในช่วงดำเนินการตามแผนที่วางไว้

2) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ในส่วนการดำเนินงานนี้เป็นช่วงที่ต้องดูว่าใครสามารถทำประโยชน์ให้กับโครงการได้ในส่วนใดบ้าง และมีวิธีการอย่างไร เช่น การช่วยประสานงาน การบริหารงาน การช่วยเหลือทางด้านทรัพยากร เป็นต้น

3) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) นอกจากจะเป็นผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว จะต้องมีการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มอย่างทั่วถึง ทั้งในส่วนที่เป็นประโยชน์ทางบวกและลบที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล ทุกคนจะต้องได้รับเช่นกัน

4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการตรวจสอบและควบคุมการดำเนินงานทั้งหมดเพื่อจะดูว่ามีข้อบกพร่องหรืออุปสรรคด้านใด เพื่อจะได้หาทางแก้ไขหรือให้ความช่วยเหลือให้โครงการบรรลุผลตามต้องการ

อकिन รพีพัฒน์ (2531) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

2) การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางในการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

3) การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่โครงการ โดยการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือโดยการบริหารและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

4) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการที่ดำเนินการนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลก้าวหน้าของโครงการที่ทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

ไพรัตน์ เชนะรินทร์ (2527: 6-7) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

- 1) ร่วมทำการศึกษา ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดและสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผน เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาอีกทั้งเพื่อสนองความต้องการของประชาชน
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมหรือโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมาย
- 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสมบูรณ์ได้นั้น ประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ หรือการประเมินผล โดยจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมที่ได้ทำ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาของชุมชนต้องเป็นสิ่งอยู่ในความสนใจหรือความต้องการของคนส่วนใหญ่

2.5.2 ปัจจัยที่ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

พิมพัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ (2530) ได้เสนอแนวการวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนที่อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านกายภาพ อันได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม และลักษณะการตั้งบ้านเรือนภายในชุมชนมีผลต่อสัมพันธภาพในชุมชน ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันและยึดเหนี่ยวกันและกันของชาวบ้านในชุมชน ลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
- 2) ประวัติศาสตร์ของชุมชน อันได้แก่ ความเป็นมาของชุมชน อายุของการตั้งชุมชน และประสบการณ์ในกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งจะบ่งบอกได้ถึงลักษณะของกลุ่มคนในชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคม ประสบการณ์ในการร่วมทำกิจกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อสัมพันธภาพหรือการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน

3) โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน อันได้แก่ ลักษณะการประกอบอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชน ความแตกต่างเหล่านี้ย่อมกำหนดสถานภาพ โอกาสทางสังคม แบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน อันส่งผลอีกทอดหนึ่งถึงโอกาส บทบาท และความสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรม

4) โครงสร้างทางสังคมของชุมชน ซึ่งความเป็นชุมชนจะประกอบด้วย สายใยของความสัมพันธ์หรือการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกของชุมชน โดยมีค่านิยม วัฒนธรรม บทบาท สถานภาพ กำหนดความสัมพันธ์ ในสังคมไทยระบบความสัมพันธ์เป็นได้ทั้งความสัมพันธ์ที่วางบนพื้นฐานของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือต่างคนต่างอยู่ และความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ในลักษณะเกรงใจ ประการสุดท้าย ระบบความสัมพันธ์ของการเป็นผู้นำบนพื้นฐานของความศรัทธา เหล่านี้เป็นตัวกำหนดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงและการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

5) โครงสร้างอำนาจชุมชน ประเด็นสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจก็คือ กลุ่มต่างๆ ที่มีอิทธิพลในชุมชน นับตั้งแต่ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโส คนร่ำรวย และที่สำคัญที่สุดคือ กลุ่มใดหรือบุคคลใดมีอำนาจในการตัดสินใจแทนชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือขัดขวางการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการพัฒนา

ดุสิต เวชกิจ, จุมพล หนีมพานิช, ฐปนรรต พรหมอินทร์ และธวัช ด้วงทองคำ (2547) ได้กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้นจะมีเหตุผลที่สำคัญ คือ ประการแรก มองเห็นว่าตนได้รับผลตอบแทนจากสิ่งที่ทำไป และประการที่สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2) ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางการมีส่วนร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้ คือ ประการแรก เปิดโอกาสให้ทุกๆ คนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอนเพื่อผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพที่เป็นจริงของตนได้ และประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

3) ปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการและผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

นอกจากนี้โคเฮนและอัฟคอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977: 213) ยังได้กำหนดการมีส่วนร่วม โดยกล่าวถึงมิติ (Dimensions) ของการมีส่วนร่วมดังนี้

1) ลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น อาจจำแนกออกเป็น

- (1) การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
- (2) การจูงใจให้มีส่วนร่วมเกิดขึ้นโดยสมัครใจหรือบังคับ
- (3) แบบแผนขององค์การ (Organization Pattern) ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วม กล่าวคือ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกกลุ่มที่มีผู้นำบทบาทมากและใช้ องค์การให้เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ส่วนตัว

(4) ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น

- ก) การมีส่วนร่วมโดยมีเอกชนแต่ละกลุ่มหรือผ่านกลุ่ม
- ข) การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม
- ค) การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

(5) ระยะเวลาความต่อเนื่องของกิจกรรม

(6) ขอบข่ายกิจกรรมควบคุมขนาดไหน

(7) อำนาจของการตัดสินใจมีส่วนร่วม

2) ภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

(1) ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ (Physical and Biological Factors) ได้แก่ ฤดูอันยาวนานทำให้ไม่สามารถไปร่วมประชุมได้ตลอดปี หรืออาจเป็นเพราะการคมนาคมไม่สะดวก เป็นต้น

(2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factor)

(3) ปัจจัยทางการเมือง (Political Factor) ขึ้นกับระบบการปกครองว่าจะยินยอมให้ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

(4) ปัจจัยทางสังคม (Social Factor) ความห่างไกลกันทำให้เกิดการรวมตัวกันยากขึ้น

(5) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture Factor) ในชุมชนอาจมีค่านิยมหรือทัศนคติแตกต่างกัน

(6) ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ (Historical Factor) ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับศูนย์กลางระดับชาติ หรืออาจเป็นประสบการณ์ที่ชนบทได้เกี่ยวข้องกับรัฐในการพัฒนาชนบทในอดีตที่ผ่านมา

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนมีหลายปัจจัยด้วยกัน สามารถสรุปได้ดังนี้คือ 1) ปัจจัยของตัวบุคคล เช่น การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นต้น 2) ปัจจัยภายในชุมชน เช่น โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจและอำนาจ เป็นต้น 3) ปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละชุมชนก็จะมีปัจจัยที่แตกต่างกันไป

2.5.3 เกณฑ์การประเมินการมีส่วนร่วม

Oakley (1991: 239) ได้เสนอตัวชี้วัดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ลักษณะ ด้วยกันดังนี้

1) ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ (Quantitative Indicator) ประกอบด้วย เกณฑ์การประเมิน 4 ตัวชี้วัด ดังนี้

(1) ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ (Economic Indicator) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ และการได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ

(2) ตัวชี้วัดเชิงองค์กร (Organization Indicator) ได้แก่ จำนวนประชาชนในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการหรือจำนวนประชาชนในพื้นที่ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์กร ในการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ยังรวมถึงความถี่ความสำเร็จของครั้งการจัดการประชุมร่วมกับประชาชน การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในองค์กรตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการ

(3) ตัวชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการ (Participation in Project Actives) ได้แก่ การสร้างกลุ่มเพื่อเข้ามีส่วนร่วมในโครงการ จำนวนครั้งทั้งหมดที่สมาชิกเข้าร่วมโครงการ แต่ละจำนวนสมาชิกที่ต้องการดำรงตำแหน่งในองค์กร

(4) ตัวชี้วัดด้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการ (Development Momentum) ได้แก่ จำนวนสมาชิกที่ให้ความตระหนัก และร่วมในการพัฒนาด้านการบริการขององค์กร จำนวนสมาชิกที่ได้รับการอบรมจากโครงการ จำนวนของการประสานความร่วมมือกับโครงการอื่นที่คล้ายคลึงกัน ความยั่งยืนขององค์กร และความสามารถในการรักษาการพัฒนาของโครงการ

2) ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ (Qualitative Indicator) ประกอบด้วย เกณฑ์การประเมิน 3 ตัวชี้วัดดังนี้

(1) การเติบโตขององค์กร ได้แก่ โครงสร้างภายในองค์กรการกำหนดบทบาทเฉพาะของสมาชิกในกลุ่ม ภาวะผู้นำองค์กรและรูปแบบทั่วไปของโครงสร้างองค์กร

(2) พฤติกรรมกลุ่ม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกองค์กร การเกิดความรู้สึกในการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการอภิปราย และการตัดสินใจกลุ่มร่วมกัน ตลอดจนความสามารถในการวิเคราะห์ และอธิบายประเด็นขององค์กรได้

(3) การพึ่งตนเองได้ ได้แก่ การเพิ่มความสามารถของกลุ่มในการเสนอและพิจารณาเหตุผลการกระทำ ความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในนโยบายและโครงการ การเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพภายในกลุ่มผู้ปฏิบัติโครงการ ความเป็นอิสระในการระบุปัญหาของกลุ่ม การอิสระในการดำเนินงานภายใต้การควบคุมขององค์กร

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภัค อินพินิจ (2554: 102-111) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านดงเหล็ก ตำบลใหม่นาเพียง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ 1) ศึกษาการบริหารกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านดงเหล็ก ตำบลใหม่นาเพียง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านดงเหล็ก ตำบลใหม่นาเพียง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น 3) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านดงเหล็ก ตำบลใหม่นาเพียง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า การบริหารกลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านดงเหล็ก ตำบลใหม่นาเพียง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น การบริหารกลุ่มด้านการวางแผนและด้านการจัดองค์กรมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากในเรื่องของ การมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบในฝ่ายต่างๆ ของกลุ่ม โดยมีความเหมาะสมตรงกับความเชี่ยวชาญของแต่ละคน และด้านการอำนวยความสะดวกมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากในเรื่องผู้นำกลุ่มเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ ปรึกษาหารือในการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อประสานงานและปฏิบัติงานตามเป้าหมายได้อย่างชัดเจน ในส่วนของการจัดการวิสาหกิจชุมชนของกลุ่ม พบว่า ด้านการผลิต ด้านการเงิน ด้านการตลาด และด้านคน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเช่นกัน ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการบริหารกลุ่มพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในระดับมาก ในเรื่องของการกำหนดวัตถุประสงค์การบริหารกลุ่ม

ศิริขวัญ ดวงแก้ว (2552: 98-104) ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาทั้ง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาทั้ง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่

จังหวัดอุทัยธานี และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาทั้งตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาทั้งตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า มีปัญหามากสุดด้านการควบคุมติดตาม รองลงมาได้แก่ด้านการบริหารงานบุคคล และอันดับต่ำสุดได้แก่ ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน ส่วนแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาทั้งตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 4 แนวทางย่อย คือ 1) ด้านการบริหารงานบุคคล โดยจัดให้มีการอบรมความรู้เรื่อง บทบาท หน้าที่ ของคณะกรรมการบริหาร จัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการบริหารแต่ละคนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น กำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารให้ชัดเจน กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารให้กระจายครอบคลุมสมาชิกทุกครัวเรือน จัดให้มีการศึกษาดูงานด้านการบริหารงานบุคคลของกลุ่มทอผ้าใกล้เคียง และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่พัฒนากร/เกษตร/สาธารณสุข เป็นที่ปรึกษา 2) ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน จัดอบรมเพิ่มพูนประสิทธิภาพคณะกรรมการบริหารในเรื่องการวางแผนด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ด้านการควบคุมและติดตาม และการจัดทำแผนปฏิบัติงาน 3) ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้กับคณะกรรมการบริหารเรื่องเทคนิคการส่งเสริมการขาย การประชาสัมพันธ์ ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการส่งเสริม ผลิตผลผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้า 4) ด้านการควบคุมติดตาม จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้กับคณะกรรมการบริหารด้านการควบคุมตรวจสอบภายใน ต่างตั้งคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบภายใน เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ กำหนดรูปแบบการควบคุมการขายผลิตภัณฑ์ของสมาชิกและการทอผ้า

ถาวร ขวัญกะโละ (2553: 49-53) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการกลุ่ม ภูมิปัญญาปลาสาม ชุมชนบ้านเหนือ เทศบาลตำบลโคกโพธิ์ อำเภอกอโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการและแนวทางการพัฒนากลุ่ม ภูมิปัญญาปลาสาม ชุมชนบ้านเหนือ เทศบาลตำบลโคกโพธิ์ อำเภอกอโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 90 คน มีลักษณะโครงสร้างกลุ่มแบบเป็นทางการ คือ มีประธาน รองประธาน เภรัณยูภัก และกรรมการฝ่ายต่างๆ มีเป้าหมายกลุ่มเพื่อต้องการเป็นรายได้เสริมหลังจากทำการเกษตร ทางกลุ่มมีการระดมทุนทั้งจากภายในและภายนอก ค่าตอบแทนจะขึ้นอยู่กับปริมาณการผลิตปลาสาม โดยในแต่ละปีจะนำกำไรที่ได้มาปันผลให้กับสมาชิก ในการจัดซื้อวัตถุดิบจะมีการจัดซื้อวัตถุดิบจากกลุ่มเลี้ยงปลาในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ในการบริหารจัดการทางกลุ่มมีการกำหนดหรือแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในกลุ่มแต่ละส่วนใหญ่ประธานจะดำเนินการหลายหน้าที่ กลุ่มมีการ

ประชุมทุกเดือนเพื่อสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่มและแจ้งข่าวสารแก่สมาชิกกลุ่ม ส่วนการตลาดที่จัดจำหน่ายปลาสด ส่วนใหญ่จะมาจากการขายในตลาดสดเทศบาลตำบลโคกโพธิ์ และสถานที่แสดงสินค้า OTOP โดยมีประธานกลุ่มและเทศบาลตำบลโคกโพธิ์เป็นผู้แนะนำประชาสัมพันธ์ ส่วนปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า มีปัญหาดังนี้ 1) ด้านคน โดยประธานเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการบริหารจัดการกลุ่มตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกลุ่ม การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ การสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ในการทำปลาสด รวมไปถึงการตลาด 2) ด้านเงิน ขาดเงินทุนหมุนเวียนกลุ่ม ตลาดอยู่ในวงแคบ 3) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ ในพื้นที่ไม่มีปลากินพืชตลอดปีจึงต้องอาศัยปลาจากต่างจังหวัด 4) ด้านบริหารจัดการ มีการกำหนดหรือแบ่งงานกันแต่ส่วนใหญ่ประธานจะเป็นผู้ดำเนินการหลายรายการ

วีระ พงษ์กังวานนกุล (2548: 53-64) ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการวิสาหกิจชุมชนกรณีศึกษา: ศูนย์การศึกษาพัฒนาตลาดทางเล็กชุมชน หมู่ 3 ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของการเกิดและการดำเนินกิจการของศูนย์การศึกษาพัฒนาตลาดทางเล็กชุมชน หมู่ 3 บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาพัฒนาตลาดทางเล็กชุมชน หมู่ 3 บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่สร้างเสริมและปัจจัยเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาพัฒนาตลาดทางเล็กชุมชน หมู่ 3 บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์การศึกษาพัฒนาตลาดทางเล็กชุมชน หมู่ 3 บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นวิสาหกิจชุมชนที่นำเอา ทุน ของชุมชนในทุกมิติมาใช้ในการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน โดยได้รับคำแนะนำช่วยเหลือ จากนักพัฒนาที่มีแนวคิดด้านการพัฒนาแนววัฒนธรรมที่ยึดเอาชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งนับเป็นปัจจัยที่สร้างเสริมให้ชุมชนเกิดการสร้างสรรค์และพึ่งพาตนเอง ในขณะเดียวกันปัจจัยที่เป็นอุปสรรคการศึกษาพัฒนาตลาดทางเล็กชุมชน หมู่ 3 บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย คือระบบทุนนิยม ส่งผลให้การแยกตัวของสมาชิกบางคนในศูนย์ แต่อย่างไรก็ตามก็จัดว่า เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จระดับหนึ่งและยังดำรงสถานภาพของศูนย์มาได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

นิสานาถ ชาญศิลป์ (2552: 121-130) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยทุนทางสังคม : กรณีศึกษาชุมชนตลาดล่างบางพระ หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนตลาดล่างบางพระ และเพื่อศึกษากระบวนการทุนทางสังคมในการดำเนินงาน/กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ของชุมชนตลาดล่างบางพระ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนตลาดล่างบางพระเป็นชุมชนเก่าแก่ ที่อาชีพได้รับการสืบ

ทอดมายาวนาน ต่อมาเมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในอำเภอศรีราชา ทำให้คนในชุมชนออก
ออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น กระทั่งเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้คนกลับมาทำงานในชุมชน
และมีการรวมกลุ่มกันทำอาชีพประมง และมีการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อรองรับคนว่างงาน กลุ่มมี
การพัฒนาโดยอาศัยระบบเครือข่าย ทำให้ชุมชนและกลุ่มมีความเข้มแข็ง ส่งผลต่อการดำเนินงาน
ไปได้เป็นอย่างดี ทั้งในแง่ความสัมพันธ์ทางสังคม และทางเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าความช่วยเหลือทางสังคมที่มี
ทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทำให้สามารถรองรับกับปัญหาวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้ดี จนนำไปสู่การ
พัฒนาของกลุ่มและชุมชนให้มีความยั่งยืนและเข้มแข็ง

สุมนา เกิดสินธุ์ชัย (2550: 65-71) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนใน
การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษา
ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด
ปทุมธานี และ 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงาน
วิสาหกิจชุมชน จำแนกตามสภาพส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของ
สมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน โดยภาพรวมมีระดับการมีส่วนร่วมใน
ระดับปานกลาง โดยการมีส่วนร่วมด้านการ รับผิดชอบต่อหนี้และด้านการปฏิบัติการอยู่ในระดับ
มาก ส่วนด้านการตัดสินใจและด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับระดับ
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำแนกตามสภาพส่วนบุคคลแล้วพบว่า
สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาการเป็นสมาชิก และการมีประสบการณ์
ฝึกอบรมแตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแตกต่างกันที่ระดับ
นัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ส่วนประเภทของกลุ่มสมาชิกที่แตกต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานไม่แตกต่างกัน

อำมร รอดคำ (2551: 85-91) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการ
ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษา
ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร 2) ศึกษาปัจจัยทาง
เศรษฐกิจ สังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร 3) ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจ ในการ
ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร 4) เสนอแนะยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของสมาชิก
วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน
ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
ปัจจัยพื้นฐานและปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิก
วิสาหกิจชุมชน พบว่า อายุ รายได้ของครอบครัว การรับข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจากสื่อ

สิ่งพิมพ์ การอบรม ดูงาน ความรู้ความเข้าใจในหลักวิสาหกิจชุมชน การนับถือศาสนา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และปัญหาอุปสรรคของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน พบว่า สมาชิกไม่เห็นความสำคัญของขั้นตอนการดำเนินงาน ศักยภาพของวิสาหกิจ ข้อมูลยังไม่เป็นปัจจุบันและครอบคลุม ขาดความรู้ทักษะในการศึกษาศักยภาพ การจัดทำแผน การดำเนินงานตลอดจนการติดตามประเมินผล และผู้ศึกษาได้เสนอแนะยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมคือ ยุทธศาสตร์ พัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมพัฒนาการจัดทำแผนปฏิบัติงาน การสร้างศักยภาพในการทำงานเป็นทีม การสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม

อภิชาติ มหาราชเสนา (2551: 73-78) ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการกลุ่มการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษายานชนูปถัมภ์ ตำบลบางฝ้าง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนตลอดจนกลุ่มสมาชิกการผลิตรูปหอมสมุนไพร ตำบลบางฝ้าง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนากลุ่มได้แก่ กระบวนการและขั้นตอนการผลิต การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ และการตลาดของกลุ่มผลิตรูปหอมสมุนไพร ตำบลบางฝ้าง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และ 3) เพื่อศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตรูปหอมสมุนไพร ตำบลบางฝ้าง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อันประกอบด้วย การออกแบบผลิตภัณฑ์ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ และการบรรจุภัณฑ์ ให้สามารถพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนได้ ผลการศึกษาพบว่า บริบทชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ตลอดจนสมาชิกการผลิตรูปหอมสมุนไพร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และคนในชุมชนมีความเอื้ออาทร จึงทำให้เกิดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้ ในชุมชนมีกิจกรรมการผลิตที่แตกต่างกัน แต่มีการรวมตัวกันจัดตลาดน้ำ เพื่อนำสินค้ามาจัดจำหน่ายให้เกิดรายได้ในชุมชน ในกระบวนการพัฒนากลุ่ม พบว่า มีการจัดรูปแบบการบริหารงานกลุ่มในรูปแบบของคณะกรรมการ และด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการบรรจุภัณฑ์ มีการคิดค้นประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่เสมอ และสามารถปรับปรุงให้เหมาะสมกับตลาดโดยเน้นความหลากหลาย และได้จัดสรรเพื่อให้ได้มาตรฐานจากหน่วยงานภาครัฐ จนผลิตภัณฑ์ยังได้รับการรับรองมาตรฐาน โดยกระทรวงอุตสาหกรรม และเป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว ดังนั้น กลุ่มจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทา สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน และกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร (ม.ป.ป.) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยางไกล

ตำบลทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาบริบทของวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยางไกล 2) ศึกษากระบวนการดำเนินงานกระบวนการบริหารจัดการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาด้านการตลาด 3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยางไกล ผลการศึกษาพบว่า ชุมชน มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม อาชีพหลักทำนา ทำสวนลำไย เริ่มต้นนำผลผลิตเกษตรที่มีในท้องถิ่นมาแปรรูป โดยได้รับการสนับสนุนทางวิชาการและงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในส่วนของกระบวนการบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการพัฒนาการตลาดดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการอยู่ในระดับดี แต่ยังมีปัญหาในเรื่อง การประชุมยังมีน้อยและการทำกิจกรรมขาดความต่อเนื่อง อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกันของตลาด ทำให้ตลาดของกินกรรมที่วิสาหกิจชุมชนผลิตยังมีข้อจำกัด ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนหนองยางไกล คือ วัตถุประสงค์ การมีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน ความพร้อมเพรียง สามัคคีของกลุ่ม กฎระเบียบข้อบังคับชัดเจน การระดมทุน และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ อุทิศ สังขรัตน์ (2556: 52-56) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา และ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษาพบว่า สภาพการณ์ของวิสาหกิจชุมชนพบว่า ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ส่วนปัจจัยด้านเทคโนโลยี และปัจจัยทางนิเวศวิทยา เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีดังนี้ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านบัญชี และการเงิน ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ และปัญหาด้านทุนการผลิต โดยแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนหน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การพัฒนาทักษะด้านต่างๆ การสนับสนุนด้านการตลาด และการกำหนดระเบียบต่างๆ เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

ญานิสสา สารอินตา (2547) ศึกษาเรื่อง การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มเครือข่ายสิ่งทอ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) สาเหตุและกระบวนการในการรวมกลุ่มของกลุ่มเครือข่ายสิ่งทอ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ 2) การพัฒนาอาชีพของสตรีซึ่งเป็นสมาชิก และ 3) ปัญหาอุปสรรคในการรวมกลุ่มและการพัฒนาอาชีพของสตรีของ

กลุ่มเครือข่าย ผลการศึกษาพบว่า แม่บ้านที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยทราบและไม่ค่อยเข้าใจในกระบวนการกลุ่มส่วนคณะกรรมการของกลุ่มโดยรวมทราบและเข้าใจในกระบวนการกลุ่มอย่างดี การรวมกลุ่มเครือข่ายสิ่งทอไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากไม่สามารถทำตามวัตถุประสงค์กฎระเบียบของกลุ่มที่กำหนดไว้ เพราะขาดความร่วมมือ ขาดความสนใจและมีความขัดแย้งในเรื่องของกลุ่มผลประโยชน์ ในด้านการพัฒนาอาชีพสตรี พบว่า หลังจากที่มีการรวมกลุ่มกันแล้วสมาชิกได้มีระดับการพัฒนาอาชีพที่ดีทั้งด้านการตลาด ด้านการผลิตและด้านการเงิน แม่บ้านมีรายได้ที่แน่นอน มีอาชีพเสริมที่มั่นคง สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่งและพึงพอใจในความสามารถของตน

ธนพงศ์ นาคจันทิก (2553) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษากลุ่มเกษตรอินทรีย์ท่ากระดานสามัคคี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาโครงสร้างการจัดองค์กรของกลุ่ม เงินทุน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ ข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยี 2) ศึกษาผลการดำเนินธุรกิจ และ 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มมีการจัดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน โดยมีการกำหนดตำแหน่งบริหารภายในกลุ่ม มีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน และมีการแบ่งกลุ่มภายในตามกิจกรรม ในด้านผลการดำเนินธุรกิจปัจจุบันกลุ่มผลิตเพียงปุ๋ยชีวภาพเพียงอย่างเดียว เนื่องจากผลิตภัณฑ์อื่นไม่มีตลาดรองรับโดยในปี 2551 กลุ่มมีกำไรจากการขายปุ๋ยชีวภาพ ทำให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนทั้งในรูปของผลตอบแทนทางสังคมและได้ผลตอบแทนเป็นตัวเงิน ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานได้แก่ ด้านการผลิต ด้านสิ่งแวดล้อมด้านการแปรรูป ด้านเงินทุนด้านทรัพยากรบุคคล และด้านการตลาด

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ดำเนินการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งทั้งมีทั้งกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้รู้หรือผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) ร่วมกับการใช้การสังเกตการณ์และการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังใช้กระบวนการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นส่วนในการเสริมให้การศึกษาเกิดความครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยในการใช้การศึกษาระบวนการเชิงปริมาณ จะเป็นการศึกษามีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา
- 3.2 นิยามเชิงปฏิบัติการ
- 3.3 ขั้นตอนในการศึกษา
- 3.4 วิธีการศึกษา
- 3.5 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา
- 3.6 กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา
- 3.7 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.8 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.9 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.10 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.11 การสรุปวิธีการศึกษา

3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษา พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีกรอบแนวคิดดังภาพที่ 3.1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

3.2 นิยามเชิงปฏิบัติการ

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษาพัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการโดยกลุ่มคนที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันทั้งนิดินุคคลหรือไม่เป็นนิดินุคคลในการประกอบการเพื่อจัดการ “ทุนทางสังคมของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองภายในชุมชน โดยทุนทางสังคมของชุมชนในการศึกษาครั้งนี้ รวมไปถึง ทรัพยากร ผลผลิตความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมภายในชุมชนร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเรียนรู้ของชุมชน โดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ศึกษาในครั้งนี้คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและได้ประกอบกิจการภายใต้วิสาหกิจชุมชน ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2548 โดยใช้ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี” รหัสทะเบียน 5-92-08-05/1-0003

3.2.2 กระบวนการบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการด้านต่างๆที่มีสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีร่วมกันดำเนินการ เช่น ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการผลิต/กรรมวิธี/ขั้นตอน ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ ด้านแรงงาน ด้านเงินทุน การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และมาตรฐานผลิตภัณฑ์

3.2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้เกิดกิจกรรมด้านต่างๆของสมาชิกในกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

3.2.4 ผ้าทอนาหมื่นศรี หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มาจากสิ่งทอ โดยมีลายประจำถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเจาะจงเป็นของตัวเอง โดยเป็นผ้าทอท้องถิ่นที่มีชื่อตามตำบลที่อยู่อาศัย คือ ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

3.2.5 นาหมื่นศรี หมายถึง ตำบลนาหมื่นศรี ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ ผ้าทอนาหมื่นศรี ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

3.2.6 พัฒนาการ หมายถึง ความเป็นมาของผ้าทอนาหมื่นศรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยมีระยะเวลาเป็นตัวกำหนดในการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดพัฒนาการ

3.2.9 ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากผลผลิตจากพัฒนาการ การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีที่อาจก่อให้เกิดผลดีและผลเสีย

3.3 ขั้นตอนในการศึกษา

เพื่อให้แนวทางในการดำเนินการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ผู้ศึกษาได้กำหนดขั้นตอนในการศึกษา ออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาในแนวทางเชิงคุณภาพ และการศึกษาในแนวทางเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา

การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยขั้นตอนนี้จะเป็นการใช้วิธีการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และสังเคราะห์ออกเป็นรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือในการศึกษา

การสร้างเครื่องมือในการศึกษามีการดำเนินการดังนี้

1) แนวทางการการศึกษาในเชิงคุณภาพ

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ได้มีการกำหนดประเด็นจากการศึกษาตามกรอบแนวความคิดในขั้นตอนที่ 1 แล้วนำไปเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง

แบบบันทึกการสังเกตโดยมีการศึกษาจากบริบทของพื้นที่ในเบื้องต้นและร่างประเด็นการสังเกตให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง

2) แนวทางการศึกษาในเชิงปริมาณ

ใช้วิธีการสำรวจข้อมูลด้วยแบบสอบถามในเรื่องของการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรี จากกลุ่มประชากรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีการดำเนินการโดย การทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่กับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี โดยแนบวัตถุประสงค์ในการศึกษาและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงานกับประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปข้อมูล

การสรุปข้อมูลจากการประเด็นต่างๆ และจัดแยกเป็นหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดการวิจัย จัดเก็บผลการศึกษาของวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี แล้วสรุปตามกรอบแนวคิดที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปผลและการอภิปรายผลการศึกษา

3.4 วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษามีวิธีการศึกษา ดังนี้

3.4.1 แนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพ

1) การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร (Document Study) มีการศึกษาบทวนเอกสารและบันทึกต่างได้แก่ ภาคนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น บันทึกเอกสารทางราชการ เป็นต้น

2) การศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) มีแนวคิดนำในการศึกษาและแนวทางการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญภายใต้บรรยากาศของการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

3) การศึกษาโดยวิธีการสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ใช้การสังเกตการณ์ในลักษณะแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

4) การศึกษาโดยการสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญยืนยันทันรูปแบบเครื่องมือสำหรับการรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งวิเคราะห์จากผลการศึกษาของกลุ่มประชากรเป้าหมาย

3.4.2 แนวทางการศึกษาเชิงปริมาณ

ศึกษาโดยการจัดทำแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

3.5 การเลือกพื้นที่การศึกษา

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่ที่ต้องการหาคำตอบ คำอธิบายของปรากฏการณ์การทางสังคมที่เกี่ยวกับ พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยพื้นที่ทำการศึกษาในครั้งนี้เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีประสิทธิภาพโดยวัดจากการได้รับรางวัลเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดีเด่นของจังหวัด มีระบบการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง หลักการดำเนินงานเป็นรูปธรรม และประชากรในชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาให้เกิดการพึ่งพาตนเอง จึงได้เลือกพื้นที่ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพราะเป็นที่ตั้งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี เป็นกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนที่มีพัฒนาการในการพัฒนาชุมชนมาอย่างยาวนาน โดยอาศัยทุนทางสังคมในชุมชนตนเอง คือ การทอผ้า เป็นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

นอกจากนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรังยังได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งจากภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาองค์ความรู้และส่งเสริมทางด้านการตลาด ทำให้สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีให้แก่คนในชุมชน ซึ่งผู้ศึกษาเชื่อว่าการศึกษาดูงาน การระดมทุนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง จะสามารถสะท้อนกระบวนการบริหารจัดการได้อย่างดี ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในการบริหารจัดการ และพัฒนากระบวนการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสม

3.6 กลุ่มประชากรในการศึกษา

3.6.1 เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มประชากรในการศึกษา

การศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มประชากรดังนี้

1) เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการใช้ทุนทางสังคมด้านการทอผ้าในการผลิตสินค้าเพื่อจัดจำหน่ายและใช้ภายในชุมชน

2) เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตผ้าทอที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการต่อสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดตรัง

3) เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตผ้าทอที่ผ่านการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจากสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดตรัง โดยผลการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับดีเด่น ประจำปี 2555 โดยผู้ศึกษาตีความว่าเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ต้องได้รับการประเมินในระดับดี ซึ่งผ่านการประเมินผลทั้งหมด 7 ประเด็น ได้แก่ 1) ทิศทางวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 3) การบริหารการตลาด 4) การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร 5) การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 6) กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ และ 7) ผลลัพธ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

3.6.2 กลุ่มประชากร

เนื่องจากการศึกษาพัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นการศึกษาแบบผสมผสานคือมีทั้งการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการแบ่งกลุ่มประชากรดังนี้

การศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มประชากรแบบเจาะจงมาจากคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบันและที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี จำนวนทั้งสิ้น 18 คน ดังนี้

1) คณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง มีจังหวัดตรังจำนวน 22 คน (เลือกจำนวน 9 คน)

2) ที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีจำนวน 21 คน (เลือกจำนวน 9 คน)

การศึกษาเชิงปริมาณ เนื่องจากจำนวนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น 138 คน ผู้ศึกษาจึงเลือกสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดเป็นกลุ่มประชากรในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้

3.7 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ผู้ศึกษาใช้เทคนิคหลายๆ วิธี ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ในชุมชนที่ศึกษา รวมไปถึงการลดช่องว่างระหว่างผู้ศึกษากับกลุ่มประชากร จะสามารถทำให้บรรยากาศในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความคิดเห็นเป็นไปด้วยความราบรื่นในขณะทำการศึกษา โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีดังนี้

3.7.1 แนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพ

3.7.1.1 แบบสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อศึกษาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคมของชุมชนด้านผ้าทอ โดยไม่มีการกำหนดโครงสร้างไว้แน่นอน แต่เป็นเพียงการกำหนดเป็นประเด็นที่ใช้ในการศึกษา และสามารถเพิ่มประเด็นที่น่าสนใจขณะทำการเก็บข้อมูล สำหรับการเข้าไปพูดคุยและสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้ยืดหยุ่นเป็นกลาง ไม่อาศัยทัศนคติของผู้ศึกษา ไม่ชี้นำหรือวางบรรทัดฐานเพื่อกำหนดแนวทางในการตัดสินใจของผู้ให้ข้อมูล แต่ใช้กระบวนการในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ศึกษากับผู้ให้ข้อมูลหลัก และนำมาวิเคราะห์พิจารณา เพื่อทำความเข้าใจสภาพการณ์ ที่อาศัยมุมมองจากบุคคลภายในกลุ่มเป็นหลัก โดยมีแนวทางดังนี้

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีรายละเอียดดังนี้

1) แนวทางการสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

- (1) ข้อมูลส่วนบุคคล
- (2) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมาของกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี มีความเป็นมาอย่างไร
- (3) การบริหารจัดการของกลุ่ม ในการบริหารจัดการมีจุดเด่นหรือจุดอ่อนในการบริหารจัดการหรือการดำเนินงานของกลุ่มอย่างไรบ้าง
- (4) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (5) ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีมีอะไรบ้าง

2) แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

- (1) ข้อมูลส่วนบุคคล
- (2) บทบาทในการให้คำแนะนำแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี
- (3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้
- (4) การประเมินภาพรวมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3.7.1.2 แบบบันทึกการสังเกต เพื่อดูภาพรวมการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

- 1) การมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม
- 2) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 3) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม
- 4) ลักษณะของผู้นำกลุ่ม
- 5) การแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ
- 6) เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารภายในกลุ่ม

3.7.1.3 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการจัดเป็นแบบฟอร์มการบันทึกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

3.7.1.4 เครื่องมือด้านอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ กล้องบันทึกภาพ กล้องถ่ายวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยในครั้งนี้

3.7.2 แนวทางการศึกษาเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการสร้างแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนามื่นศรี ตำบลนามื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยแบ่งแบบสอบถาม เป็น 3 ส่วนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ ประเภทของกลุ่มสมาชิก ระยะเวลาการเป็นสมาชิก และประสบการณ์การฝึกอบรม

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน โดยนำทฤษฎีของ Cohen and Uphoff (1977) มาสร้างเป็นข้อคำถามของการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการ
- 3) การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล

ลักษณะของข้อคำถามมีลักษณะเป็นมาตรส่วนประเมินค่า (Rating Scale) โดยกำหนดเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายความว่า	มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด
4	หมายความว่า	มีระดับการมีส่วนร่วมมาก
3	หมายความว่า	มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง
2	หมายความว่า	มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย
1	หมายความว่า	มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

นอกจากนี้ได้กำหนดเกณฑ์การแปลผล คำนวณค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ต่อไปนี้เป็นเครื่องวัด (Best, 1977: 135 อ้างถึงใน จีรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2539) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
4.51-5.00	มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด
3.51-4.50	มีระดับการมีส่วนร่วมมาก
2.51-3.50	มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง
1.51-2.50	มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย
1.00-1.50	มีระดับการมีส่วนน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

3.8 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการศึกษาการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

3.8.1 แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร และการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาจากเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1) การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Data) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) ข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยทำการศึกษาค้นคว้าจาก วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ ตำราวิชาการ งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ บทความ วารสาร ฯลฯ

(2) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในพื้นที่โดยตรง ได้แก่ เอกสารที่มีการบันทึกด้านบริบท ชุมชน ความเป็นมา สภาพทางวัฒนธรรมและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทอของจังหวัดตรัง สถิติที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพด้านสิ่งทอ รายละเอียดโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยแหล่งเอกสาร ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง สำนักงานเกษตรอำเภอนาโยง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดตรัง สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง และที่ว่าการอำเภอ ฯลฯ

2) การรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

(1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้ศึกษาเตรียมความพร้อมในการประสานงานกับผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผู้เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการติดต่อเข้าสัมภาษณ์

(2) การสังเกต (Observation) ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ศึกษาจะมีการสังเกตพฤติกรรมต่างๆของกลุ่มประชากรในชุมชน มีการสร้างสัมพันธ์อันดี เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภายใต้อาสาสังเกตทั้งโครงสร้างที่มีการกำหนดขึ้น ซึ่งจะมีการปรับรูปแบบการสังเกตตามสถานการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้องได้ในขณะที่ทำการศึกษา และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่ม ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม และบริบทด้านสังคมโดยรวม

(3) การใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยความคิดเห็นข้อเสนอแนะมาวิเคราะห์

3.8.2 แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถามการมีส่วนร่วมมาใช้ในกับสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยผู้ศึกษาทำการเก็บข้อมูลในวันที่มีการประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชน แล้วให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนทำการตอบแบบสอบถาม ในกรณีที่สมาชิกขาดการประชุม จะฝากแบบสอบถามกับผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ทำการแจกให้ หลังจากนั้น 2 สัปดาห์จึงไปรับแบบสอบถามกลับคืนจากผู้นำกลุ่ม

3.9 การตรวจสอบข้อมูล

3.9.1 การตรวจสอบข้อมูลในเชิงคุณภาพ

ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จัดหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อของแต่ละวัตถุประสงค์ของการศึกษาจนสามารถตอบคำถามการวิจัยและครอบคลุมกรอบแนวคิดขอบเขตของการศึกษาได้

3.9.2 การตรวจสอบข้อมูลในเชิงปริมาณ

ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไปทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (Content Validity) โดยนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรที่ศึกษา และคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient, 1970) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.95

3.10 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการวิจัย โดยเฉพาะวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นเป็นการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจำนวนหนึ่ง โดยในการศึกษาครั้งนี้จะนำสถิติมาช่วยในการวิเคราะห์เพื่อเป็นส่วนเสริม ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.10.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เมื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ที่ได้ทั้งหมดแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นพยายามเข้าใจ นำไปวิเคราะห์ในเชิง

พรรณานำไปเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากการที่ได้ศึกษามาข้างต้น มีขั้นตอนดังนี้

3.10.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และนำไปวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป (SPSS) ในการคำนวณหาค่าสถิติเพื่อตอบปัญหาการวิจัยต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับการอธิบายสถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มประชากร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) และรายงานเป็นความเรียง

ตอนที่ 2 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ตามรูปแบบการมีส่วนร่วม 4 ด้าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และรายงานเป็นความเรียง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านอื่นๆวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) และรายงานเป็นความเรียง

3.11 การสรุปวิธีการศึกษา

การสรุปวิธีการศึกษาประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา และกลุ่มเป้าหมาย รายละเอียดดังตารางที่ 3.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 สรุปวิธีการศึกษา

วัตถุประสงค์ในการศึกษา	วิธีการศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	กลุ่มประชากร
1. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง	- สัมภาษณ์แบบเจาะลึก - การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม - แบบสอบถาม	- แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก - แบบบันทึกการสังเกต - แบบสอบถาม	- คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน - สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง	- สัมภาษณ์แบบเจาะลึก - สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม	- แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก - แบบบันทึกการสังเกต	- คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน - ที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง	- สัมภาษณ์แบบเจาะลึก - สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม	- แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก - แบบบันทึกการสังเกต - แบบบันทึกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	- คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน - ที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ดำเนินการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งทั้งมีทั้งกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้รู้หรือผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) ร่วมกับการใช้การสังเกตการณ์และการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังใช้กระบวนการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นส่วนเสริมให้การศึกษาเกิดความครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยได้ผลการศึกษาดังนี้

- 4.1 บริบทของชุมชน
 - 4.2 วิถีชีวิตของคนนาหมื่นศรีกับผ้าทอนาหมื่นศรี
 - 4.3 พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี
 - 4.4 กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี
 - 4.5 การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี
 - 4.6 ผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี
- มีรายละเอียดดังนี้

4.1 บริบทของชุมชน

การศึกษาบริบทของชุมชนที่เป็นพื้นที่ในการศึกษา ผู้ศึกษามีการศึกษาข้อมูลที่สำคัญๆ ทั้งหมด 2 ประเด็น คือ 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน และ 2) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ เขตการปกครอง ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม การคมนาคม กลุ่ม/องค์กรด้านอาชีพ แหล่งท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของตำบลนาหมื่นศรี

ในอดีตจังหวัดตรังถือเป็นเมืองท่าโบราณ มีชาวอินเดีย อาหรับ และชาวตะวันตก ใช้จังหวัดตรังเป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทร เพื่อผ่านไปยังทะเลฝั่งตะวันออก ได้แก่ อาณาจักรตามพรลิงค์ (จังหวัดนครศรีธรรมราช) อาณาจักรศรีวิชัย ทั้งยังเป็นเส้นทางแรกที่ฝรั่งชาวโปรตุเกสเข้ามาติดต่อกับไทย โดยใช้ผ่านทางเพื่อเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยา ทั้งยังมีเส้นทางของชาวบรรทัด ที่เมืองพัทลุงใช้เพื่อเป็นเส้นทางไปสู่ทะเลตะวันตกทางด้านเมืองปะเหลียน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งทางด้านความสัมพันธ์และวัฒนธรรมขึ้น

การเกิดขึ้นของชื่อ “ชุมชนนาหมื่นศรี” สันนิษฐานว่า เริ่มหลังรัชกาลที่ 2 ต้นรัตนโกสินทร์ ที่มีการจัดระเบียบการปกครองและตั้งกรมการเมือง ปรากฏในทำเนียบกรมการเมืองของเก่า พ.ศ. 2355 กล่าวถึง ตำบลต่างๆฝ่ายตะวันออกของแม่น้ำตรัง 34 ตำบล พร้อมทั้งบอกจำนวนครัวเรือน แต่ไม่มีชื่อบ้านนาหมื่นศรี แต่มีชื่อใกล้เคียง เช่น บ้านหัวเขา บ้านนาพระ แสดงให้เห็นว่านาหมื่นศรีเกิดขึ้นภายหลังและมีอายุไม่ถึง 200 ปี โดยทางบ้านนาหมื่นศรีก็มีตำนานความเป็นมาของชื่อว่า มีบุคคลบรรดาศักดิ์ชั้นหมื่นผู้หนึ่ง เป็นผู้ดูแลปกครองบ้านหัวเขา ชาวบ้านเรียกกันว่า “แก่หมื่น” โดยท่านหมื่นเป็นผู้ที่เกณฑ์ชาวบ้านให้บุกเบิกถางป่าเพื่อให้เป็นสถานที่สำหรับทำนา ชาวบ้านจึงเรียกที่บริเวณนั้นว่า “นาหลวง” ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขต หมู่ที่ 2 ตำบลนาหมื่นศรี เมื่อปลูกข้าวได้ ท่านหมื่นได้ให้ชาวบ้านช่วยกันทำฉางข้าวขนาดใหญ่เพื่อเก็บข้าวเปลือก โดยข้าวเปลือกที่ได้นั้นแบ่งส่วนหนึ่งเป็นของทางการอีกส่วนหนึ่งไว้แจกจ่ายชาวบ้าน จึงเรียกบริเวณนั้นว่า “บ้านฉาง”

สาเหตุที่ได้ชื่อนาหมื่นศรีนั้น จากคำบอกเล่า มี 2 ข้อสันนิษฐาน คือ ทราบว่า หลังจากการบุกเบิกพื้นที่เพื่อการทำนาขึ้นแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่มาจากบ้านหัวเขาได้แยกครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณใกล้กับนาหลวง และตั้งชื่อบ้านตามชื่อของผู้นำคือ “ท่านหมื่น” ซึ่งเรียกกันว่า “หมื่นศรี” เพราะท่านมีภรรยาชื่อ “ศรี” เหตุที่ต้องนำชื่อภรรยามาต่อท้ายจากการบอกเล่าทราบว่า เหตุผลการเรียกชื่อคนโดยมีฉายาคำกับท้ายชื่อ เพราะคนในสมัยก่อนไม่มีนามสกุล และมีชื่อซ้ำกันมากจึงต้องมีการกำหนดลักษณะบุคคล ชื่อบ้าน อาชีพ หรือชื่อสามีภรรยา มาเพื่อเป็นการต่อท้ายชื่อเพื่อให้ทราบว่าเป็นคนไหน อีกกรณีจากการสันนิษฐาน คือ ชื่อบรรดาศักดิ์นั้นต้องมาจากราชทินนามต่อท้ายเสมอ เช่น ชื่อหมื่นราชเสนีและหมื่นศรีเสนา เรียกตามหน้าที่รับผิดชอบ เช่น หมื่นศรีเสนา หมื่นศรีเสาวรักษ์ หมื่นศรีสงคราม หมื่นศรีดูแลที่นาหลวงโดยท่านหมื่นศรีผู้นี้อาจมีราชทินนามอย่างใดอย่างหนึ่งข้างต้น แต่มาเรียกเพียงสั้นๆว่า หมื่นศรี เหล่านี้จึงเป็นที่มาของบ้านนาหมื่นศรีในปัจจุบัน

บ้านอื่นๆ ในตำบลนาหมื่นศรี ส่วนใหญ่การตั้งชื่อบ้านจะสะท้อนจากสภาพภูมิประเทศที่มีสภาพเป็นป่าละเมาะหรือป่าไผ่ เกิดจากการถางป่า โดยชาวบ้านที่อาศัยจะตั้งชื่อเป็นชื่อ ไผ่ต่างๆ

เช่น ไสยงเพราะมีต้นยุง ไสยงเพราะมีต้นยาง ไสยงเพราะมีต้นสะตอ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการตั้งชื่อบ้านตามลักษณะหรือสิ่งแวดล้อมในบริเวณนั้น เช่น ห้วยป่าเพราะมีเถาสะบ้า ห้วยตรนเพราะลำห้วยมีลักษณะห้วยเรียบเหมือนห้วยตรน ซึ่งเป็นเครื่องมือทอผ้าชนิดหนึ่งใช้เป็นตัวนำเส้นด้านพุ่ง ทำหน้าที่เหมือนกระสวยของกี่กระตุก หนองขอนเพราะมีขอนไม้ใหญ่ พูลำเพ็งเพราะมีต้นลำเพ็ง บ้านปายเพราะมีต้นปาย นาจิกเพราะมีต้นจิก โกลยาร่วงเพราะมีมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น จากที่กล่าวมานาหมื่นศรี เมื่อนับอายุแล้วอยู่ในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 แสดงว่าหมู่บ้านหมื่นศรีเกิดขึ้นมาก่อนแล้วแต่ไม่เกิน พ.ศ. 2355 ในสมัยรัชกาลที่ 2 เพราะตอนนั้นยังไม่สามารถทราบชื่อหมู่บ้านได้ ทำให้สรุปได้ว่า ชุมชนนาหมื่นศรีมีอายุโดยประมาณ 200 ปี มาจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันชุมชนนาหมื่นศรี ได้รับการพัฒนาและมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานกลายเป็น ตำบลนาหมื่นศรี ขึ้นกับอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยบริบททั่วไปของตำบลนาหมื่นศรีในปัจจุบันมีดังนี้

4.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของตำบลนาหมื่นศรี

4.1.2.1 ที่ตั้ง

ตำบลนาหมื่นศรีมีชื่อเสียงในด้านผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดตรังตั้งแต่ออคิดจนถึงปัจจุบัน เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอนาโยง ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศเหนือประมาณ 5 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 12,500 ไร่ พื้นที่ 20 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังตารางที่ 4.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 อาณาเขตติดต่อ

ทิศ	อาณาเขตติดต่อ
ทิศเหนือ	ตำบลน้ำผุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
ทิศใต้	ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง
ทิศตะวันออก	ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง และตำบลน้ำผุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
ทิศตะวันตก	ตำบลนาพละ อำเภอเมืองตรัง

4.1.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลนาหมื่นศรี เป็นพื้นที่ราบลาดเอียงจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่านคือ ลำห้วยจำนวน 6 สาย ลำคลองจำนวน 2 สาย และมีระบบชลประทานจำนวน 1 สาย

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนยางพารา พื้นที่รองลงมาคือการทำนา และยังมีเขาลูกโคด โดยภายในถ้ำมี หินงอกหินย้อยชื่อถ้ำเขาช้างหาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อของตำบลนาหมื่นศรี

4.1.2.3 เขตการปกครอง

มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ 1 บ้านไสใหญ่, หมู่ 2 บ้านนาหมื่นศรี, หมู่ 3 บ้านวังถ้ำ, หมู่ 4 บ้านไสเดือย, หมู่ 5 บ้านนาจิก, หมู่ 6 บ้านหัวเขา, หมู่ 7 บ้านไสบ่อลึก, หมู่ 8 บ้านควนสวรรค์ โดยแต่ละหมู่บ้านสามารถจำแนกจำนวนครัวเรือนและประชากรได้ดังตารางที่ 4.2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 จำนวนครัวเรือนและประชากร

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน	จำนวน	จำนวนประชากร		
		พื้นที่ (ไร่)	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านไสใหญ่	1,518.75	274	477	545	1,022
2	บ้านนาหมื่นศรี	1,258.00	77	127	121	248
3	บ้านวังถ้ำ	1,378.00	308	484	532	1,016
4	บ้านไสเดือย	3,974.00	425	728	784	1,512
5	บ้านนาจิก	1,069.75	32	57	59	116
6	บ้านหัวเขา	358.75	51	87	93	180
7	บ้านไสบ่อลึก	1,650.00	331	512	564	1,076
8	บ้านควนสวรรค์	1,293.00	356	490	519	1,009
รวม		12,500.25	1,854	2,962	3,217	6,179

4.1.2.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำสวนยางพารา ทำนาข้าว และอาชีพด้านการเกษตรอื่นๆ การใช้พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นสวนยางพารา มีพื้นที่ปลูกยางพาราทั้งหมด 5,366.64 ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ปลูกยางพารา 912 ครัวเรือน ส่วนการทำนาเป็นเพียงพื้นที่เล็กๆ กระจายกระจายทั่วไป โดยข้าวที่ปลูกได้จะปลูกเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น แทบจะไม่มีการทำนาเพื่อการค้าและเนื่องจากยังมีพื้นที่ทำนา จึงมีผู้ประกอบการ

โรงสีข้าวขนาดเล็กประมาณ 20 ราย นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง ตามสัดส่วน โดยประมาณ ดังนี้ เกษตรกรรม ร้อยละ 89.56 รับจ้าง ร้อยละ 8.25 และประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 2.19

4.1.2.5 ลักษณะทางสังคม

ลักษณะทางสังคมของตำบลนาหมื่นศรีเป็นสังคมชนบท มีบ้านเรือนตั้งอยู่กระจัดกระจาย ไม่มีลักษณะเป็นชุมชนแต่มีลักษณะเป็นกลุ่มบ้านหลาย ๆ กลุ่มแต่ละกลุ่มบ้านมักจะเป็นเครือญาติกันส่วนใหญ่ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนภายในหมู่บ้านเป็นลักษณะต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน บริเวณที่มีความหนาแน่นของบ้านเรือนมากที่สุด คือ บริเวณหน้าโรงเรียนบ้านควนสวรรค์ พื้นที่ หมู่ที่ 8 ซึ่งเปรียบเสมือนชุมชนหลักของตำบลมีสถานที่สำคัญ เช่น โรงเรียน วัด กลุ่มทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และศูนย์สาธิตการตลาด

4.1.2.6 การคมนาคม

ระยะทางจากตำบลนาหมื่นศรีถึงที่ว่าการอำเภอนาโยง ประมาณ 5 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดตรังประมาณ 15 กิโลเมตร การเดินทางใช้เส้นทางหมายเลข 4 ประมาณ 11 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าถนนเทศบาล 6 ประมาณ 3 กิโลเมตร หรือสามารถนั่งสองแถวตรัง-เขาช่อง ขึ้นรถที่ถนนไทรงามซึ่งติดกับโรงพยาบาลราชดำเนินถึงตลาดนาโยง ใช้เวลาเดินทาง 30 นาที ค่ารถโดยสารสองแถว 10 บาท จากนั้นนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้าง ค่าโดยสาร 20 บาท เข้าไปยังกลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี แต่ปัจจุบัน ส่วนใหญ่ผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวมักจะใช้รถยนต์ส่วนตัวเพราะสะดวกและใช้เวลาในระยะสั้นสำหรับการเดินทาง

4.1.2.7 กลุ่ม/องค์กรด้านอาชีพ

1) ทอผ้านาหมื่นศรี ประธานกลุ่ม นางอรอบ เรืองสังข์ ที่ตั้ง 119 หมู่ที่ 8 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีเงินทุนหมุนเวียน 600,000 บาท จำนวนสมาชิก 139 คน

2) วิสาหกิจชุมชนพัฒนาอาชีพบ้านไสใหญ่ (เครื่องแกงทำด้วยมือ) ประธานกลุ่ม นายณฤศร์ คงฉาย ที่ตั้ง 106 หมู่ที่ 1 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีเงินทุนหมุนเวียน 150,000 บาท จำนวนสมาชิก 26 คน

3) วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรไสยางสามัคคี (ลูกหยีฉาบน้ำตาล) ประธานกลุ่ม นางแฉั่ว เครือเดียว ที่ตั้ง 125 หมู่ที่ 3 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีเงินทุนหมุนเวียน 60,000 บาท จำนวนสมาชิก 15 คน

4) วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรไผ่เดือย (เครื่องแกง) ประธานกลุ่ม นาง เกรือวรรณ เขาแก้ว ที่ตั้ง 23/1 หมู่ที่ 4 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีเงินทุน หมุนเวียน 30,000 บาท มูลค่าอุปกรณ์ 100,000 บาท จำนวนสมาชิก 22 คน

4.1.2.8 แหล่งท่องเที่ยวในตำบลนาหมื่นศรี

1) ถ้าเขาช้างหาย ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ของตำบลนาหมื่นศรี โดยมีตำนานเล่าขานเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเขาลูกโคกลางทุ่ง สมัยที่มีการบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการจัดขบวนช้างและคนเดินเท้า มุ่งสู่เมืองนครศรีธรรมราช บังเอิญแม่ช้างเชือกหนึ่งตกภูกระหว่างทาง ครึ่งถึงเขาลูกโคกลางทุ่ง ด้วยความซุกซนของลูกช้างได้วิ่งออกจากขบวนหายไปไหนผู้คนออกตามหา จนพบปากถ้ำและเข้าค้นหาภายในถ้ำแต่ไม่พบ จึงตั้งชื่อถ้ำว่า “ถ้ำเขาช้างหาย”

2) สระพุดำเพ็ง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 7 ตำบลนาหมื่นศรี สระพุดำเพ็งเป็นสระที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ตามคำบอกเล่าสมัยก่อนบ่อพุดำเพ็งเป็นบ่อน้ำลึกขนาดใหญ่ ข้างๆบ่อมีลักษณะเป็นป่าพุ่มใหญ่ปกคลุมหนาแน่นเวลาเดินจะเหยียดไม่ถึงดิน ส่วนได้หญ้าจะเป็นน้ำ บริเวณขอบบ่อมีต้นลำเพ็งปกคลุมเต็มพื้นที่และเป็นที่อยู่ของสัตว์บก และสัตว์น้ำ ต่อมาได้มีการพัฒนาบ่อพุดำเพ็งโดยการขุดลอกให้เป็นบ่อขนาดใหญ่เป็นที่กักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ในการเกษตรและเป็นแหล่งเพราะพันธุ์ปลาน้ำจืด ทำให้เป็นแหล่งหากินของชาวบ้านหมู่ที่ 7 ปัจจุบันสระพุดำเพ็งเป็นสระที่มีขนาดใหญ่และมีต้นไม้ล้อมรอบสระ ทำให้บรรยากาศร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อน ส่วนบริเวณรอบๆ สระนั้นมีสระอีก 3 สระติดกับสระพุดำเพ็ง ได้มีการปรับให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม

3) โฮมสเตย์ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 8 ตำบลนาหมื่นศรี นาหมื่นศรีโฮมสเตย์เป็นแนวความคิดที่เกิดจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ที่ต้องการให้สมาชิกมีรายได้เสริมและต้อนรับผู้ที่มีความสนใจในการทอผ้าได้เข้ามาพักเพื่อการเรียนรู้ โดยการเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในชุมชน เช่น เกษตรกรรมข้าวหอมมะลิ กลุ่มทำเครื่องแกง กลุ่มปลูกดอกหน้าวัว โดยนาหมื่นศรีโฮมสเตย์ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

4.2 วิถีชีวิตของคนนาหมื่นศรีกับผ้าทอนาหมื่นศรี

การศึกษาวิถีชีวิตของคนนาหมื่นศรีกับผ้าทอนาหมื่นศรีในการศึกษา ผู้ศึกษามีการแบ่งข้อมูลทั้งหมด 6 ประเด็น คือ 1) วัฒนธรรมการใช้ผ้าทอนาหมื่นศรี 2) ชนิดของผ้าทอนาหมื่นศรี 3) ลายผ้าทอนาหมื่นศรี 4) เอกลักษณ์และจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ผ้าทอนาหมื่นศรี 5) วัสดุอุปกรณ์ทอผ้า 6) ขั้นตอนการทอผ้า มีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 วัฒนธรรมการใช้ผ้าทอนาหมื่นศรี

ผ้าถือเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตประจำวันใช้เพื่อการนุ่งห่มร่างกาย ในสมัยโบราณคนทั่วไปปลูกฝ้าย บั่นด้ายและทอผ้าใช้เองในครัวเรือน คนในท้องถิ่นรวมทั้งคนในจังหวัดตรังจึงน่าจะมีลักษณะเดียวกันคือทอผ้าใช้เองเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่ม การมีผ้าทอประจำถิ่นถือเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่สะท้อนความเป็นอยู่และสะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งตำบลนาหมื่นศรีเป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอนาโยงที่มีชื่อเสียงในด้านผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดตรัง

การทอผ้าถือเป็นอาชีพหนึ่งในการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนตั้งแต่สมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต มีการส่งเสริมการทอผ้า ทำให้เกิดผลผลิตผ้าทอ จึงได้มีการจัดจำหน่ายในตลาด และยังสามารถนำออกจำหน่ายให้แก่ผู้ที่มาเยือนเมืองตรังในสมัยนั้นด้วย

หากเอ่ยถึง “นาหมื่นศรี” สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นนาหมื่นศรีนับร้อยปี คือ การทอผ้าที่มีมาอย่างยาวนาน ในสมัยก่อนหญิงสาวนาหมื่นศรีเมื่อว่างจากการทำนาแล้วสิ่งที่ต้องมาควบคู่กับสาวนาหมื่นศรีคือการทอผ้า ลานใต้ถุนบ้านไม้ของคนนาหมื่นศรีแทบทุกหลังจะมีหูกหรือกี่พื้นบ้านตั้งอุปกรณ์ทอผ้าแขวนไว้บนเพดานใต้ถุนบ้าน จะเห็นภาพปรากฏในลักษณะ แม่นั่งทอผ้า พ่อนั่งกรอด้าย โดยการทอผ้าส่วนใหญ่จะเป็นการทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ในบางครั้งอาจทอเพื่อในงานพิเศษหรือโอกาสพิเศษตามประเพณีความสำคัญ การทอผ้าของคนนาหมื่นศรีเป็นการทอผ้าเพื่อใช้ในงานอดิเรกเมื่อเว้นว่างจากการทำสวนทำนา การทอผ้าหนึ่งผืนจึงมีระยะเวลาเป็นเดือน ลายที่ออกมาเป็นลายที่มาจากจินตนาการระหว่างการทอที่ไม่เร่งรีบ ลวดลายจึงมีความแปลกใหม่ จากคำกล่าวของคนทอผ้ารุ่นเก่าทราบว่า ในสมัยก่อน หญิงสาวคนใดทอผ้าไม่เป็นมักจะไม่เป็นที่สนใจ แต่หากหญิงสาวคนไหนนุ่งผ้าทอที่มีความงดงาม ลวดลายสวยสะดุดตา และมีความประณีตในการทอผ้า หญิงสาวผู้นั้นจะได้รับความสนใจจนมีผู้คนเดินตาม

การนุ่งห่มของคนนาหมื่นศรีในสมัยก่อนมีลักษณะเหมือนคนไทยชาวบ้านทั่วไป คือ ใช้ผ้าขาวนุ่งโจงกระเบน ผู้ชายเปลือยท่อนบน ส่วนผู้หญิงใช้ผ้าแถบคาดดอก หากต้องการความรัดกุมในขณะทำงานก็เปลี่ยนเป็น ช่อคอ คือ คาดผ้าจากแผ่นหลังมาห่อหุ้มทรวงอกให้ผ้าไขว้กัน แล้วดึงปลายทั้งสองไปผูกปมไว้ที่ต้นคอ หรือที่เรียกว่า “ตะเบงมาน” การนุ่งของผู้ชายนั้น จะนุ่งโจงกระเบนในโอกาสที่มีพิธีการ หากอยู่บ้านจะนุ่งผ้าขาวม้า หรือนุ่งโสร่ง ส่วนผู้หญิง จะนุ่งโจงกระเบนตลอดยกเว้นในบางโอกาส เมื่อต้องปลดปล่อยหางกระเบนเพื่อทำธุระส่วนตัวแล้วเกิดความยุ่งยากในการหนีบ ก็จะดึงหางกระเบนขึ้นมาหนีบไว้ที่ข้างเอวเรียกว่า “นุ่งเคว็ดซ้อน” ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งชายและหญิง สำหรับการแต่งกายในโอกาสพิเศษ เช่น ไปวัด บรรดาสาว ๆ ตลอดถึงผู้อาวุโสยังนุ่งโจงกระเบนสวมเสื้อและหมสไบแพรสีช่อน 2 ชั้น แพรสีนี้ซื้อมาจากตลาดไม่ได้ทอเอง แต่ถ้าเป็นเด็กหญิงให้นุ่งซิ่น สวมเสื้อคอกลมหรือคอกระเช้า บรรดาแม่ๆจะทอผ้าซิ่นให้ลูกสาวโดย

ใช้พิมพ์หน้า 28-30 หลบ หรือซื้อจากตลาด ส่วนเด็กชายจะนุ่งกางเกงสวมเสื้อที่ซื้อมาจากตลาดเช่นกัน ถ้าเป็นการแต่งกายในพิธีงานแต่งงาน จะใช้ผ้าถุงและผ้าห่มทองเอง เป็นผ้าไหว้สำหรับเจ้าบ่าวมาพลัดเปลี่ยน เรียกว่า “ผ้าตั้ง” นอกจากนี้เจ้าบ่าวจะเหินบกริชมาด้วย ส่วนเจ้าสาวนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแพร พาดผ้าห่มบนไหล่ขวา ยุคสมัยเปลี่ยนผ่าน มีแต่ผู้สูงอายุบางส่วนเท่านั้นที่นุ่งโจงกระเบน ส่วนคนรุ่นใหม่ค่อยๆ แต่งกายเปลี่ยนไปตามกาลสมัยเพื่อให้เข้ากับตะวันตกมากขึ้น ผ้าทอผืนตามแบบเดิมจึงสั่นลงเป็นผ้าถุง

4.2.2 ชนิดของผ้าทอนาหมื่นศรี

ผ้าทอนาหมื่นศรีในสมัยก่อน ชาวบ้านนาหมื่นศรีทอเพื่อการใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสามารถแบ่งได้ 4 ชนิด ได้แก่ ผ้าถุง ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า และผ้าที่ทอด้วยจุดประสงค์พิเศษ โดยผ้าแต่ละชนิดจะมีลักษณะและขนาดแตกต่างกันออกไป ดังนี้

4.2.2.1 ผ้าถุง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

1) ผ้ายาว ใช้สำหรับนุ่งโจงกระเบน มีขนาดกว้าง 36-40 นิ้ว ส่วนใหญ่ใช้สีน้ำเงินหรือสีม่วง (เรียกสีหู) แดง เขียว มีทั้งแบบลวดลายและไม่มีลวดลาย ลายที่นิยมได้แก่ ลายหางกระรอก ราชวัตร และตาสมุก

2) ผ้าถุงหรือโสร่ง ใช้นุ่งแบบขมวดชายพก ขนาดกว้าง 36-40 นิ้ว ยาว 2 หลา หรือครึ่งหนึ่งของผ้ายาว มักใช้สีน้ำเงินหรือสีม่วง แดง เขียว เช่นเดียวกับผ้ายาว ทั้งแบบมีลวดลายและไม่มีลวดลาย ลายที่นิยมได้แก่ หางกระรอก ราชวัตร ตาสมุก หัวพลู ตานก ตาหมากรุก ผู้หญิงนิยมใช้ลายละเอียด ส่วนผู้ชายนิยมใช้ผ้าตา

4.2.2.2 ผ้าห่ม มีหลายขนาด ขนาดเล็กที่สุดกว้าง 12 นิ้ว แต่มักพบประมาณ 14-18 นิ้ว เป็นขนาดที่เหมาะสมสำหรับพาดไหล่ ส่วนขนาดใหญ่กว้างประมาณ 24 นิ้วขึ้นไป เป็นขนาดผ้าขาวม้า สีที่นิยมคือ พื้นแดง ลวดลายขกดอกเป็นสีเหลืองมากที่สุด นอกจากนี้มีสีขาว เขียว ดำ และน้ำเงิน ส่วนลาย นิยมลายลูกแก้วมากที่สุด ลายอื่นๆ ได้แก่ ดอกจัน ดาวล้อมเดือน แก้วชิงดวง เม็ดแดง ช่อมาลัย ช่อล่อกลอย ลายประสม ลายรูปสัตว์ รูปคน และลายตัวหนังสือที่ผู้ทอต้องใช้ความสามารถพิเศษในการทอ ลักษณะการใช้งาน ผ้าห่มทอขกดอกผืนใหญ่ นิยมใช้สำหรับผู้ชายเป็นผ้าสำหรับโพกศีรษะ พาดไหล่ รัตพัสดุ (คาดเอว) หากใช้เป็นผ้าขาวม้านุ่งอาบจะเป็นผ้าตา ส่วนผู้หญิงจะใช้ผืนแคบกว่าสำหรับใช้พาดไหล่สไบเฉียง โดยจะใช้ในโอกาสสำคัญ เช่น ไปวัด ทำบุญ ตักบาตร งานแต่งงาน งานอุปสมบท โดยผู้หญิงจะใช้พาดจากไหล่ขวาและผู้ชายจะพาดจากไหล่ซ้าย

4.2.2.3 ผ้าเช็ดหน้า หรือเรียกว่า ลูกผ้า ผ้านูน ขนาดกว้างยาว 14-20 เท่ากับผ้าสไบ นิยมลายลูกแก้วมากที่สุด ลายอื่นๆ ได้แก่ ลายดอกจัน ดาวล้อมเดือน แก้วชิงดวง ซ่อมาลัย ซ่อลอกอ เม็ดแตง ดอกกนก ลายประสม เช่นเดียวกับลายผ้าห่ม ถ้าใช้เป็นผ้าเช็ดปากจะนิยมทอเป็นผ้าพื้นหรือ ผ้าตาสีแดง ถ้าเป็นลวดลายใช้ยืนแดงยกดอกด้วยสีเหลืองหรือสีขาว โดยทั่วไปผ้าชนิดนี้นิยมใช้เช็ด ปาก ปูกราบพระ การขอขมา ห่อขันหมาก หรือเหน็บเอวอวดกัน ซึ่งเป็นที่นิยมกันทั้งหญิงและชาย

4.2.2.4 ผ้าทอด้วยจุดประสงค์พิเศษ จากการศึกษาพบว่า ผ้าที่ทอด้วยจุดประสงค์ พิเศษมักจะมีในงานพิธีต่างๆ จากเอกสารพบว่ามีผ้าพานช้าง ผ้าถวายพระ และผ้าตั้ง โดยมี รายละเอียดดังนี้

1) ผ้าพานช้าง เป็นผ้าทอผืนยาว เกิดจากการทอผ้าเช็ดหน้าต่อกันหลายผืน เดิมใช้ 12 ผืน หรือน้อยกว่า โดยจะใช้เป็นจำนวนคู่ ใช้สำหรับพาดบน โลงศพ หลังจากเสร็จจากงาน ศพแล้วจะทำการตัดแบ่งเป็นผืนๆ เพื่อทำการถวายพระหรือแจกลูกหลานภายในงานเพื่อเก็บไว้เป็น ที่ระลึก การทอผ้าพานช้างไม่ได้มีการทอเพื่อการใช้ทั่วไป ผู้ทอมักจะมีเจตนาเฉพาะสำหรับเก็บไว้ สำหรับงานศพของตนเองหรือทอให้แก่ผู้ที่รักใคร่นับถือกัน

2) ผ้าถวายพระ เป็นผ้าทอถวายพระมี 2 ขนาด คือ ขนาดผ้าเช็ดหน้าและ ขนาดอาสนะ ผู้ทอมักจะใช้ลายตัวหนังสือเพื่อบอกความประสงค์ อุดมคติหรือศรัทธาลงในผ้า และ ประสมลายอื่นๆลงไปเพื่อความสวยงาม

3) ผ้าตั้ง มาจากผ้านุ่งและผ้าห่ม แต่เป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้ในพิธีงานแต่งงาน เริ่มจากฝ่ายชายไปเจรจากขอมัน ฝ่ายหญิงจะเรียกสินสอด โดยในสมัยก่อนการเรียกสินสอดจะเป็น จำนวนบาท เช่น 9 บาท 19 บาท 29 บาท เป็นต้น โดยฝ่ายหญิงเรียกสินสอดไปเท่าไรก็ต้องเตรียม ทอผ้าไว้ให้ฝ่ายชายให้เหมาะสมกับที่ตกลงกันไว้ เช่น เรียก 9 บาทผ้า 1 สำหรับ เรียก 19 บาท ผ้า 2 สำหรับ เรียก 29 บาท ผ้า 3 สำหรับ เป็นต้น โดยใน 1 สำหรับ ประกอบด้วย ผ้านุ่ง 1 ผืน และผ้าห่ม 1 ผืน เมื่อเจ้าบ่าวยกขันหมากมาถึงบ้านเจ้าสาว ก็จะเปลี่ยนผ้าสำหรับใหม่ที่เจ้าสาวเตรียมไว้ให้

4.2.3 ลายผ้านาหมื่นศรี

ลายผ้าทอนาหมื่นศรีจากการสำรวจเอกสารพบว่า มาจากผ้าเก่าที่คนทอผ้ารุ่นก่อนหรือ ลูกหลานได้เก็บไว้ส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งมาจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่ได้ทำการเก็บรวบรวมไว้ โดยลายที่พบสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ผ้าพื้น ผ้าตา และผ้ายกดอก

4.2.3.1 ผ้าพื้น เป็นผ้าที่ใช้เส้นด้ายยืนสีเดียวและก่อเขาลายขัดเท่านั้น สามารถทำให้เกิดลวดลายในเนื้อผ้าด้วยเทคนิคการใช้เส้นด้าย สามารถแบ่งได้ 3 กลุ่มได้แก่

1) ผ้าพื้นธรรมดา แบ่งได้ 2 แบบ คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายพุ่งสีเดียวกัน จะได้ผ้าเรียบ แต่ถ้าใช้ด้ายพุ่งต่างสี ตัวหรือไหม จะได้ผ้าสีเหลือบ สมัยก่อนนิยมย้อมสีแดงพุ่งแสดงเหลือบสีส้ม ย้อมน้ำเงินพุ่งเหลืองหรือเขียวทองได้เขียวเหลือบ

2) ผ้าหางกระรอก เกิดจากการนำด้ายพุ่งไปประกบกับเส้นไหมสีขาวพันกันให้เป็นเกลียว เรียกว่า “คบ” เมื่อทอแล้วจะเกิดลายในตัวเหมือนหางกระรอก

3) ผ้าล่อง คือ ผ้าริ้ว หรือ ผ้าลายทาง เกิดจากการสลับสีด้ายพุ่งเป็นตอนๆไป หากจะทำลายผ้าหางกระรอกให้เป็นหางกระรอกล่องก็ให้สลับสีด้ายพุ่งแต่คงคบไหมสีขาวเช่นเดิม ในชุดผ้าล่องนี้หากมีการสลับเส้นด้ายพุ่งเป็นจังหวะเท่าๆ กัน ก็จะมีชื่อเรียกเป็นลายเช่นกัน มีหลากหลาย เช่น ลายหัวพลู ลายดอกเข็ม และลายดอกข่อย ซึ่งมีวิธีต่างกันเล็กน้อย

4.2.3.2 ผ้าตา เป็นผ้าทอที่กำหนดสีด้ายยืนมากกว่า 1 สี ส่วนด้ายพุ่งมีตั้งแต่ 2 สีขึ้นไป เพื่อให้เกิดตาเหลี่ยมตามต้องการ เก็บตะกอคล้ายขั้วอย่างเดียวกับผ้าพื้น ส่วนใหญ่ทอเป็นผ้าโสร่งชายและผ้าขาวม้า มีบ้างที่แต่เดิมทอเป็นผ้ายาว เช่น ตาสมุก การกำหนดลวดลายของผ้าตาทำได้ด้วยการเรียงด้ายยืนสลับสี และด้ายพุ่งสลับสีเช่นกัน ซึ่งมีลายต่างๆ เท่าที่รวบรวมข้อมูลได้ดังนี้ ลายตาสมุก ลายลูกโซ่ ลายตาราง ลายตานก ลายเท่ากัน และลายดอกมุด

4.2.3.3 ผ้ายกดอก เป็นเนื้อผ้าที่มีลวดลายนูนสูงขึ้นในเนื้อผ้า เกิดจากการใช้ด้ายพุ่ง 2 ชนิด คือ ชนิดที่ 1 เรียกด้ายดี คือ ด้ายเส้นที่ทำให้ปรากฏดอกเป็นตัวนูนสูงกว่าสีพื้น ทอตามลายแต่ละนัด ชนิดที่ 2 เรียกด้ายโศ ใช้ทอลายขัดสลับด้ายดีทุกครั้งเพื่อเป็นโครงร่างพื้นผ้าและหนุนยกดอกให้นูนเด่น หากเส้นด้ายดีหลุดออกไปพื้นผ้าจะยังคงอยู่ในลักษณะพื้นผ้า ผ้ายกดอกมีลวดลายต่างๆ ดังนี้ ลายลูกแก้ว ลายดอกจัน ลายดาวล้อมเดือน ลายแก้วชิงดวง ลายช่อลอก ลายช่อมาลัย ลายดอกกก ลายดอกมะพร้าว ลายดอกพิกุล ลายดอกเทียน ลายลูกหวาย ลายท้ายมังกร ลายเกสร ลายเม็ดแตง ลายทีนัด ลายข้าวหลามตัด ลายราชวัตร ลายราชวัตรห้อง ลายครุฑ ลายนกแหวก ลายหงส์ ลายรูปคนหรือตุ๊กตาดึงคอกบัว ลายจี๋หนอน ลายตัวหนังสือ และลายประสม

4.2.4 จุดเด่นของผ้าทอนาหมื่นศรี

จากการสำรวจเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอนาหมื่นศรี พบว่าผ้าห่มและผ้าเช็ดหน้าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของผ้าทอนาหมื่นศรีมีลักษณะที่โดดเด่น หรือ เอกลักษณ์เมื่อเปรียบเทียบกับผ้าจากแหล่งอื่นในภาคใต้ ที่นาหมื่นศรีมีผ้าทอลายยกดอกเป็นผ้าสำคัญ โดยในพื้นผ้าทอนาหมื่นศรีสามารถแสดงถึงลักษณะของนาหมื่นศรีได้อย่างชัดเจน ทั้งสี โครงสร้างของพื้นผ้า และลวดลาย ดังนี้

4.2.4.1 ด้านสี ผ้าทอลายมรดกของนาหมื่นศรี ประเภทผ้าห่ม และผ้าเช็ดหน้ายกดอกที่ทอขึ้นเพื่อใช้เองหรือเป็นของที่ระลึกให้แก่กัน จะใช้ด้ายยืนสีแดง ยกดอกสีเหลือง มีบ้างที่ยกดอกสีขาวหรือสีเขียว หากเป็นลายทอมรดกที่ทอขึ้นเพื่อขาย จะมีการเปลี่ยนแปลงสีด้ายยืนและด้ายพุ่ง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของตลาด

4.2.4.2 ด้านโครงสร้างของผืนผ้า เป็นลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของผ้าทอนาหมื่นศรี ผ้าทอลายมรดกของนาหมื่นศรีประเภทผ้าห่มยกดอก จะมีโครงสร้างผืนผ้าแบบเดียวกันทุกผืน ได้แก่ โครงสร้างตามแนวยืน มีริมดิน แม่แครง ลูกเกียบ ริมผ้าตัวลาย และทวนกลับไปจนถึงริมดิน และโครงสร้างตามแนวด้ายพุ่ง มีชายผ้า ซึ่งประกอบด้วยชายรุ่งรัง (ชายครูย) ชายบัด ชายผ้า (ทอพื้น) หน้าผ้าคาดด้วยลูกเกียบทอพื้น แล้วจึงจะถึงตัวลาย เมื่อทอลายได้ความยาวของผ้าตามต้องการแล้ว จึงทอทวนกลับเป็นชายผ้าอีกครั้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ริมดิน ได้แก่ริมนอกสุดของผ้า ใช้ด้ายยืนสีขาวข้างละประมาณ 5 ช่อง ฟันฟิม หรือมากกว่านั้นตามจำนวนของฟันฟิม แต่ละช่องจะใช้เส้นด้ายคู่ ตอนก่อเขาลายขัด แยกเส้นด้ายบนล่างทีละ 2 เส้น ทำให้ริมดินมีความหนาพิเศษกว่าเนื้อผ้า ริมดินของผ้าห่มและผ้าเช็ดหน้าของนาหมื่นศรีรุ่นก่อนเป็นสีขาวเสมอ

2) แม่แครง คือ ส่วนถัดจากริมดินเข้ามา ใช้ด้ายยืนสีพื้น ทำให้เนื้อผ้าเป็นสีพื้นสีเดียว ส่วนจะกว้างเท่าไรต้องคำนวณโดยหักเนื้อลายและลูกเกียบไปก่อน

3) ลูกเกียบ มีลักษณะเป็นเส้นคู่ที่มีหลายหรือพื้นอยู่ระหว่างกลาง เหมือนลูกศรไขว้ด้วยตะเกียบ มีทั้งแนวเส้นด้ายยืนและแนวเส้นด้ายพุ่ง ในแนวเส้นด้ายยืนส่วนถัดจากแม่แครง ใช้ด้ายสีขาวสลับกับสีพื้นเป็น ขาว 4-พื้น 4-ขาว 4 เมื่อทอแล้วจะเห็นเป็นเส้นสีขาวคู่มีสีแดงคั่นกลาง ขนานกันไปกับแม่แครง ส่วนที่เป็นแนวเส้นด้ายพุ่งมีลักษณะเป็นริ้วคาด 2 เส้น มีพื้นหรือลายอยู่ตรงกลางเช่นเดียวกันบางผืนพบว่าใช้เส้นลูกเกียบเพียงเส้นเดียว

4) ริมผ้า คือส่วนที่เริ่มเส้นด้ายสียกดอก อยู่ถัดเข้าไปจากลูกเกียบ ก่อนเก็บลายตามสูตร จะเก็บริมผ้า 8 เส้น ด้วยการยกข้ามสลับกันทีละเส้น 4 เส้น เมื่อเก็บลายไปจนใกล้ตัวสุด ริมผ้าอีกด้านหนึ่ง ต้องเว้นไว้อีก 8 เส้น เก็บเส้นด้ายทวนกลับข้าม 4 ยก 4 เพื่อเป็นแนวหลักให้เส้นด้ายพุ่งยกดอกได้เกาะวนก่อนกลับครั้งต่อไป

5) ชายผ้า คือ ส่วนแรกเริ่มทอก่อนขึ้นยกและส่วนปิดท้าย ความยาวเท่ากันทั้งหัวท้าย ประกอบด้วย ชายรุ่งรัง (ชายครูย) ชายบัด ชายผ้า ลูกเกียบ และหน้าผ้า

6) ชายรุ่งรัง หรือ ชายครูย เป็นส่วนแรกเริ่มของผืนผ้าที่เว้นเส้นด้ายไว้ยาวประมาณนิ้วชี้ ต่อเมื่อเริ่มทอจะใช้ด้ายพุ่งสีขาวทอเป็นขอบประมาณ 1-2 ซม. เรียกว่า ชายบัด แล้วจึงทอพื้นด้ายพุ่งสีแดงซึ่งเป็นสีเดียวกับด้ายยืนความยาวอย่างน้อย 1 คืบ เป็นตัวชายผ้า ต่อไปทอสี

ขาวเป็นริ้ว แล้วทยอยคัดออกโดยเลือกนัดใดนัดหนึ่ง หรือ 2-3 นัด เป็นอย่างมาก ทอประมาณ 1 ซม. ปิดด้วยริ้วอีกครั้ง เรียกหน้าผ้า ทอพื้นคั่น ทอริ้วเดียวหรือริ้วคู่อีกครั้งจึงจะเริ่มลายยกดอกจนกว่าจะได้รับความยาวที่ต้องการ และทอส่วนต่างๆของชายผ้าย้อนกลับแบบเดิมอีกครั้งจนถึงชายครุย ส่วนที่เป็นริ้วทุกตอนเรียก ลูกเกียบ เช่นเดียวกับที่ปรากฏในความยาวพื้นผ้า

ผ้าของภาคอื่นที่เป็นผ้าห่มหรือผ้าพาดแถบเล็กๆ ส่วนใหญ่จะมีแต่ริมดินไม่มีส่วนประกอบที่ปรากฏในผ้าทอนาหมื่นศรี แต่ในผ้าห่มหรือผ้าขาวม้ายกดอกของแหล่งอื่นๆในภาคใต้ พบว่ามีริมดิน แม่แครง และเส้นคั่น 1 แถบ ไม่มีลูกเกียบและริมผ้า ลักษณะเฉพาะเช่นนี้เห็นในผ้าทอนาหมื่นศรีรุ่นเก่าทุกผืน และพบบ้างในชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ผ้าทุกผืนมีประวัติศาสตร์โครงสร้างพื้นผ้าที่กล่าวมานี้ถือเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอนาหมื่นศรี

4.2.4.3 ด้านลาย ลายลูกแก้วเป็นที่นิยมกันมากของผ้าทอนาหมื่นศรี หากนับเฉพาะตัวลายไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของนาหมื่นศรีได้ เพราะเป็นลายพื้นฐานที่มีทั่วไปในผ้าทอท้องถิ่นอื่นๆ แต่ลายลูกแก้วของแต่ละแหล่งก็ไม่ได้เหมือนกันทุกประการ ที่นาหมื่นศรีผ้าลายลูกแก้วเป็นเหมือนตระกูลหนึ่งที่สามารถแตกลายย่อยออกเป็น 3 ลาย ได้แก่ ลูกแก้วฝูง ลูกแก้วย่าน และลูกแก้วสี่หน่วยใน ลายที่มีลักษณะพิเศษในผ้าทอลายมรดกของนาหมื่นศรีประเภทผ้าห่มและผ้าเช็ดหน้ายกดอก คือการประสมลายต่างๆทำให้เกิดลายใหม่ขึ้นได้อีกหลายลาย ลายที่ลงตัวที่สุดคือลายดาวล้อมเดือน และถือเป็นผ้าที่อวดฝีมือกันในกลุ่ม เพราะตัวเดือนที่อยู่ในวงล้อมของดาวนั้น คนที่มีฝีมือดีในการทอจะรวมได้มากที่สุด 3 ลาย ได้แก่ ลูกแก้วใหญ่ ลูกแก้วสี่ลูกใน ดอกจัน บางผืนประสมเฉพาะชุดลูกแก้ว แต่มีการเล่นลายด้วยกรอบทำให้เกิดลายหลากหลายมากขึ้น

4.2.5 วัสดุอุปกรณ์ทอผ้า

จากการศึกษาพบว่า วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้ามี 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครื่องทอผ้า และกลุ่มเส้นด้ายกับเครื่องมือที่ใช้ในการเตรียมด้าย โดยแต่ละกลุ่มมีอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

4.2.5.1 กลุ่มเครื่องทอผ้า

1) กี่ที่ใช้ทอผ้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มี 2 ชนิด ดังนี้

(1) กี่พื้นบ้าน เป็นเครื่องมือที่ทำด้วยไม้ ส่วนประกอบของกี่ประกอบด้วย โครงกี่ ที่นั่งคนทอ ที่วางไม้หน้าผ้า ไม้หน้าผ้า ไม้พันด้ายยืน ลูกตุ้ม 2 อัน ดินเหยียบ ลูกหยก และฟืม โดยก็มีลักษณะโครงสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม เพื่อเป็นกรอบสำหรับยึดส่วนประกอบอื่นๆดังที่กล่าวมา ขนาดโครงสร้างของกี่ กว้าง 1.2-1.5 เมตร ความยาว 2 เมตร ความสูง 1-1.5 เมตร มีที่นั่งสำหรับคนทอผ้าและไม้หน้าผ้าสำหรับม้วนเก็บผ้าที่ทอแล้ว ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นที่แขวนลูกตุ้มสำหรับสอดไม้พันด้ายยืน มีไม้คานพาดไว้ข้างบน 3 อัน อักแรกสำหรับผูกโยงตะกอลายขัด

อันที่ 2 ผูกโยงเขายกดอก และอันที่ 3 ผูกโยงลูกตุ้ม ส่วนด้านล่างมีไม้อีก 2 อันผูกโยงกับเขาลายขัดไว้เพื่อเป็นที่เหยียบขยับเส้นด้าย ส่วนการติดตั้งก็มี 2 วิธี คือ วางพื้นโดยไม่ยึดติดกับพื้น ยกย้ายไปมาได้ง่าย เรียกว่า “ก๊อปลูก” และอีกวิธีคือการขุดหลุม 4 หลุม เพื่อฝังขาที่ลงไปในพื้นที่ดิน เรียกว่า “ก๊อฝัง”

(2) กี่กระตุก เป็นกี่ยี่ห้อชนิดหนึ่งที่มีสายกระตุกเพื่อให้กระสวยพุ่งไปเองได้ โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีจะใช้กี่ยี่ห้อในกรณีที่มีการทอผ้าขนาดใหญ่ เป็นกี่ยี่ห้อที่เร็วและสามารถทอหน้ากว้างๆ ได้ ในขณะที่ทอ มือและเท้าจะมีความสัมพันธ์กัน และสามารถทอได้เร็วกว่ากี่ยี่ห้อบ้าน ส่วนใหญ่จะทอผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า มีลายต่างๆ เช่น ลายตาหมากรุก ลายหางกระรอก ลายดอกจัน เป็นต้น

2) เครื่องมือและอุปกรณ์การทอ ประกอบด้วย

(1) ไม้เรียว ทำจากไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับเป็นไม้ลูกพัน เก็บหัวและปลายด้ายขึ้นเพื่อนำไปเก็บไว้ในไม้พันด้ายและไม้หน้าผ้า ใช้สำหรับก่อเขา ทั้งลายขัดและลายยกดอก และใช้สำหรับเป็นไม้มัด เพื่อสอดแยกเส้นด้ายค้างไว้ตลอดการทอผ้า

(2) ปีกยี่ว ใช้ในการก่อเขาหรือเก็บตะกอล ทำหน้าที่เหมือนไม้ก้ามปูของกี่ยี่ห้อกระตุก

(3) เส้นด้ายผูกตะกอล ใช้ตอนก่อเขา ใช้เส้นด้านสีขาวเบอร์ 6 ถ้าช่องพื้นเพือกกว้าง อาจจะใช้เบอร์ 9 ก็ได้

(4) ทรน เป็นที่ใส่เรียวหรือหลอดด้าย ทำหน้าที่เป็นตัวนำเส้นด้ายพุ่งเหมือนกระสวยของกี่ยี่ห้อกระตุก

(5) ไม้มัด แผ่นไม้แบนๆ กว้างประมาณ 4 เซนติเมตร มีขนาดยาวกว่าหน้าผ้า ใช้สำหรับสอดแยกเส้นด้ายก่อนพุ่งด้ายทอแต่ละครั้ง โดยต้องใช้ 2 อันสลับกัน

(6) ไม้ผัง ใช้สำหรับจึงผ้าให้ตึงเท่ากัน 2 ด้าน ทำจากไม้แผ่นแบนๆ ขนาดเท่ากับความกว้างของฟืม ติดเข็มหมุดคาดแนบไว้กับลายทั้งสองด้านเพื่อตรึงริมผ้า โดยใช้ไม้ผังรองใต้ผืนผ้า แล้วค่อยเลื่อนเป็นระยะเมื่อขยับผ้าเข้ามาจนเก็บหลังจากทอได้ความยาวพอสมควร

4.2.5.2 เส้นด้ายและเครื่องเตรียมด้าย

1) เครื่องเตรียมด้าย ในการปั่นด้ายเอง การเตรียมเส้นด้ายมีหลายขั้นตอนทางกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี มีการเตรียมด้าย และมีอุปกรณ์ดังนี้

(1) เครื่องกรอด้วย ประกอบด้วย เรียวและกาโน ในส่วนของเรียวเป็นชื่อเรียกหลอดกรอด้วย สามารถแบ่งเป็น 2 ชนิดในการใช้งานคือ เรียวหันด้ายใหญ่ ใช้สำหรับกรอด้วยยืน เส้นผ้าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร และเรียวหันด้านทอ ใช้

สำหรับกรอด้วยพุ่ง มีขนาดเล็กกว่าเรียวหันด้านขึ้น และส่วนของกาโน เป็นเครื่องมือกรอด้วยเข้าเรียว มี 2 ส่วน คือ ระวัง เป็นเครื่องมือคล้ายวงล้อทำด้วยไม้ไผ่ 3 ซี่ไขว้กันมีแกนกลางใช้หมุนมาซ้อนทับกันหรือกางออกเป็นวงกลมและหมุนได้ และโนหัน เป็นเครื่องมือกรอด้วยเข้าเรียว ด้านหนึ่งเป็นวงล้อขนาดใหญ่ทำด้วยไม้ มีเพลหาหมุนได้ ติดกับขาและฐาน ไม้ตรงเพลามีแกนต่อออกไปจับด้ามไว้สำหรับหมุนวงล้อ อีกด้านหนึ่งเป็นแกนไว้สวมเรียว เมื่อหมุนวงล้อแกนสวมเรียวจะหมุนตาม และดึงด้ายจากกระวังม้วนไว้กับเรียว

(2) เครื่องเดินด้าย ประกอบด้วย 2 ส่วน ใช้ร่วมกันคือ รวงเดินด้าย เป็นไม้ยาวปักเหล็กเป็นระยะ ห่างกันประมาณ 10 เซนติเมตร เพื่อนำเรียวที่กรอด้วยมาเสียบเตรียมไว้เดินด้าย และที่คันด้าย เป็นแคร่ยาวประมาณ 4 หลา ที่หัวท้ายปักแกนเหล็กเป็นระยะสำหรับไว้เกี่ยวเส้นด้ายขึ้นที่เดินแล้ว

2) เส้นด้ายและการเลือกใช้เส้นด้ายแต่ก่อนมี 3 ชนิด คือ 1) ด้ายดิบ เป็นเส้นใยฝ้ายล้วนๆ 2) ต่วน เป็นเส้นด้ายผสมใยสังเคราะห์ และ 3) ไหม ในปัจจุบัน ด้ายทอที่ใช้จะเป็นเส้นใยผสมใยสังเคราะห์สำเร็จรูปพร้อมสำหรับมาหั่นด้ายหรือกรอเข้าเรียวได้ทันที มีสีที่แตกต่างกัน จำแนกเป็นเบอร์สี แยกการใช้งานเป็นด้ายยืนและด้ายพุ่ง ดังนี้

(1) ด้ายยืน ใช้ด้ายเทโร เส้นเล็กเหนียว 1 ลูกสามารถแบ่งเป็นร็วได้ 66 ร็ว

(2) ด้ายพุ่ง ใช้ไหมประดิษฐ์ เส้นใหญ่กว่าเล็กน้อยเมื่อเทียบกับด้ายยืนเบอร์เดียวกัน การใช้งานค่อนข้างางาง่าย แต่มีลักษณะเป็นมันวาว 1 ลูกเป็นร็วได้ 76 ร็ว น้ำหนักน้อยกว่าด้ายยืน

4.2.6 ขั้นตอนการทอผ่านหมื่นศรี

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า กระบวนการและขั้นตอนการทอผ้า มีดังนี้

4.2.6.1 หั่นด้าย เป็นการคำนวณเส้นด้ายเพื่อใช้สำหรับการทอผ้า คนทอผ้ารุ่นเก่าจะสั่งสอนลูกหลานว่า อย่าเดินด้ายเกิน 20 เรียว เพราะจะทำให้ติดกันเป็นก้อนใหญ่แยกออกยาก การคำนวณเส้นด้ายจึงต้องคำนึงถึงความยาวของผ้าที่ต้องการและความกว้างของพื้นพืมี มีหลักการคือการใส่ด้ายทอผ้าแต่ละครั้งนับเป็น “เซา” ถ้าเซานี้ต้องการทอเป็นผ้าห่ม 10 ผืน ความยาวผืนละประมาณ 2 หลา ต้องใช้ความยาวของด้ายแต่ละเส้น 25 หลาเพื่อด้ายหดตัวและเป็นหัวด้ายที่ค้างในพื้นพืมีกับไม้พันด้ายอีกส่วนหนึ่ง โดยปกติการทอผ้าแต่ละเซา หากทอด้วยก็กระตุกต้องขึ้นเส้นด้ายครั้งหนึ่งเป็นร้อยหลา เพราะขึ้นเส้นด้ายแต่ละครั้ง แต่การทอด้วยก็โบราณในสมัยก่อนไม่ได้ทอเพื่อ

การค้าขาย เป็นการทอเพื่อใช้ในครัวเรือน ผ้าห่มซาหนึ่ง 4-5 ผืนก็นับว่ามากแล้ว เมื่อทอจนหมดเส้นด้าย ถ้าจะทอต่อก็เดินด้ายใหม่เอามาต่อกับปลายเดิม เรียกว่า “สืบหูก”

ตัวอย่างการคำนวณเส้นด้ายเช่น ต้องการทอผ้าห่ม จำนวน 10 ผืน ผืนละ 2 หลาเศษ ใช้พื้นพื้กว้าง 12 หลา แต่ละหลามี 40 ช่อง แต่ละช่องต้องมีด้าย 2 เส้น ผ้าผืนนี้ต้องใช้ด้ายยืน $12 \times 40 \times 2$ เท่ากับ 960 เส้น แต่ละเส้นยาว 25 หลา รวมแล้วด้ายยืน 960×25 จะได้ 25,000 หลา จะได้คำตอบว่า ต้องใช้ด้าย 10 ร้อย ประมาณ 1.43 ปอนด์ หรือ .65 กิโลกรัม หันด้าย 20 ร้อย ร้อยหนึ่งจะได้ 2 ร้อย ส่วนสีขาวใช้ทำริมดินนั้น คำนวณแล้วใช้ 40 เส้น เส้นละ 25 หลา ต้องใช้เส้นด้ายประมาณ 1,000 หลา ถ้าใช้ 10 ร้อย จะเป็น ร้อยละ 100 หลา ส่วนลูกเกียบ 2 ข้าง สีขาว 16 เส้น $\times 25$ หลา ได้ 400 หลา ใช้ 4 ร้อยสีแดง 8 เส้น $\times 25$ หลา ได้ 200 หลา ใช้ 2 ร้อย เมื่อคำนวณได้เช่นนี้ก็เริ่มหันด้ายยืน

ส่วนการคำนวณด้ายพุ่ง ส่วนใหญ่ใช้เทียบน้ำหนักกับด้ายยืนใช้ด้ายยืนเท่าไรก็ใช้ด้ายพุ่งเท่านั้น

4.2.6.2 กันหูก ต้องมีการคำนวณตั้งแต่ความกว้างของพื้นพื้ ความยาวของผ้าที่ต้องการ และเบอร์ของเส้นด้าย โดยการคิดหาปริมาณเส้นด้ายมาแล้วตอนหันด้าย ในการเดินด้ายให้ถือว่าหลักการเดินตามลำดับ ริมดิน แม่แครง ลูกเกียบ แล้วจึงเดินส่วนที่ทอลาย เสร็จแล้ววกกลับมาที่ลูกเกียบ แม่แครง และริมดินอีกด้านหนึ่ง จำนวนเส้นด้ายของริมดินและลูกเกียบกำหนดชัดเจนแล้ว ตอนหันด้ายแต่ละหว่างแม่แครงกับตัวลาย กำหนดได้ 2 วิธีคือต้องอ่านลายใน 1 ดอก หรือ รอบลาย ใช้ด้ายยืนจำนวนกี่เส้น และจะทอกี่ดอก จึงคำนวณมาหักจำนวนเส้นที่ทอยกดอกก่อน ส่วนที่เหลือมาแบ่งครึ่งใส่ในแม่แครง 2 ข้าง อีกวิธีคือ กำหนดแม่แครงไว้ตายตัว ทำให้ได้ลายที่ไม่เต็มดอกและลายผ้า 2 ข้างไม่สมดุลกัน การแก้ไขลายทำได้โดยให้เก็บจากจุดกลางผ้าและเริ่มกลางดอกขยายออกไปทีละข้าง

4.2.6.3 สอดพื้นพื้ ในการสอดพื้นพื้ต้องมีคนช่วยกัน 2 คน เตรียมไม้เรียวใหญ่ไว้ 1 อัน เป็นไม้รับด้าย และตะขอเบ็ด 1 อัน นำเส้นด้ายในห่อที่เตรียมไว้มาวางหลังพื้ อีกคนหนึ่งคอยจับเส้นด้ายคล้องปลายปากเบ็ด เมื่อดึงหัวด้ายผ่านช่องพื้นพื้แล้วก็คล้องไว้เก็บเบ็ดก่อน

4.2.6.4 ม้วนด้าย ขั้วพื้ระวางคือ ต้องมีสถานที่ยาวเพียงพอกับความยาวเส้นด้าย ก่อนจะเคลื่อนย้ายม้วนด้ายและพื้นพื้ให้เตรียมไม้ไผ่ยาวๆไว้ 1 อัน เพื่อเป็นหลักในการดึงด้ายให้ตึง จากนั้นจัดปลายด้านในไม้ลูกพื้ให้เรียบกันเป็นระเบียบ เอาไม้ลูกพื้ประกบในร่อง 2 ข้างของไม้ม้วนด้าย ค่อยๆม้วน และปรับให้ตึงสม่ำเสมอเท่ากันตลอดจนเหลือประมาณ 1 สอก จึงนำไปผูกเข้ากับกั

4.2.6.5 ก่อเขาลายขัด คือการร้อยเส้นด้ายเพื่อแยกเส้นด้ายให้เป็นชุดบนกับชุดล่าง ให้ไขว้กันตั้งแต่เก็บเส้นด้ายในการเดินด้าย อุปกรณ์ที่ใช้มีปีกขี้วและด้ายเบอร์ 6 การก่อเขาลายขัด

ขั้นแรกคือการพลิกหูก เป็นการถอดไม้พันหัวด้ายและปั่นรวมทั้งจับพันพื้ให้ด้านล่างขึ้นมามีอยู่ด้านบน เพื่อก่อเขาจากด้านล่างก่อน ขึ้นต่อไปให้พลิกหูกกลับมาที่เดิมอีกครั้ง ครั้งนี้จะเป็นการร้อยจมูกควาย คือใช้เส้นด้ายร้อยสอดเข้าไปในห่วงด้ายก่อเขาที่คล้องด้ายขึ้นไว้แล้ว จากนั้นจึงใช้ปักยี่วก่อเขาต่อไปทั้ง 2 แถวแบบเดิม

4.2.6.6 การเก็บลาย เป็นการคิดเส้นด้ายแยกขึ้นลงตามลักษณะของลาย เส้นด้ายของลายคือส่วนที่อยู่ถัดจากลูกเก็บเข้าไปเท่านั้น สูตรการเก็บลายแต่ละลายจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น ลายลูกแก้ว 4 นัด ลายราชวัตรห้อง 4 นัด ลายแก้วชิงดวง 23 นัด เป็นต้น ตัวอย่างสูตรการเก็บลายลูกแก้วมีดังนี้

นัดที่ 1 ยก 4 ช่วม 4 ดอกที่ 1 ยก 6 ช่วม 8 ช่วม 8 ยก 8 ช่วม 8 ยก 12 ช่วม 8 ยก 8
ช่วม 8 ยก 8 ช่วม 8 ยก ต่อด้วยทวนกลับที่ขีดเส้นได้ไปจนถึงดอกที่ 8 ยก 4 ตอนสุดท้ายจะเป็น ยก 6
และริม 4 ยก 4 ปิดท้าย

นัดที่ 2 เก็บปริม ต่อด้วย ยก 2 ข้ม 8 ยก 8 ข้ม 8 ยก 8 ข้ม 8 ยก 8 ข้ม 4 ยก 8 ข้ม 8 ยก 8 ข้ม 8 ยก 8 ข้ม 12 ทวนกลั๊บที่ขีดเส้นใต้ ปิดด้วย ข้ม 8 ยก 2 และริม

นัดที่ 3 เก็บริม ต่อด้วย ยก 2 ข่ม 4 ยก 8 ข่ม 8 ยก 8 ข่ม 8 ยก 8 ข่ม 12 ยก 8 ข่ม 8 ยก 8 ข่ม 8 ทวนกลับที่ขีดเส้นใต้ ปิดด้วย ข่ม 4 ยก 2 และริม

นัดที่ 4 เก็บริม ต่อด้วย ขก 10 ข่ม 8 ขก 8 ข่ม 8 ขก 8 ข่ม 8 ขก 4 ข่ม 8 ขก 8
ข่ม 8 ขก 8 ข่ม 8 ขก 12 ทวนกลั๊บที่ซิดเส้นได้ ดอกสดท่ายขก 12 จะเหลือเฟียขก 10 และตามด้วยริม

ในการเก็บลายแต่ละนัดให้เรียงลำดับ นัดที่ 1 ไว้ใกล้ตัว นัดต่อไปให้เรียงถัดออกไป

4.2.6.7 ก่อเขายกดอก เมื่อเก็บลายแล้วจะเริ่มก่อเขาดอก โดยเก็บจากส่วนที่ตัดเข้ามา จากลูกเกียบเท่านั้น ใช้เส้นด้ายเบอร์ 6 ผูกร้อยกลุ่มเส้นด้ายที่ละชุดเฉพาะที่เป็นเส้นขนจนหมดทั้งมัด ใช้ปักยี่หวักไว้กับไม้เรียวก่อเขาเช่นเดียวกับการก่อเขาลายขัด

4.2.6.8 ทอผ้า การทอผ้าห่มลายลูกแก้วหรือผ้าลายอื่นๆ ของกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี จะมีการขึ้นชายผ้าเหมือนกันดังกล่าวข้างต้น คือ เว้นชายครุย ทอชายบัค ชายผ้า ลูกเก็บ และจึงทำการขึ้นลาย เริ่มด้วยการเว้นเส้นด้ายไว้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นชายครุย แล้วทอเส้นพุ่งขาวให้ได้ประมาณ ครึ่งนิ้ว เรียกว่า “ชายบัค” ต่อจากนั้น ใช้เส้นพุ่งสีเดียวกับเส้นยืน ความยาวประมาณ 1 คืบ เป็น ชายผ้า แล้วใช้สีขาวหรือสียกดอกทอริ้วสัก 2 เส้น จากนั้นจึงเริ่มทอยกดอกที่มีริ้วลูกเก็บคาดไว้โดยเลือกเอานัดใดนัดหนึ่งหรือ 2-3 นัด พอให้เห็นเป็นแถบ เรียกว่า “หน้าผ้า” ปิดริ้วด้วยแบเดิมอีกครั้ง ทำการทอสีพื้นและลูกเก็บแล้วจึงเริ่มทอยกดอก การทอยกดอกต้องใช้เส้นด้ายพุ่ง 2 ตรน คือ ด้านตี และ ด้ายโตะ ก่อนทอยกดอกต้องผูกเส้นด้ายว่าชี้นดละก็เส้นดอกจึงจะได้สัดส่วนพอดีกัน เมื่อทำได้

ความยาวตามต้องการแล้วจึงทอชายผ้าปิดท้ายอีกครั้ง ความยาวที่เหมาะสมรวมทั้งชายผ้ารุ่งริ่งแล้วประมาณ 2 หลา หรือกำหนดความยาวตามความเหมาะสมของผู้ทอ

4.3 พัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

การศึกษาพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีรายละเอียดดังนี้

นาหมื่นศรีเป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอนาโยง ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดตรัง ตรังเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทยด้านฝั่งทะเลตะวันตก มีหลักฐานความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตรังเป็นเมืองท่าโบราณที่มีประวัติยาวนานนับพันปี สามารถย้อนกลับไปได้ถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ผู้คนยังไม่รู้จักสื่อสารด้วยตัวอักษร มีหลักฐานตามถ้ำเขาต่างๆ ว่าบรรพบุรุษของชาวตรังอาศัยอยู่บนแผ่นดินนี้มาไม่น้อยกว่า 5,000-10,000 ปี

เมื่อเข้าสู่สมัยความรุ่งเรืองของอาณาจักรโบราณในภาคใต้ เช่น ตามพรลิงค์ ศรีวิชัย แม่น้ำตรังเป็นหนึ่งในเส้นทางข้ามคาบสมุทรของผู้คนจากอินเดีย อาหรับ ตลอดจนยุโรป แสดงให้เห็นว่าท่าเรือเมืองตรังเป็นประตูทางผ่านศาสนา การค้าและการทูตจากต่างแดนตั้งแต่เริ่มอาณาจักรโบราณในภาคใต้ โดยเมืองตรังมีชื่อในฐานะเป็นหนึ่งในเมือง 12 นักษัตริย์ ของนครศรีธรรมราช ในอดีตเมืองตรังมักจะถูกกล่าวชื่อในฐานะส่วนหนึ่งของนครศรีธรรมราชมาตลอด จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของหัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตก และต่อมาเมื่อมีระบบมณฑลเทศาภิบาล ตรังอยู่ในการปกครองของมณฑลภูเก็ต หลังการประกาศยุบเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล ตรังเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยมาจนปัจจุบัน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝ้ายกเป็นที่นิยมในราชสำนักและแวดวงสังคมชั้นสูง จากเอกสารจดหมายเหตุ พระราชกิจรายวันวันที่ 29 มิถุนายน 2458 กล่าวถึงในสมัยที่รัชกาลที่ 6 เสด็จจังหวัดตรัง ว่า “สมมุติเทศบาลมณฑลได้ทรงจัดผ้าพรรณทุกอย่างซึ่งเป็นของทำในพื้นที่บ้าน เช่น ฝ้ายก ฝ้ายราชวัตร ฝ้ายดาสมุก ฝ้ายลาด ฝ้ายเช็ดหน้า ถวายประทานแจกแก่ข้าราชการตามสมควร” และได้ปรากฏหลักฐานจากจดหมายเหตุว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.128 ได้ทอดพระเนตรผ้าทอที่เมืองตรัง ข้อความตอนหนึ่งว่า “ได้ถนุเรือนใช้เป็นที่หัดทอผ้ามีผู้หญิงมาหัดทอมาก” ย่อมแสดงว่าผ้าทอเมืองตรังมีมาก รวมทั้งในชุมชนนาหมื่นศรีด้วย

จากคำบอกเล่าของคนเฒ่า คนแก่แห่งบ้านนาหมื่นศรี ทำให้รู้ว่าการทอผ้าได้ขาดหายไปช่วงหนึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองเพราะขาดเส้นด้ายที่จะใช้ทำวัตถุดิบ รวมทั้งการทอผ้าประจำบ้านที่ใช้วัตรธรรมชาติดี้นฝ้ายย้อมสีเองก็ลดลง เนื่องจากการมีเส้นใยย้อมสีสำเร็จรูปเข้ามา

แทนที่ หรือการมีผ้าจากโรงงานและเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่สามารถซื้อได้ง่ายกว่าการลงมือทอเอง การทอผ้านาหมื่นศรีฟื้นคืนมาอีกครั้งเมื่อราว พ.ศ. 2514 โดยยายนาง ชั่วยรอด คนดั้งเดิมของหมู่บ้านรวบรวมคนทอผ้าอายุรุ่นเดียวกัน ได้ 3 คน คือ ยายพอม ขุนทอง ยายอิน เขยชื่นจิตร และยายเฒ่า ชูบัว ได้ช่วยกันซ่อมแซม ก็ กับเครื่องมือเก่าๆ ให้ใช้การได้แล้วลงมือทอผ้าด้วยความตั้งใจว่าจะให้ลูกหลานได้รู้จักผ้าทอและวิธีทอผ้าแบบดั้งเดิม ต่อมา นางกุศล นิลลออ บุตรสาวของยายนาง เป็นผู้รับช่วงกิจกรรมงานทอผ้า จากนั้นหน่วยงานราชการได้ให้ความสนใจและเข้ามาส่งเสริม

จากเอกสารแบบบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนาโยงได้จัดทำขึ้นที่เกี่ยวกับพัฒนาการของวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี จากคำบอกกล่าวของคนผู้รู้และคณะกรรมการผ้าทอนาหมื่นศรี สามารถแบ่งตามยุคสมัยได้ 5 ช่วง ดังนี้

พัฒนาการระยะที่ 1 (พ.ศ.2514-2519)

ตำบลนาหมื่นศรีมีการทอผ้าเพื่อใช้สำหรับนุ่งห่มมาแต่โบราณ แต่เริ่มน้อยลงในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะมีการนำผ้าจากโรงงานและเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาวางจำหน่ายในตลาดมากขึ้น ทำให้การทอผ้าของชาวบ้านในตำบลนาหมื่นศรี ลดลงอย่างรวดเร็วจนเหลือแต่ผู้สูงอายุในตำบลเท่านั้นที่ยังคงทอผ้าใช้เอง ต่อมาใน พ.ศ. 2514 นางนาง ชั่วยรอด ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในตำบลนาหมื่นศรีได้มีการรื้อฟื้นการทอผ้าขึ้นมาใหม่ และเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อการทอผ้าภายในตำบล โดยได้มีการเผยแพร่ผ้าทอนาหมื่นศรีให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างมากขึ้น เผยแพร่ครั้งแรกที่วังวิทุของหม่อมวิภาวดี รังสิต เมื่อมีการเกิดกลุ่มทอผ้าขึ้นในตำบลนาหมื่นศรี การบริหารจัดการกลุ่มในยุคเริ่มแรก เป็นการบริหารจัดการกันเองเหมือนครอบครัว ไม่เป็นทางการ ไม่มีโครงสร้างหรือแบบแผนที่แน่นอน ต่อมานางกุศล ลูกของนางนางได้รับการเรียนรู้และถ่ายทอดจากผู้เป็นแม่ที่มีการริเริ่มฟื้นฟูผ้าทอและตั้งกลุ่มเป็นกลุ่มแรก การรวมกลุ่มสมาชิกในช่วงแรกจะเป็นการเข้าร่วมเพื่อความสะดวกส่วนตัวและคิดว่าน่าจะสามารถทำเป็นอาชีพเสริมหลังจากที่เว้นว่างจากการทำเกษตรกรรม ในช่วงแรกคนรุ่นเก่าที่เป็นยุคนักเบ็กฟื้นฟูผ้าทอนาหมื่นศรีนั้นจะมีเพียงไม่กี่คนส่วนมากต่างคนต่างทออยู่ที่บ้านของตนเองและขายเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2516 งบประมาณครั้งแรกของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนาโยงจำนวนเงิน 3,600 บาทได้เข้ามามีส่วนช่วยในการสนับสนุนให้ก่อตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นอย่างเป็นทางการ และในปีถัดมา พ.ศ. 2517 ทางกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ได้ทำการยืมเงินทำทุนหมุนเวียนสำหรับซื้อวัสดุจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตรังจำนวนเงิน 7,400 บาทและธนาคารกรุงไทยให้กู้สมทบเป็นเงินจำนวน 10,000 บาท

พัฒนาการระยะที่ 2 (พ.ศ. 2519-2527)

เป็นช่วงที่ทางหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยในระยะนี้ จะมีหน่วยงานที่สนับสนุนได้แก่

1) ปี พ.ศ. 2520 ได้รับเงินทุนอุดหนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตรัง จำนวนเงิน 8,000 บาท งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังจำนวนเงิน 15,000 บาท จากทางกลุ่มสมาชิกผ้าทอหนาหมื่นศรีสมทบเงินอีกจำนวน 15,000 บาทเพื่อสร้างอาคารชั่วคราวเป็นเพิงหลังคามุงจากเพื่อใช้สำหรับเป็นโรงทอผ้า

2) ปี พ.ศ. 2521 องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังสนับสนุนโรงผ้าทอจำนวนเงิน 150,000 บาท

3) ปี พ.ศ. 2522 ได้รับเงินสนับสนุนงบพัฒนาจังหวัดตรังผ่านสมาชิกผู้แทนราษฎรดำเนินการโดย นายนคร ชาลปติ ซึ่งเป็นผู้แทนสมัยนั้น จำนวนเงิน 150,000 บาท ใช้สำหรับต่อเติมโรงทอผ้าชั้นบน เพิ่มจากที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังให้ไว้เมื่อปี พ.ศ. 2521

4) ปี พ.ศ. 2525 มีงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตรังเป็นเงินจำนวน 271,000 บาท ในการใช้ตกแต่งและเพิ่มเติมอาคารโรงทอผ้าที่มีอยู่เดิม

ในระบะนี้มีการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะการสนับสนุนด้านเงินทุนและการเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าด้วยการส่งไปศึกษาดูงาน เข้าอบรม การฝึกสอนจากเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการส่งเสริมเผยแพร่ผ้าทอหนาหมื่นศรีให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น แต่การเผยแพร่ส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานข้าราชการสังกัดต่างๆในจังหวัดตรังที่มีการสั่งซื้อผ้าทอหนาหมื่นศรีไปตัดเครื่องแบบหรือชุดในการสวมใส่ในการทำงาน ในช่วงนี้การบริหารจัดการยังคงเป็นแบบเดิมคือการบริหารจัดการแบบจัดการกันเองเหมือนครอบครัว หรือการบริหารจัดการแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีโครงสร้างหรือแบบแผนที่แน่นอนแต่สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงคือการเพิ่มขึ้นของสมาชิกกลุ่ม ทำให้จำนวนคนที่ทอผ้ามีเพิ่มมากขึ้น มีสมาชิกประมาณ 80 คน ทำให้กลุ่มเริ่มเติบโตขึ้น ทางกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดตรังได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาสอนลายผ้าที่กระตุกซึ่งเป็นการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของการทอผ้าให้มีความทันสมัยและก้าวหน้าขึ้น และในปี พ.ศ. 2527 หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานใด ส่วนผู้อาวุโสที่ยังพอสามารถทอผ้าที่บ้านยังคงทอเองและมีการฝากขายกับนางกุศล เช่นเดิม

พัฒนาการระยะที่ 3 (พ.ศ. 2528-2537)

กิจกรรมกลุ่มและการทอผ้าดำเนินมาโดยยายกุศลเป็นผู้นำกลุ่มเช่นเดิม ชื่อและจำนวนสมาชิกยังคงอยู่ในบัญชี แต่ในความเป็นจริงสมาชิกส่วนหนึ่งที่เข้ามาในระยะวัยเริ่มสาวเลิกทอผ้าเนื่องจากต้องแต่งงานงานมีครอบครัวหรือไปทำงานอื่นบ้าง จนในที่สุดคงเหลือสมาชิกประจำเพียง 4-5 คนกับคนทอผ้าตามบ้านมาขายส่งอยู่บ้าง มีผ้าวางขายอยู่ที่หน้าบ้านของยายกุศลแต่ก็จำนวนไม่มากนัก

พัฒนาการระยะที่ 4 (พ.ศ.2538-2545)

ทางกลุ่มผ้าทอเริ่มกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 ทางกลุ่มทอผ้ากลับมาทอผ้าอีกครั้งเมื่อทางกลุ่มทอผ้าได้เข้าร่วมงานทอโกลให้โลกแลที่ศูนย์ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นผู้จัดการงาน มีการประชุมเพื่อฟื้นฟูกลุ่มทอผ้าขึ้นมาใหม่อีกครั้ง และได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผ้าพื้นบ้านภาคใต้ ในการสนับสนุนนั้นจะเป็นเงินเพื่อใช้ในการซื้อวัตถุดิบและอุปกรณ์ ซ่อมอุปกรณ์ (กี่) จำนวน 10 หลัง เป็นจำนวนเงิน 135,000 บาท เมื่อ และได้มีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญได้ทำการสอนลายทอผ้าใหม่ๆ ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ทั้งยังแกะลายเก่าและทำบันทึกเป็นกราฟเก็บไว้เพื่อให้ง่ายต่อการทอผ้าและเข้าใจง่ายต่อการฝึกหัดให้แก่คนรุ่นหลัง แต่ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการยังคงมีปัญหาอยู่เป็นระยะๆ โดยเฉพาะการจัดการด้านการเงินและการทำบัญชี แต่การจัดการก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อสมาชิกในกลุ่มได้ลงความเห็นเห็นว่า สมาชิกในกลุ่มทุกคนควรมีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและมีส่วนร่วมกันทุกคน จึงได้มีการจัดการ โดยการแบ่งงานตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของแต่ละคน โดยจะมีแผนกของการจัดเวรดูแลหน้าร้านขายสินค้าและผลิตภัณฑ์สิ่งทอ แผนกบัญชี แผนกตรวจผ้าทอที่มีอยู่ เมื่อเกิดการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น ทำให้องค์กรต่างๆ และหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนดังเช่นครั้งก่อนดังนี้

1) ปี พ.ศ. 2542 กลุ่มได้รับเงินสนับสนุนจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) จำนวนเงิน 300,000 บาท สำหรับปรับปรุงอาคารศูนย์ฝึกอาชีพทอผ้า สร้างห้องน้ำในอาคาร ปรับปรุงอาคารโรงเรือนสอนการทอผ้า โดยให้สมาชิกในกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญเป็นผู้สอนแก่สมาชิกที่เข้ามาใหม่และจัดกิจกรรมทัศนศึกษาดูงานจากบุคคลภายนอก

2) ปี พ.ศ. 2543 ในระยะนี้มีนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้มีการจัดกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ธนาคารออมสิน ทางกลุ่มรับเงินอุดหนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ของธนาคารออมสิน โดยเงินทุนดังกล่าว ทางกลุ่มผ้าทอได้มีการจัดทำเป็นโครงการและกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

(1) โครงการสร้างศูนย์วิชาชีพทอผ้า จำนวนเงิน 640,000 บาท เงินสมทบจากกลุ่มอีก 280,034 บาท รวมเป็นเงินในการก่อสร้าง 920,534 บาท เมื่ออาคารของกลุ่มทอผ้าได้ก่อสร้างแล้วเสร็จ และเปิดทำการเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2544 อาคารหลังนี้ถูกใช้เป็นที่จัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

(2) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการทำก๊กระตุก จำนวนเงิน 51,000 บาท

- (3) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการทอผ้าแก่นักเรียน จำนวนเงิน 38,000 บาท
- (4) โครงการอบรมพื้นฐานการทอผ้าแก่สมาชิกใหม่ จำนวนเงิน 37,000 บาท
- (5) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการทอผ้าเก็บลาย จำนวนเงิน 30,000 บาท
- (6) โครงการเชิงปฏิบัติการการทำที่พื้นบ้าน จำนวนเงิน 30,000 บาท เงินสมทบจากกลุ่ม จำนวน 15,000 บาท รวมเป็นเงิน 45,000 บาท
- (7) โครงการซื้อหุ่นเป็นแบบแต่งกายต่างๆ จำนวนเงิน 19,800 บาท สมทบจากกลุ่มจำนวนเงิน 15,000 บาท รวมเป็นเงิน 34,800 บาท
- (8) โครงการซื้อตู้กระจกใส่ผลิตภัณฑ์ จำนวนเงิน 110,200 บาท
- (9) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผ้าทอลายลูกแก้ว จำนวนเงิน 15,000 บาท และเงินสมทบจากกลุ่ม จำนวนเงิน 15,000 บาท รวมเป็นเงิน 30,000 บาท
- (10) โครงการอบรมลายเอกลักษณ์ จำนวนเงิน 23,000 บาท เงินสมทบจากกลุ่ม จำนวนเงิน 12,000 บาท รวมเป็นเงินจำนวน 35,000 บาท
- (11) โครงการทัศนศึกษาดูงาน จำนวนเงิน 56,000 บาท

3) ปี พ.ศ. 2545 ในระยะนี้ถือเป็นการสร้างองค์กรให้เข้มแข็งขึ้นด้วยกระบวนการจัดการที่เป็นการร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มเอง ทั้งเป็นระยะการขายผ้าทอถือว่าอยู่ในช่วงที่ทำการตลาดได้ดี ผ้าทอดิตตลาดเป็นที่รู้จักกันในวงกว้างมากขึ้น แต่เกิดติดขัดเกิดภาวะขาดช่วงกับภูมิปัญญาดั้งเดิม ผลผลิตผ้าทอที่พื้นบ้านเริ่มมีจำนวนลดน้อยลง สมาชิกรุ่นใหม่ที่เข้ามาเริ่มหันมาให้ความสนใจที่จะทอที่กระดุมมากกว่าเพราะมีความรวดเร็วและง่ายกว่าที่พื้นบ้าน ทำให้เกิดปัญหาเมื่อลูกค้าเข้ามาถามหาผ้าทอรุ่นเก่าแบบที่พื้นบ้านมักจะถามซื้อลาย ทำให้สมาชิกที่ประจำอยู่หน้าร้านขายผ้าทอไม่สามารถตอบคำถามได้ จนในที่สุดทางกลุ่มผ้าทอจึงตัดสินใจร่วมกันว่าต้องมีการหาวิธีการในการฟื้นฟูผ้าทอที่พื้นบ้านขึ้นมา โดยเป็นการเริ่มฟื้นฟูทั้งความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม ทางกลุ่มผ้าทอจึงได้ทำหนังสือขอรับทุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ของธนาคารออมสิน โดยเป็นการรับทุนสนับสนุนครั้งที่ 2 ทางกลุ่มจึงได้เสนอโครงการศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งเก็บรักษาและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับมรดกและภูมิปัญญาของนาหมื่นศรีในชื่อ “มหาวิทยาลัยชุมชนปักษ์ใต้ นาหมื่นศรี” โดยได้รับงบประมาณดังนี้

(1) โครงการก่อสร้างอาคารศูนย์การเรียนรู้ จำนวนเงิน 1,440,000 บาท ในพื้นที่ 350 ตารางเมตร โดยมีนายหวลและนางเรียน ฤทธิมา ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มผ้าทอ ได้อุทิศให้เพื่อใช้ในการสร้างอาคารศูนย์การเรียนรู้

(2) โครงการทำถักกระจุกและถักพื้นบ้าน จำนวน 5 หลัง พร้อมอุปกรณ์ 19 รายการ เป็นเงินจำนวน 121,092 บาท

(3) โครงการอบรมการทอผ้าสำหรับคนรุ่นใหม่ด้วยถักพื้นบ้านและถักกระจุก โดยทำการอบรมรุ่นละ 15 คน รวม 2 รุ่น เป็นเงินจำนวน 87,750 บาท

(4) โครงการอบรมให้ความรู้แก่แขกและผู้เข้ามาศึกษาเรื่องผ้าทอนามิ้นศรี โดยมีวิทยากรประจำฐานให้การบรรยายความรู้ เป็นจำนวนเงิน 20,650 บาท

(5) โครงการจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่องการทอผ้าและทำเนียบครูสอนผ้า เป็นเงินจำนวน 32,895 บาท

จากโครงการที่กล่าวมานี้ ได้มีการร่วมมือกันทำงานวิจัยโครงการแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาลายผ้าทอนามิ้นศรี โดยเป็นงานวิจัยที่ได้รับรางวัลดีเด่นในปี พ.ศ. 2545 ในปีเดียวกัน ผ้าลายสี่ทิศ ซึ่งเป็นลายพื้นบ้านของผ้าทอนามิ้นศรี ได้รับรางวัลดีเด่นเช่นกัน ด้วยรางวัลที่ได้มาพร้อมกันในปีเดียวกันนี้ทำให้ผ้าทอนามิ้นศรีมีชื่อเสียงเพิ่มมากขึ้นและสามารถขายได้เป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าในระยะนี้ถือเป็นการสร้างองค์กรให้เข้มแข็งขึ้นด้วยกระบวนการจัดการที่เป็นการร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มเอง ทั้งเป็นระยะการขายผ้าทอถือว่าอยู่ในช่วงที่ทำการตลาดได้ดี ผ้าทอติดตลาดเป็นที่รู้จักกันในวงกว้างมากขึ้น

พัฒนาการระยะที่ 5 (2546-ปัจจุบัน)

จากผลงานวิจัยที่เสร็จสิ้นในปี 2546 ทำให้กลุ่มผ้าทอนามิ้นศรีเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น มีนักศึกษา สื่อมวลชนและหน่วยงานต่างๆ เข้ามาเยี่ยมชม สนับสนุนและหาข้อมูลจากกลุ่มมากขึ้น โดยการสนับสนุนทางหน่วยงานต่างๆ สามารถกล่าวได้ดังนี้

1) ปี พ.ศ. 2547 ได้รับการสนับสนุนจากวัฒนธรรมจังหวัดตรังในการจัดซื้อตู้โชว์สินค้าจำนวน 3 ชุดเป็นเงินจำนวน 20,000 บาท และการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และองค์การบริหารส่วนตำบลนามิ้นศรี สนับสนุนเงินจำนวน 30,000 บาท ในการทัศนศึกษาดูงานที่จังหวัดนราธิวาส

2) ปี พ.ศ. 2548 การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนามิ้นศรี จำนวนเงิน 80,000 บาท ในการจัดโครงการอบรมเรื่องการตลาดและการผลิตผ้าทอ ขณะเดียวกัน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนขึ้น กลุ่มผ้าทอนามิ้นศรีจึงได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและได้ประกอบกิจการภายใต้วิสาหกิจ ในวันที่ 9 ธันวาคม

พ.ศ. 2548 โดยใช้ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี” รหัสทะเบียน 5-92-08-05/1-0003 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548ก)

3) ปี พ.ศ. 2549 การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาหมื่นศรี จำนวนเงิน 240,000 บาท สำหรับการจัดซื้ออุปกรณ์ที่โบราณ ตู้โชว์ผลิตภัณฑ์จำหน่ายในร้านและอบรมสมาชิกทอผ้าเพิ่มเติม

4) ปี พ.ศ. 2550 การสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดตรัง จำนวนเงิน 250,000 บาท สำหรับการทำกล่องบรรจุภัณฑ์และถุงบรรจุภัณฑ์

5) ปี พ.ศ. 2553 การสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตรัง จำนวนเงิน 500,000 บาท เพื่อปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑ์ โรงทอผ้า และห้องน้ำ

6) ปี พ.ศ. 2554 การสนับสนุนจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง จำนวนเงิน 1,000,000 บาท สำหรับการจัดอบรมเรื่องการตลาด, การออกแบบผลิตภัณฑ์, และอุปกรณ์จักรเย็บผ้าพร้อมกับการทัศนศึกษาดูงาน

7) ปี พ.ศ. 2555 การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาหมื่นศรี จำนวนเงิน 50,000 บาท ในการจัดทำเอกสารเผยแพร่ จำนวน 10,000 ใบ

8) ปี พ.ศ. 2556 การสนับสนุนศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดตรัง จำนวนเงิน 15,000 บาท สำหรับการเรียนรู้ทอและทำมัดย้อมผ้าคลุมไหล่

9) ปี พ.ศ. 2557 การสนับสนุนศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดตรัง จำนวนเงิน 30,000 บาท สำหรับการเรียนรู้ทอผ้าเอนกประสงค์ ในขณะที่เดียวกันได้รับการสนับสนุนจากบริษัทในเครือเซ็นทรัล (Central Group of Companies) เป็นเงินจำนวน 750,000 บาท เพื่อสนับสนุนการปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี และเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์

10) ปี พ.ศ. 2558 การสนับสนุนจากบริษัทในเครือเซ็นทรัล (Central Group of Companies) ภายใต้งานร่วมมือจากกรมหม่อนไหม จำนวนเงิน 800,000 บาท สำหรับโครงการฝึกอบรมย้อมสีธรรมชาติและทอผ้าไหม โครงการปรับปรุงศูนย์จำหน่ายสินค้า และโครงการสนับสนุนการทอผ้าลายเอกลักษณ์ จำนวน 32 ลาย

ปัจจุบันทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีภายใต้การบริหารจัดการของนางสาวอรอบ เรืองสังข์ ผ้าทอนาหมื่นศรีได้รับความนิยมและตอบรับจากตลาดภายนอกเพิ่มมากขึ้น จนได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2554 และ ปี พ.ศ. 2558 ทั้งยังได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว จากโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ในปี พ.ศ. 2553 เห็นได้ว่าตั้งแต่ยุคกลุ่มผ้าทอที่ทอใช้กันเองภายในครัวเรือนจนมาสู่การผลิตผ้าทอเพื่อการธุรกิจทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนทำให้ทางกลุ่มสามารถยืดหยัดด้วย

ตนเองได้และประสบความสำเร็จในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน จึงทำให้ต้องมีการศึกษากระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มว่ามีการจัดการอย่างไร ที่ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาไปในระดับก้าวหน้าได้

4.4 กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

การศึกษากระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ในการศึกษา ผู้ศึกษามีการแบ่งข้อมูลทั้งหมด 3 ประเด็น คือ 1) ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่ม 2) กระบวนการบริหารและจัดการกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่ม

ชื่อกลุ่ม “วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง” จำนวนสมาชิกกลุ่ม 139 คน ประธานกลุ่ม นางสาวอรอบ เรืองสังข์ ที่ตั้ง 119 หมู่ที่ 8 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง มีหลักคิดที่เกิดจากความต้องการและสอดคล้องกับชุมชน ที่ร่วมกันหาแนวทางเพื่อพัฒนาสังคมของตนเองให้เกิดความก้าวหน้าและยั่งยืน 4 ประการ ดังนี้

- 1) การสร้างโอกาส สร้างงาน และสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการว่างงาน เป็นต้น
- 2) ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญา รวมทั้งค้นหาเอกลักษณ์ของผ้าทอนาหมื่นศรี เพื่อพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมใหม่ๆ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าอย่างต่อเนื่อง
- 3) มุ่งหวังการหาแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์องค์ความรู้เรื่องผ้าทอนาหมื่นศรีไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 4) จัดทำข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาลายผ้าทอนาหมื่นศรีแบบดั้งเดิม รวมถึงลวดลายที่คิดค้นขึ้นมาใหม่จากภูมิปัญญาของช่างทอผ้า โดยนำส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ของลายผ้าพื้นบ้านแบบดั้งเดิมนำไปใส่ไว้ในผ้าทอรุ่นใหม่ และพัฒนาอาชีพผ้าทอนาหมื่นศรีเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม เพื่อให้ชาวบ้านได้สามารถปรับตัวได้ต่อไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆของสังคมในปัจจุบัน นอกจากความต้องการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาแล้ว วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรียังเป็นการช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมของคนใน

ชุมชน ช่วยสร้างความภูมิใจร่วมกันของคนในชุมชน และยังช่วยในด้านของการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชน

4.4.2 กระบวนการบริหารและการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

4.4.2.1 การจัดการด้านการบริหารกลุ่ม

จากการศึกษาเอกสารของกลุ่มพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการดังข้างต้นแล้ว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีเริ่มกำหนดเป้าหมายให้แก่กลุ่ม การก่อตั้งกลุ่มมีความชัดเจนมากขึ้น การจัดการเริ่มต้นจากการที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีลงหุ้น หุ้นละ 500 บาท โดยในการลงหุ้นจะมีจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นทุกปี โดยล่าสุดมีจำนวนหุ้น 139 หุ้น เป็นเงิน 69,500 บาท การลงหุ้นถือเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้แก่สมาชิกในกลุ่มในการจัดตั้งเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งทั้งยังใช้สำหรับเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม

เมื่อมีการก่อตั้งและการลงหุ้นของสมาชิกภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแล้ว จะไปสู่ขั้นตอนของการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งแตกต่างจากในช่วงแรกเริ่มของการก่อตั้งกลุ่มนั้น การบริหารจัดการจะเป็นไปในลักษณะของการบริหารจัดการแบบเครือญาติ ทำกิจกรรมกันภายในเครือเรือน อาศัยความรู้ดั้งเดิมจากสิ่งที่ได้เรียนรู้จากบรรพบุรุษในการทอผ้าผสมผสานกับความรู้ในการบริหารจัดการเบื้องต้นเหมือนการจัดการสมาชิกในครอบครัวเป็นการบริหารจัดการแบบไม่มีโครงสร้าง แต่ในปัจจุบันสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 139 คน การบริหารจัดการจึงมีการบริหารที่มีแบบแผนและมีโครงสร้างที่เป็นแบบทางการมากขึ้น ทางกลุ่มจึงมีการจัดตั้งระบบการบริหารงานกลุ่มโดยการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี มีคณะกรรมการทั้งหมด 25 คน โดยคณะกรรมการการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีต้องมาจากการเสนอชื่อและให้สมาชิกเห็นชอบว่าเหมาะสมกับตำแหน่งหรือไม่ ดังคำกล่าวของนางสาวอรอบ เรืองสังข์ ประธานกลุ่ม (2558) ว่า “โครงสร้างการบริหารงาน จะมีการคัดเลือกงานตามความสามารถของบุคคล โดยจะเน้นฝ่ายการตลาด หากไม่สามารถทำงานได้จะมีการเปลี่ยนการทำงานไปเรื่อยๆ” คณะกรรมการบริหารจะดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี โครงสร้างคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ประกอบด้วย

ประธาน ทำหน้าที่ดูแลการทำงานของคณะกรรมการทั้งหมดให้ทำหน้าที่อย่างถูกต้อง โปร่งใส เป็นไปตามแผนงานและเป้าหมายของกลุ่ม ทั้งยังทำหน้าที่ประสานงานระหว่างคณะกรรมการและสมาชิก และประสานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

รองประธาน ทำหน้าที่ ช่วยประธานดูแลการทำงานของคณะกรรมการและเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องตามการมอบหมายจากประธาน

เลขานุการ ทำหน้าที่ จัดบันทึกการประชุม คอยช่วยประธานในการติดตามงานต่างๆในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งยังคอยช่วยดูแลงานด้านเอกสาร ประสานงานและติดต่องานต่างๆให้แก่ประธาน

เหรัญญิก ทำหน้าที่ ดูแลด้านการเงินทั้งหมดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งการเก็บเงินจากการขายสินค้าของกลุ่มสมาชิกและการเก็บเงินรักษาของสมาชิกในกลุ่ม

ฝ่ายบัญชี ทำหน้าที่ บันทึกการเงินของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา

ฝ่ายจัดซื้อ ทำหน้าที่ จัดหาวัตถุดิบสำหรับนำมาใช้ในการทอผ้า โดยในการจัดซื้อจัดหาวัตถุดิบจะจัดซื้อจัดหาวัตถุดิบที่มีคุณภาพดีและราคาถูก หากในการจัดซื้อจัดหาวัตถุดิบไม่สามารถหาได้ตามต้องการ ก็จะมีเครือข่ายผ้าทอภาคใต้ที่ได้มีภาคีร่วมกันในการช่วยกันหาวัตถุดิบ

ฝ่ายควบคุมการผลิต ทำหน้าที่ ดูแลควบคุมมาตรฐานการผลิตผ้าทอของสมาชิกในกลุ่มให้มีความตรงตามความต้องการของกลุ่มที่กำหนดให้ ทั้งยังควบคุมการผลิตในแต่ละช่วงของปี เช่น หากในช่วงเทศกาลวันสำคัญต่างๆ การผลิตผ้าทอควรเป็นไปในทิศทางไหน ในเทศกาลวันแม่ การผลิตผ้าทอของกลุ่มจะเน้นในโทนสีฟ้าเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้น

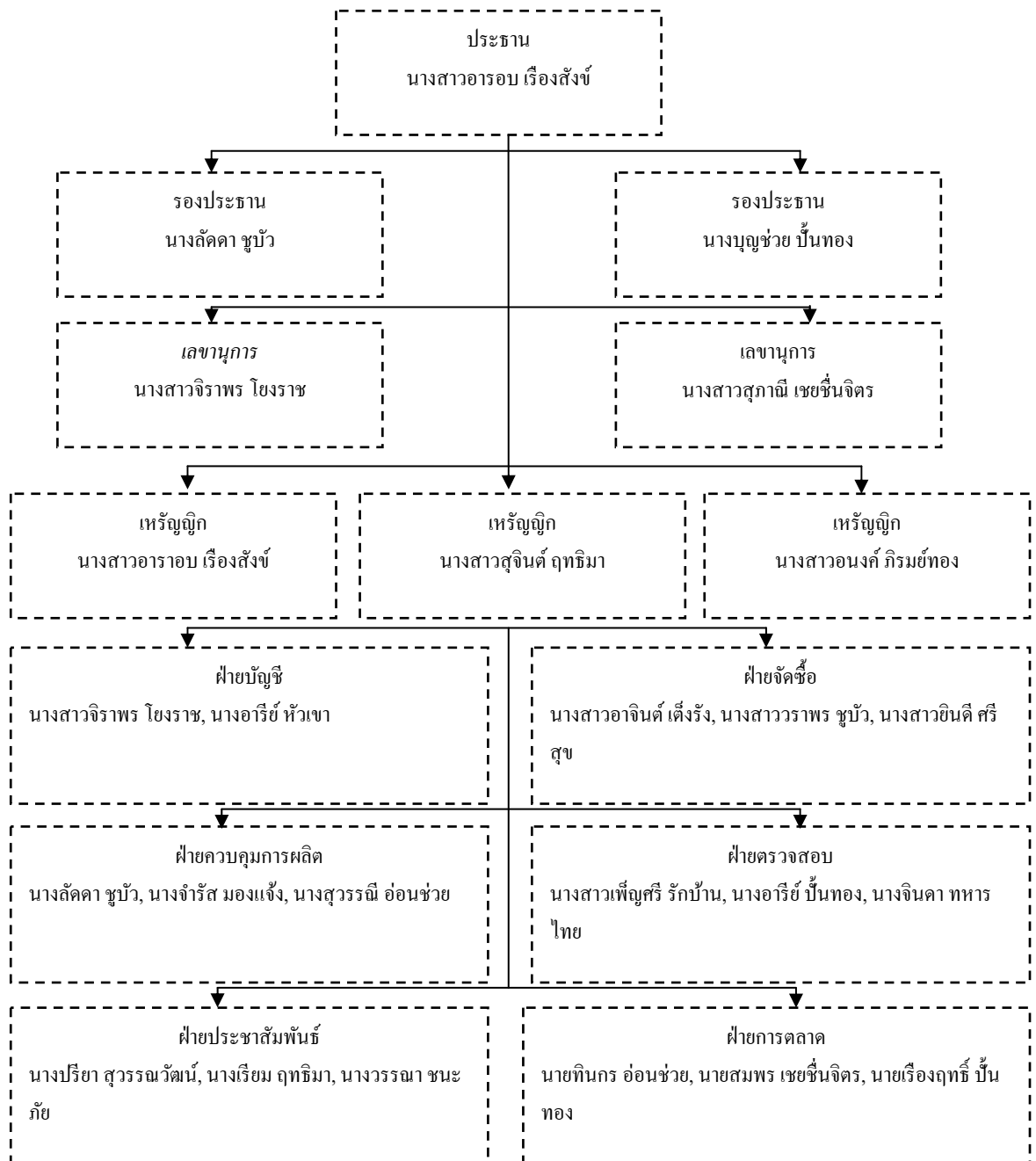
ฝ่ายตรวจสอบ ทำหน้าที่ ตรวจสอบเอกสารต่างๆ เช่นเอกสารทางบัญชีและการเงิน รวมถึงผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านต่างๆ

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีการรับรู้และการทำให้สินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเองเป็นที่รู้จักด้วยการทำสื่อโฆษณาต่างๆ เพื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ฝ่ายการตลาด ทำหน้าที่ จัดหาตลาดใหม่ๆ ขยายฐานการตลาด เสนอขายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถขายได้มากยิ่งขึ้น

ในปัจจุบันการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีนางสาวอรอบ เรืองสังข์ เป็นประธานกลุ่ม เป็นบุคคลที่สมาชิกในกลุ่มให้ความไว้วางใจในการบริหารจัดการกลุ่ม มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มเป็นอย่างดี ในแต่ละเดือนจะมีการประชุมกันในสมาชิกกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันเดือนละ 1 ครั้ง ทุกวันที่ 22 ของเดือน ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดส่งผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่ม การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกร้านตามเทศกาลหรือสถานที่ต่างๆ หรือ

การร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด เป็นต้น โดยโครงสร้างของคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนมีดังแผนภาพที่ 4.1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 4.1 โครงสร้างของคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

จากการศึกษารูปแบบการบริหารงานและหน้าที่ต่างๆของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาตามแนวความคิดของกรมส่งเสริมการเกษตร (2542: 3) ที่ได้รับบุถึงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และเป้าหมายกลุ่มได้นั้นประกอบด้วย 7 ประเด็น คือ 1) ประธานกลุ่ม 2) สมาชิกกลุ่ม 3) จุดมุ่งหมายของกลุ่ม 4) กฎเกณฑ์ 5) กิจกรรมและการวางแผนงาน 6) การติดต่อสื่อสาร และ 7) ผลประโยชน์

1) ประธานกลุ่ม ผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในปัจจุบันคือ นางสาว อารอบ เรืองสังข์ ถือเป็นผู้นำที่มีศักยภาพในการบริหารกลุ่มและยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกในกลุ่ม เป็นที่ไว้วางใจแก่สมาชิกในกลุ่ม สามารถจูงใจ ชักนำ กระตุ้น และชี้ทิศทางให้สมาชิกเห็นถึงการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และกระตุ้นชี้ทิศทางการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ อีกทั้งผู้นำกลุ่มยังตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเนื่องจากเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรงจากบรรพบุรุษ ทำให้การบริหารงานกลุ่มภายใต้การดูแลของนางสาวอารอบ เรืองสังข์ สามารถเพิ่มผลผลิตและเน้นมนุษยสัมพันธ์ทำให้เกิดระดับการผลิตในระยะยาวและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ดังคำยืนยันของนางสาวอารอบ เรืองสังข์ ประธานกลุ่ม (2558) ว่า “เมื่อปี 45 คิดว่าต้องทำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแบบจริงจัง โดยเริ่มค้นหา วางระบบว่าจะทำอย่างไรให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้ โดยเริ่มปรึกษาจากผู้รู้และมีความเชี่ยวชาญต่างๆ ให้ผ้าทอนาหมื่นศรีอยู่ได้ ในเรื่องของการบริหารงาน การจัดการองค์ แนวคิดคือ ต้องหาเพื่อร่วมงานที่นิสัยใจคอคล้ายคลึงกัน ขอมรับความคิดเห็นของกันและกัน และทำงานร่วมกัน และมีความสุขกับการทำงาน และคนที่มาอยู่รุ่นหลังจะทำอย่างไรให้อยู่รอด การพยายามให้สมาชิกมีรายได้ เพื่อลดอัตราคนทำงานต่างชุมชน” และนางสาวนันทรินทร์ หวัดแท่น นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการ ที่ปรึกษากลุ่ม (2558) ว่า “คุณอารอบ ถือเป็นผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถในการจัดการกลุ่มได้เป็นอย่างดี จากกลุ่มเล็กๆจนสามารถขึ้นมาเป็นกลุ่มวิสาหกิจแนวหน้าในระดับจังหวัดได้”

2) สมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแต่ละคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบในกิจกรรมของกลุ่ม มีความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆของกลุ่มทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มและงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายนอก สมาชิกมีความเสียสละและอุทิศตนให้กับเป้าหมายของเมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ก็จะมีการเล่าสู่กันฟังและช่วยกันแก้ไขปัญหามิเหมือนเป็นญาติพี่น้องกัน ทั้งสมาชิกกลุ่มยังเคารพกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติของกลุ่มอย่างเคร่งครัด ดังคำกล่าวของคณะกรรมการกลุ่มท่านหนึ่งว่า (2558) “กลุ่มเราที่สามารถดำรงอยู่ได้ทุกวันนี้ จุดแข็งที่สำคัญคือ

สมาชิกในกลุ่มมีความสามัคคีกัน มีปัญหาอะไรก็จะเปิดใจคุยกันในทุกเรื่องไม่ว่าจะเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัว จะอยู่กันแบบพี่แบบน้อง”

3) จุดมุ่งหมายของกลุ่ม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นกลุ่มที่เกิดจากการก่อตั้งขึ้นจากคนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

(1) เพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์องค์ความรู้เรื่องผ้าทอนาหมื่นศรีไว้เป็นมรดกของท้องถิ่น

(2) เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสืบทอดและพัฒนาผ้าทอนาหมื่นศรี

(3) เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเกิดความสามัคคีในชุมชน

(4) เพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับสมาชิกในกลุ่มให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

(5) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าในเชิงธุรกิจ

(6) เพื่อให้สมาชิกรู้จักการวางแผนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการจัดระบบทางการเงิน

(7) เพื่อให้เกิดองค์กรเข้มแข็งในการผลิตโดยมีอำนาจการในการต่อรองกับผลผลิตที่มีคุณภาพ

(8) เพื่อให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นและเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้

(9) เพื่อให้เกิดการออมเงินในครัวเรือน

(10) เพื่อสนองพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

จะเห็นว่าวัตถุประสงค์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดนี้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ทั้งยังให้คนในชุมชนยังสามารถยืนหยัดได้โดยลดการพึ่งพาจากภายนอกเป็นการสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนให้เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อคนเข้มแข็งชุมชนก็เข้มแข็ง

4) กฎเกณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีได้กำหนดกฎเกณฑ์ของกลุ่มที่ได้จากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มในการบัญญัติ ซึ่งการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในกระบวนการผลิตจะแบ่งตามความถนัดของสมาชิกในกลุ่มแต่ละคน นอกเหนือจากแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัดของสมาชิกแต่ละคนแล้ว ข้อกำหนดของบทบาทขั้นพื้นฐานที่สมาชิกทุกคนต้องมีและปฏิบัติร่วมกันคือ สมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องมีจิตสำนึกในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากมติกกลุ่มอย่างเคร่งครัด ดังนี้

(1) ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของโรงทอผ้าและสถานที่จำหน่าย

(2) ต้องพัฒนาฝีมือการทอให้ดีขึ้น

(3) ร่วมรับผิดชอบในการแก้ปัญหาของกลุ่ม

(4) ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของกลุ่ม

ถือเป็นข้อกำหนดในบทบาทขั้นพื้นฐานของกลุ่มที่สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และเมื่อมีการการแบ่งงานหรือการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มแล้ว จะมีขั้นตอนการร่างกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี โดยในการกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี แบ่งเป็น 6 หมวด ได้แก่

หมวดที่ 1 การบริหารจัดการกลุ่ม

หมวดที่ 2 วัตถุประสงค์

หมวดที่ 3 สมาชิกและบทบาทของสมาชิก ประกอบด้วย ข้อตกลงในการเป็นสมาชิก หน้าที่ของสมาชิก กฎระเบียบของกลุ่ม และการลาออกหรือพ้นสภาพของสมาชิก

หมวดที่ 4 เงินทุนของกลุ่ม ประกอบด้วยที่มาของเงินทุนของกลุ่ม การนำเงินของกลุ่มไปลงทุน สมุดบัญชีใบสำคัญการรับเงิน-จ่ายเงิน และการกู้ยืมเงินของกลุ่ม

หมวดที่ 5 การประชุมสมาชิก ประกอบไปด้วยประเภทของการประชุม กำหนดการประชุม การวินิจฉัยปัญหาในการประชุม และการจำกัดหัวข้อการประชุม

หมวดที่ 6 คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารแต่ละฝ่าย และการพ้นตำแหน่งในการเป็นคณะกรรมการ

โดยกำหนดกฎเกณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีดังที่กล่าวมาถือเป็นแบบแผนในการปฏิบัติของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5) กิจกรรมและการวางแผนงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีจะมีการวางแผนงานเพื่อกำหนดกิจกรรมต่างๆไว้ตลอดทั้งปี ในการวางแผนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของกลุ่มนั้น จะมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนาโยงมาเป็นผู้ร่วมร่างนโยบายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มให้เป็นลายลักษณ์อักษรและจัดทำเป็นรูปเล่มมอบให้แก่กลุ่มและผู้นำท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยข้อมูลที่น่ามาจัดทำแผนนั้นจะมาจากการรวบรวมข้อมูลจากคำแนะนำของสมาชิกในกลุ่มด้วยกัน ลูกค้า พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายต่อ และหน่วยงานราชการต่างๆที่เกี่ยวข้อง แต่กลุ่มมักจะไม่ได้ทำตามแผนที่วางไว้เท่าที่ควรเนื่องจาก กลุ่มยังยึดติดการดำเนินงานตามความต้องการของตลาด และคิดว่าการจัดทำข้อสรุปหรือการจดบันทึกในระหว่างการทำงานเป็นเรื่องยุ่งยาก ในส่วนของกิจกรรมนอกจากจะเป็นกิจกรรมที่มาจากกำหนดการวางแผนงานในแต่ละไตรมาสและในแต่ละปีแล้ว

ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็ยังมีกิจกรรมจากภายในตลอดทั้งปีส่วนมากเป็นกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาศึกษาดูงานเยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี การออกร้านจัดนิทรรศการตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่มช่วยกันจัดกิจกรรม จะเป็นหน้าที่รับผิดชอบคณะกรรมการบริหารกลุ่มอย่างเดียวไม่ได้ โดยแต่ละกิจกรรมสมาชิกกลุ่มจะให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี ทำให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีความแน่นแฟ้นและเป็นกันเอง ดังคำกล่าวของนางสาวอารอบ เรืองสังข์ ประธานกลุ่ม (2558) ที่ว่า “การวางแผนในแต่ละปี โดยต้องดูแนวโน้มความต้องการของตลาดอะไรขายดีต้องพัฒนาสินค้าตัวนั้น แผนที่ทำในแต่ละปีไม่ได้มีการทำสรุป แต่คิดว่า น่าจะมีการสรุปทำเป็นแบบไตรมาส เพื่อจะได้ทราบแนวทางในการจัดการกลุ่ม”

6) การติดต่อสื่อสาร ในการติดต่อสื่อสารประสานงานกันในกลุ่ม นอกจากการประชุมทุกวัน ที่ 22 ของทุกเดือนเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มร่วมแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ หรือการตั้งประเด็นปัญหาที่สมาชิกกลุ่มเห็นว่าเป็นปัญหภายในกลุ่มแล้ว ยังมีช่องทางการติดต่อสื่อสารกันภายในกลุ่มโดยผ่านทางระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย อย่างระบบโซเชียล ซึ่งการติดต่อสื่อสารของคนในกลุ่มจะไม่สลับซับซ้อนมากนักโดยส่วนใหญ่เป็นการติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ส่วนการติดต่อสื่อสารกับภายนอก ทางกลุ่มจะประสานงานผ่านทางโทรศัพท์ในกรณีที่เป็นลูกค้าสั่งสินค้า ในการติดต่อสื่อสารในหน่วยงานภาครัฐจะมีการติดต่อสื่อสารทั้งเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ ดังคำกล่าวของคณะกรรมการกลุ่มท่านหนึ่ง (2558) ว่า “บ้านเราอยู่ใกล้กัน จะไม่มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร ยิ่งยุคนี้มีการสื่อสารที่ทันสมัยจึงสะดวกและรวดเร็ว หากเป็นการติดต่อสื่อสารกันภายในกลุ่มก็จะใช้โทรศัพท์นัดหมายกันหรือคุยงานทางโทรศัพท์” และนายชัยยุทธ์ ทองชัย นักวิชาการเกษตรชำนาญการ ที่ปรึกษากลุ่ม (2558) ว่า “สำหรับการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐเมื่อก่อนก็ต้องทำหนังสือเชิญ แต่เดี๋ยวนี้เมื่อมีการติดต่อกันมากขึ้น จึงสามารถโทรศัพท์ติดต่อเรื่องงานได้ เพราะมีความสนิทสนมกันมากขึ้น และพบปะกันบ่อย ซึ่งส่วนมากจะเข้ามาแวะเวียนและสอบถามเรื่องราวต่างๆกับทางกลุ่ม อย่างนั้นอาทิตย์ละครั้ง”

7) ผลประโยชน์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีระบบการแบ่งผลประโยชน์ที่ชัดเจน โดยเป็นการรับผลประโยชน์เมื่อสินค้าเสร็จสมบูรณ์และ เมื่อทอเสร็จให้ทางกลุ่มเป็นผู้ขายผลิตภัณฑ์ให้ โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า เมื่อสามารถขายสินค้าได้ทางกลุ่มจะได้กำไร 30% ของชิ้นงานผ้า ซึ่งการกำหนดราคายึดอยู่กับความพอใจของเจ้าของสินค้าชิ้นนั้น อีกทั้งในแต่ละปีเมื่อทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังมีเงินออมทรัพย์และการจัดสรรผลกำไรให้แก่สมาชิกในกลุ่มสอดคล้องกับคณะกรรมการกลุ่มท่านหนึ่ง (2558) ว่า “หากไม่เข้าใจหรือคาใจเรื่องการเงินในแต่ละเดือนสามารถตรวจสอบได้ และมีอะไรก็คุยกันโดยตรงในเรื่องของเงินปันผลและราคาผ้าทอแต่ละ

ขึ้นว่าควรจะต้องราคาขายที่เท่าไร” และคณะกรรมการกลุ่มท่านหนึ่ง (2558) ว่า “มีการแบ่งผลประโยชน์และจัดสรรกันอย่างชัดเจน เพราะมีข้อตกลงกันว่าราคาผ้าทอแต่ละคนขึ้นอยู่กับความพอใจของคนทอและเมื่อขายผ้าได้ทางกลุ่มจะได้ 30% ของผ้าชิ้นนั้นที่ขายไป”

จากผลสรุปที่ผู้ศึกษาได้กล่าวข้างต้นเห็นได้ชัดว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มและเป้าหมายกลุ่มได้

4.4.2.2 การจัดการด้านการวางแผนการผลิต

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีได้มีการจัดทำแผนธุรกิจ (Business Plan) โดยได้รับการจัดอบรมเรียนรู้จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตรัง โดยมีพัฒนาการอำเภอเป็นผู้อำนวยและติดต่อประสานงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ในการจัดอบรมจะเป็นการจัดอบรมในเชิงปฏิบัติการในการเขียนแผนธุรกิจ แต่ก็ยังพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรียังไม่ได้ยึดถือปฏิบัติตามแผนธุรกิจมากเท่าไร เพราะว่าการทำแผนธุรกิจถือเป็นการจัดทำแผนในระยะยาวและมีการปรับปรุงแผนประจำปีตลอดเวลา ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีถือว่าเป็นเรื่องที่ยาก เพราะสมาชิกในกลุ่มทุกคนล้วนมีหน้าที่รับผิดชอบหลักในแต่ละคน ทั้งในช่วงของเทศกาลประจำปีซึ่งมีตลอดเกือบทั้งปีในการตระเตรียมงานในเทศกาลต่างๆ ทั้งยังมีกิจกรรมที่ทางกลุ่มยังต้องคอยต้อนรับผู้ที่มาเยี่ยมชมเยือนกลุ่ม ทำให้การวางแผนด้านการผลิตส่วนใหญ่ของกลุ่มจึงเป็นไปตามเทศกาลในแต่ละช่วงปี เช่น ในช่วงเทศกาลวันพ่อ ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี จะเน้นผลิตภัณฑ์ต่างๆของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นสีเหลืองเกือบทั้งหมด เป็นต้น โดยในการวางแผนด้านการผลิตนั้น จะเริ่มวางแผนก่อนเทศกาลประมาณ 3 เดือน เพื่อให้ทางสมาชิกได้ทำการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ทันกับการนำออกจัดจำหน่ายและออกร้านในช่วงเทศกาลต่างๆในแต่ละช่วงของปี ดังคำกล่าวของนางสาวอารอบ เรืองสังข์ ประธานกลุ่ม (2558) ว่า “การวางแผนในแต่ละปี โดยต้องดูแนวโน้มความต้องการของตลาด อะไรขายดีต้องพัฒนาสินค้าตัวนั้น แผนที่ทำในแต่ละปีไม่ได้มีการทำสรุป แต่คิดว่าน่าจะมีการสรุปทำเป็นแบบไตรมาส เพื่อจะได้ทราบแนวทางในการจัดการกลุ่ม”

4.4.2.3 การจัดการด้านการผลิต

จากการศึกษาพบว่า เมื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีการจัดทำแผนธุรกิจแล้ว ทางกลุ่มจะมีฝ่ายจัดหาวัตถุดิบให้กับสมาชิกในกลุ่มเพื่อใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีไม่มีการผลิตวัตถุดิบสำหรับการทอผ้าภายในกลุ่มแต่จะซื้อจากแหล่งโรงงานที่จัดจำหน่ายวัตถุดิบเกี่ยวกับเส้นใยหรือได้มีการติดต่อร่วมทำภาวการณ์ระหว่างกัน หากต้องการวัตถุดิบที่ค่อนข้างหายากและทางกลุ่มไม่สามารถจัดหาวัตถุดิบได้ กลุ่มจะประสานงานขอความช่วยเหลือ

ไปยังกลุ่มเครือข่ายผ้าทอภาคใต้ 7 กลุ่ม ประกอบไปด้วย กลุ่มทอผ้าบ้านเนินมวง หมู่ที่ 4 ตำบลชอนหาด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มทอผ้าบ้านหน้าเกาะ หมู่ที่ 1 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง กลุ่มทอผ้าร่มไทร หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่มทอผ้าบ้านแพรกหา หมู่ที่ 2 ตำบลแพรกหา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง กลุ่มทอผ้าบ้านท่ากระเจา หมู่ที่ 1 ตำบลท่าชนะ อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มทอผ้าบ้านไสบ่อ หมู่ที่ 2 ตำบลนาหวง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง และกลุ่มทอผ้ากระแสดินธุ์ หมู่ที่ 3 ตำบลกระแสดินธุ์ อำเภอกะแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา ซึ่งเครือข่ายผ้าทอภาคใต้ทั้ง 7 กลุ่มนี้จะคอยให้การช่วยเหลือและประสานงานเกี่ยวกับการจัดหาวัตถุดิบที่ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีต้องการในกรณีที่ไม่สามารถจัดหาวัตถุดิบเองได้

โดยในการจัดซื้อวัตถุดิบนั้นจะใช้เงินที่มาจากเงินกองกลางที่เก็บไว้เป็นเงินทุนหมุนเวียนนำมาใช้ในการจัดซื้อวัตถุดิบ แล้วมาขายต่อให้แก่สมาชิก โดยที่สมาชิกในกลุ่มไม่ต้องเสียเวลาในการจัดหาจัดซื้อวัตถุดิบเอง เมื่อต้องการจัดทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางสมาชิกกลุ่มก็สามารถเบิกวัตถุดิบจากกลุ่มเพื่อไปทำการทอสินค้าและผลิตภัณฑ์ได้ และพบว่าโดยเฉลี่ยทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีกำลังในการผลิตผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ดังตารางที่ 4.3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 ปริมาณผ้าทอชิ้นที่ผลิตได้ในแต่ละเดือน

ลำดับ	รายการ	ปริมาณการผลิต/เดือน
1.	ผ้ายกดอก	400-500 หลา
2.	ผ้าดอกยกพื้น 1 ชุด (4หลา)	150 ชิ้น
3.	ผ้าพันคอ	100 ผืน
4.	ผ้าขาวม้า	600 ผืน
5.	ผ้าก๊โบริน (ผ้าคลุมไหล่)	50 ผืน
6.	ผ้าโสร่งหญิง,ชาย	50 ผืน
7.	ผ้าลายสก็อต (สำหรับตัดเสื้อ)	50 หลา
8.	ผ้าก๊กระตุก (ผ้าคลุมไหล่)	40 ผืน

ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึงรวมถึงการย้อมสีและการเลือกวดลาย ในการย้อมสีกลุ่มจะใช้จะสีเคมีและสีธรรมชาติในการย้อมผ้า พบว่า ในอดีตการเลือกใช้เส้นใยสำหรับ

การทอผ้าของกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี มีการสั่งเส้นใยจากโรงงานซึ่งเป็นเส้นใยสังเคราะห์ทำให้สีสันทที่สดใสเป็นที่นิยมของคนในพื้นที่ภาคใต้แต่ไม่ตรงกับรสนิยมของผู้บริโภคภาคอื่นๆและชาวต่างชาติ ทั้งในปัจจุบันมีความต้องการผ้าทอสีจากธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ทำให้กลุ่มกลับมาฟื้นฟูการย้อมสีเส้นใยจากธรรมชาติแต่ก็ยังคงประสบปัญหาหลายประการ จนได้มีคณะวิจัยด้านเส้นใยเข้ามาให้การอบรมและสอนวิธีการย้อมสีและทำเส้นใยจากธรรมชาติ โดยเส้นใยธรรมชาติได้มาจาก ต้นขมิ้น เปลือกหมาก และต้นกล้วย ทั้งยังพบว่าเส้นใยธรรมชาติมีความทนทานเป็นอย่างดี ส่วนสีจากธรรมชาติได้มาจาก ใบมังคุด ใบเนียง ใบสาบเสือ และเปลือกโกกงก้าง ทั้งยังมีการผสมผสานระหว่างเส้นใยธรรมชาติและเส้นใยสังเคราะห์ ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ทอออกมามีความทนทานและสีสันทเป็นธรรมชาติ และทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรียังได้รับการสนับสนุนจากสำนักส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง ในการจัดอบรมให้ความรู้ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ เกี่ยวกับการใช้เทคนิค ให้เข้ากับความต้องการของตลาดมากขึ้น

4.4.2.4 การจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีจุดเด่นในด้านของภูมิปัญญาการทอผ้าที่โบราณที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่มาจากกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรีได้รับความนิยมทั้งคนในพื้นที่และต่างพื้นที่เป็นอย่างมาก และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนมาเป็นเวลานาน ในปัจจุบันนับว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอดีตค่อนข้างมาก จากอดีตทางกลุ่มมีการจัดทำนายสินค้าแบบผ้าฝืนเท่านั้น ส่วนเรื่องการแปรรูปถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ซื้อว่าจะนำผ้าทอไปทำอะไรต่อไป ซึ่งถือว่าผ้าฝืนราคาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีจะมีราคาค่อนข้างสูง ทำให้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มค่อนข้างยาก อีกทั้งกลุ่มไม่ค่อยมีความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์มากเท่าที่ควร อุปสรรคสำหรับการแปรรูปก็ยังมีขาดแคลน ขาดความรู้และงบประมาณในการแปรรูปผลิตภัณฑ์

กลุ่มจึงเห็นความจำเป็นของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้นทางกลุ่มได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน เช่น สำนักส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง ในการเข้ามาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ โดยทางสำนักส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดได้เชิญวิทยากร อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในการการตัดเย็บผ้าทอ และการออกแบบผ้าทอให้เกิดการใช้สอยได้มากกว่าการเป็นผ้าทอผืนแบบธรรมดา ทำให้สมาชิกกลุ่มได้นำมาใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ซึ่งในเรื่องนี้ นางสาวนันทรินทร์ หวัดแท่น นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการ ที่ปรึกษากลุ่ม (2558) ได้อธิบายความว่า“อุตสาหกรรมจังหวัด

เริ่มเข้ามาช่วยในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ปี 2553 / 2554 โดยเอาโครงการเข้าไปพัฒนาเพื่อ การส่งออก โดยตัวกลุ่มเองเริ่มแรกส่วนใหญ่จะเป็นผ้าชิ้นที่ขายอยู่ ยังไม่ได้แปรรูปเท่าที่ควร จะมี บ้างจะเป็นผ้าเช็ดหน้า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าขาม้า ที่แปรรูปจริงๆ ช่วงนั้นจะเป็นเสื้อผ้ารีของผู้ชาย และข้อจำกัดของผ้าทอ คือ เมื่อซื้อผ้าชิ้น ไปแล้วจะมีปัญหาเรื่องการตัดเสื้อการหาร้านตัดเสื้อ ซื้อไป ตัดไม่ได้ จึงเสนอข้อจำกัดของสินค้าให้กับกลุ่ม จึงมองว่า จะมีลูกค้ากลุ่มหนึ่งที่หายไป เช่น เด็กๆ ที่มาเยี่ยมชมทัศนศึกษา ซึ่ง เด็กๆ ไม่มีกำลังซื้อ จึงมีความคิดว่า ควรมีการแปรรูปในลักษณะของ เครื่องประดับของผู้หญิง เช่น กระเป๋าสตางค์เหรียญ จึงได้มีการนำวิทยากรและที่ปรึกษาเข้าไปช่วยใน การแปรรูป มีการแปรรูปมากขึ้น แต่ยังไม่มากพอกับความต้องการ จึงมีการทดสอบตลาด เมื่อมีการ แปรรูปแล้วผลตอบรับจะเป็นอย่างไร ปรากฏว่า มีกระแสการตอบรับที่ดีขึ้น มียอดจำหน่ายเยอะขึ้น สินค้ามีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกมีกำลังใจในการทำต่อ อย่างน้อยในช่วงฝนตก กริด ยางไม่ได้ก็ได้มีการทำผ้าทอ ทำให้ลูกค้านักท่องเที่ยว มีทางเลือกในการซื้อสินค้ามากขึ้น”

องค์การบริหารส่วนตำบลนาหมื่นศรี ถือเป็นหน่วยงานเริ่มแรกในการเข้ามา ช่วยเหลือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ส่วนใหญ่จะสนับสนุนในการจัดให้มีการไปทัศน ศึกษาดูงานการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอยังกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ยังต่างจังหวัด เพื่อให้สมาชิก ได้เปิดโลกทัศน์ในการสร้างสรรค์การแปรรูปผ้าทอได้เพิ่มขึ้น

ไม่เพียงแต่การสนับสนุนการแปรรูปจากหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น ในภาคเอกชนก็ให้ ความสนใจในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีเช่นกัน พบว่า กลุ่มได้มีการติดต่อจาก กลุ่มในเครือข่ายเช่นทรลกรูป ในการประสานความร่วมมือในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอนา หมื่นศรี ให้มีมูลค่าและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นและได้มีการทำข้อตกลงกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีกับกลุ่มในเครือข่ายเช่นทรลกรูป เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อนำไป จัดจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าในเครือเซ็นทรัล

นอกจากจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ พัฒนาผลิตภัณฑ์แล้ว ยังพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรียังมีโครงการต่อยอดผลิตภัณฑ์ เดิมที่มีอยู่โดยการเข้าร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นในประเภทเดียวกันคือ ประเภทผ้าและ เครื่องนุ่งห่มจำนวนทั้งสิ้น 10 กลุ่มในจังหวัดตรัง เช่น ผ้าบาติก ผ้าปาเต๊ะ ผ้าทอ ผ้าไหม มาแปรรูป ผสมผสานทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยโครงการการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ในครั้งนี้ได้มีการ สร้างแบรนด์กลุ่มใหญ่ ภายใต้ชื่อแบรนด์ “ตรังนิ” ถือเป็นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและได้ ร่วมสร้างเครือข่ายในกลุ่มวิสาหกิจอื่นด้วย

เหล่านี้ถือเป็นความก้าวหน้าของกลุ่มในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เกิดมูลค่า และมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอนาหมื่นศรีพบว่ากำลังในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ดังตารางที่ 4.4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 ปริมาณการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ

ลำดับ	รายการ	ปริมาณการผลิต/เดือน
1.	เสื้อสุทผู้ชาย	50 ตัว
2.	เต้านาโชค	150 ตัว
3.	เนคไท	50 เส้น
4.	ผ้าเช็ดหน้า	1,600 ผืน
5.	กระเป๋าถือผู้หญิง	30 ใบ
6.	กระเป๋าเอนกประสงค์	30 ใบ
7.	กางเกงเล (ขาสั้น, ขาว)	50 ตัว
8.	กล่องดินสอ	100 ชิ้น
9.	พวงหรีดจากผ้าทอ	10 พวง
10.	ชิ้นหมากจากผ้าทอ	ให้บริการเช่าในงานประเพณีต่างๆ

ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ พบว่า กลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีมีทัศนคติและออกออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและความสวยงามของผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของตลาด ซึ่งการคิดค้นและออกแบบได้รับการสนับสนุนจากสำนักส่งเสริมอุตสาหกรรมในการช่วยเหลือสนับสนุนให้ความรู้ ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ โดยในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ทำให้ทางกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีทำให้ยอดขายรายผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น จากเมื่อก่อนการซื้อผ้าทอนาหมื่นศรี เมื่อผู้ซื้อมาซื้อ ทางกลุ่มจะใส่ถุงหิ้วพลาสติกหรือถุงหิ้วกระดาษให้ แต่เมื่อมีการนำผลิตภัณฑ์มาบรรจุกล่องที่ได้รับการออกแบบที่สวยงามจึงทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มขึ้นทั้งยังเป็นที่ต้องการของลูกค้าและนักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพราะเมื่อซื้อผลิตภัณฑ์ไปแล้วสามารถนำไปเป็นของฝากหรือของที่ระลึกโดยไม่ต้องห่อของขวัญเพิ่มเติม

ด้านพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ พบว่าการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ โดยแนวทางในขั้นแรกคือ ทางกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ในช่วงแรกได้มีการแนะนำจากเกษตรอำเภอนาโยงในการแนะนำให้จดทะเบียนเป็น

วิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับการรับรองดังนี้

1) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอได้รับอนุญาตให้แสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนกับ ผ้าฝ้ายยกดอก มาตรฐานเลขที่ มผช.63/2552 ผ้าทอมือลายขัด มาตรฐานเลขที่ มผช.18/2552 ผ้าหางกระรอก มาตรฐานเลขที่ มผช.16/2552 ผ้าขาวม้า มาตรฐานเลขที่ มผช.197/2552 และผ้าคลุมไหล่ มาตรฐานเลขที่ มผช.246/2552 จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2554

2) ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว จากโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2553 (OTOP Product Champion) ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2557

โดยหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ได้ให้ความร่วมมือในการให้ความรู้และความเข้าใจแก่กลุ่มเป็นอย่างดี ทั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังถือเป็นแหล่งที่กลุ่มผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานเป็นแบบอย่างจำนวนมาก โดยกลุ่มผู้ที่มาศึกษาดูงานถือเป็นผู้ที่สามารถสะท้อนสิ่งที่กลุ่มไม่ทราบหรือสะท้อนคำแนะนำต่างๆ ให้กับกลุ่มเป็นอย่างดีทั้งข้อดีและข้อเสียของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้เป็นอย่างดี ทำให้ทางกลุ่มได้มีการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองได้ตรงตามความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น

4.4.2.5 การจัดการด้านการตลาด

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดราคาสินค้ามี 2 แบบ คือ การกำหนดราคาโดยผู้ทอผลิตภัณฑ์เองซึ่งพิจารณาจาก ค่าวัตถุดิบ ค่าแรง ค่าเวลา การตลาด การจัดการ และที่สำคัญดูจากฝีมือการทอ ความประณีตสวยงามของผ้าที่ทอสำเร็จโดยสังเกตได้จากความสม่ำเสมอและความเรียบของผ้า มีลวดลายโดดเด่นชัดเจน ความยากของลวดลายแลและคุณค่าของผ้าทอชิ้นนั้น เมื่อทอเสร็จให้กลุ่มเป็นผู้ขายผลิตภัณฑ์ให้ โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า เมื่อสามารถขายสินค้าได้กลุ่มจะได้กำไร 30% ของชิ้นงานผ้า และการกำหนดโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม เป็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดราคา ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าทอที่ผ่านการแปรรูป กำหนดราคาผ่านการประชุมตั้งกฎเกณฑ์ของกลุ่มในการกำหนดราคาสินค้า พิจารณาจาก วัตถุดิบ ค่าแรง ค่าเวลา การตลาด การจัดการ ฝีมือความประณีตในการทอหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ ในสินค้าที่มีการแปรรูปแล้วหากผลิตภัณฑ์มีความคล้ายคลึงกับท้องตลาดจะทำการเปรียบเทียบราคาตามท้องตลาดกับผลิตภัณฑ์ของตนเองว่าควรกำหนดราคาที่เท่าไร เมื่อมีการกำหนดราคาสินค้าแบ่งไปตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้ว สิ่ง queเพิ่มเติมเข้ามาในการกำหนดราคาคือ การกำหนดราคา “ขายส่ง” และ “ขายปลีก” ที่ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอให้ความสำคัญ โดยกลุ่มได้มีการกำหนดราคาที่แตกต่างกันระหว่าง การขายส่ง และการ

ขายปลีก ราคาขายส่งจะมีราคาถูกกว่าขายปลีก สำหรับในรายที่ลูกค้ามีการสั่งโดยเฉพาะหรือผลิตตาม “ออร์เดอร์” ตามความต้องการของลูกค้า การกำหนดราคาจะขึ้นอยู่กับความพอใจของทางกลุ่มและทางลูกค้า ในการทำข้อตกลงในด้านราคา ในการจัดจำหน่ายพบว่าช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีช่องทางการจำหน่ายดังนี้

1) ตลาดในชุมชน เมื่อคนในชุมชนต้องการซื้อสินค้า ส่วนใหญ่จะมาซื้อที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อีกทั้งกลุ่มยังได้ฝากสินค้าและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจำหน่ายตามร้านต่างๆ ที่อยู่ห่างจากชุมชน เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่คนที่อยู่ห่างไกลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี โดยแบ่งได้ดังนี้

(1) จัดจำหน่ายโดยกลุ่มเองโดยกลุ่มดำเนินการจำหน่ายสินค้า (ผ้าทอ) ที่อาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอโดยมีสมาชิกผลัดเปลี่ยนกันเข้าเวร เป็นประจำทุกวัน วันละ 2 คน เปิดบริการตั้งแต่เวลา 08.30 - 17.00 น. ตามคำกล่าวของ นางสาวจิราพร โยกราช ฝ่ายบัญชีกลุ่ม (2558) ว่า “ส่วนมากจะเป็นคนในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียงที่เข้ามาซื้อผ้าทอนำไปใช้เอง คนเฒ่าคนผู้ชายส่วนมากจะนิยมใช้ผ้าขาวม้าของกลุ่มในการนุ่งห่มเป็นส่วนใหญ่”

(2) การจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น

ก) จัดจำหน่ายที่ศูนย์จำหน่ายสินค้าระหว่างประเทศ 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซียและอินโดนีเซียหรือศูนย์ OTOP IMT-GT Plaza มีผู้แทนจำหน่ายและบริการเป็นประจำทุกวัน ตั้งแต่เวลา 09.00-20.00 น.

ข) จัดจำหน่าย ณ ร้านขนิษฐา อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ค) จัดจำหน่าย ณ โรงแรมธรรมรินทร์ ธนา โรงแรมวัฒนาพาร์ค และโรงแรมตรัง

2) ตลาดนอกชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการส่งจำหน่ายตามเครือข่ายผ้าทอภาคใต้รวมกลุ่ม 7 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่มทอผ้าบ้านเนินมวง หมู่ที่ 4 ตำบลซอนหาด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

(2) กลุ่มทอผ้าบ้านหน้าเกาะ หมู่ที่ 1 ตำบลตะพาน อำเภอกะปิตขันธ์ จังหวัดพัทลุง

(3) กลุ่มทอผ้าร่มไทร หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะขย อำเภอมือเมือง จังหวัดสงขลา

(4) กลุ่มทอผ้าบ้านแพรกหา หมู่ที่ 2 ตำบลแพรกหา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

(5) กลุ่มทอผ้าบ้านท่ากระเจา หมู่ที่ 1 ตำบลท่าชนะ อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

(6) กลุ่มทอผ้าบ้านไสบ่อ หมู่ที่ 2 ตำบลนางว อำเภอยะยอ จังหวัดตรัง

(7) กลุ่มทอผ้ากระเสลีนธุ์ หมู่ที่ 3 ตำบลกระเสลีนธุ์ อำเภอกระเสลีนธุ์ จังหวัดสงขลา

3) ตลาดในระดับประเทศ การจำหน่ายมีการร่วมจัดนิทรรศการผ้าทอและการออกร้านจัดจำหน่ายตามหน่วยงานราชการที่จัดแสดงขึ้น โดยมีพัฒนาการอำเภอนาโยง ซึ่งจะทำให้หน้าที่ในการจัดหาตลาดให้กับกลุ่มในการไปจัดแสดงสินค้าตามหน่วยงานภาครัฐต่างๆที่มีการจัดนิทรรศการ ในกรณีที่มีการจำหน่ายในระดับประเทศ จะมีช่องทางที่สำคัญที่ทางกลุ่มเข้าร่วมทุกครั้งเมื่อมีการจัดงาน คือ งานแสดงสินค้าโอท็อปที่ เมืองทองธานี ซึ่งจะมีการจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง ส่วนการตลาดในระดับต่างประเทศ โดยพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่อยู่ต่างประเทศแล้วกลับมาเยี่ยมบ้านจึงได้ซื้อสินค้ากลับไปยังต่างประเทศเพื่อเป็นของที่ระลึกและใช้เป็นของตกแต่งบ้าน

4.4.2.5 การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ในอดีตการประชาสัมพันธ์ไม่ได้รับความสำคัญ เพราะผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นผ้าทอที่คนในชุมชนใช้ในชีวิตประจำวัน หากคนใดต้องการซื้อก็จะได้รับการบอกต่อแบบ “ปากต่อปาก” ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีได้รับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญการประชาสัมพันธ์ว่าเป็นสิ่งที่สามารถช่วยให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้างได้ ในทางหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดตรังทุกหน่วยงานก็ได้ช่วยประชาสัมพันธ์โดยการสนับสนุนให้พนักงานและข้าราชการทุกหน่วยงานรณรงค์การสวมใส่ผลิตภัณฑ์ที่มาจากผ้าทอนาหมื่นศรี จนทำให้ผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น นอกจากการประชาสัมพันธ์ตามหน่วยงานราชการและสถานที่แสดงสินค้าต่างๆที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว การประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ถือเป็นหัวใจสำคัญในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนได้รู้จักผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากขึ้นเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีสามารถขยายฐานการตลาดไปยังต่างประเทศได้

4.4.2.6 การจัดการด้านการเงิน

จากการศึกษาพบว่า แหล่งเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มมาจาก 3 แหล่ง ได้แก่ 1) เงินค่าหุ้นของสมาชิกในกลุ่ม 2) เงินค่าธรรมเนียม เงินบริจาค เงินที่ได้จากกิจการของกลุ่มและรายได้อื่นๆ

และ 3) เงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ โดยทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะตั้งเกณฑ์การแบ่งผลประโยชน์เพื่อเป็นเงินออมทรัพย์และการจัดสรรผลกำไร ดังตารางที่ 4.5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 การบริหารรายได้ของกลุ่ม

การบริหารรายได้ของกลุ่ม	คิดเป็นร้อยละ
เป็นเงินทุนสำรอง	10
เป็นค่าตอบแทนชิ้นงานของสมาชิก	60
ปันผลให้สมาชิกผู้ถือหุ้น	5
สวัสดิการสมาชิก	10
ค่าสาธารณประโยชน์ช่วยเหลือสังคม	5
ค่าซ่อมแซมอาคาร อุปกรณ์	5

การจัดการด้านการเงินของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีจะทำการหักเงินที่เป็นกำไรจากการขายผลิตภัณฑ์ เข้ากลุ่มเพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน มีกฎเกณฑ์คือเมื่อผลิตภัณฑ์เสร็จแล้วต้องนำผลิตภัณฑ์มาฝากขายกับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เมื่อขายผลิตภัณฑ์ได้ทางกลุ่มจะได้กำไร 30% ของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีการออกสมุดบัญชีให้สมาชิกในกลุ่มคนละ 1 เล่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินได้เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตหรือเพื่อการอื่น โดยให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการดำเนินการเห็นสมควร แต่การกู้ยืมต้องได้รับการเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่และต้องขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม และเป็นการส่งเสริมการออมที่ดี

4.4.2.7 การจัดการด้านการทำบัญชี

จากการศึกษาพบว่า ในอดีตการจัดทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีค่อนข้างยุ่งยากและลำบาก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เพียงพอต่อการจัดทำบัญชีให้เป็นระบบ กลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายของกลุ่มเท่าใดนัก จนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบปัญหา คือ การตรวจสอบที่มาของเงินไม่ได้ การหลงลืมการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย ทำให้กลุ่มวิสาหกิจประสบกับปัญหาการขาดทุน ดังคำกล่าวของ นางลักขณา หงษ์ทอง พัฒนากรตำบลนาหมื่นศรี ที่ปรึกษากลุ่ม (2558) ว่า “จุดอ่อนของกลุ่ม คือ ไม่มีการจดบันทึก ระบบบัญชีมีปัญหา การจัดเก็บข้อมูล วิธีการบันทึก ควรจะมีบัญชีรับจ่ายเบื้องต้น การจึ

เกียจคิด การมีแผนแบบไม่เป็นทางการ ส่วนใหญ่กลุ่มอาชีพ ในปี 46-47 มีจำนวนเยอะมาก แต่สุดท้าย จะเหลือก็กลุ่มที่สามารถจัดการบริหารตนเองได้ เพราะสาเหตุเรื่องของตัวเลขไม่มีการจัดเก็บ ไม่ชัดเจน จึงทำให้ปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่กลุ่มที่หลงเหลือ ในส่วนของกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่ได้มาตรฐาน แต่เป็นระบบมากกว่ากลุ่มอื่นๆ จึงทำให้ทางกลุ่มได้วิสาหกิจดีเด่นของจังหวัดเกือบทุกปีในด้านการจัดทำบัญชี”

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงได้ขอคำแนะนำจากเกษตรอำเภอนาโยงในการขอความช่วยเหลือในการจัดหาผู้เชี่ยวชาญในการอบรมการจัดทำบัญชี เกษตรอำเภอนาโยงจึงได้มีการเข้าไปจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีสามารถจัดการด้านบัญชีได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบและสรุปยอดบัญชีต่างๆ เป็นรายปีมีรายละเอียดดังนี้

- 1) จัดทำแผนการเงินประจำปี
- 2) บัญชี โดยนำไปฝากกับธนาคาร
- 3) รวบรวมหลักฐานทางการเงินของกลุ่มและจัดระบบเอกสารเบิกจ่าย
- 4) จัดการบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตามระเบียบข้อตกลงของกลุ่ม
- 5) การเก็บรักษาบัญชี ตรวจสอบความถูกต้องมีความพร้อมเพื่อให้สมาชิก

ได้มีการตรวจสอบได้ตลอดเวลา

- 6) ทำรายงานและสรุปผลการเงิน รายงานต่อที่ประชุมทุกเดือน และทุกปี

จากการจัดทำบัญชีได้อย่างเป็นระบบทำให้สมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถตรวจสอบบัญชีได้ตลอดเวลา จึงทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีความคล่องตัวในการบริหารเงินทุนมากขึ้น

4.5 การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

การศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ในการศึกษาส่วนนี้เป็นใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษามีการแบ่งข้อมูลทั้งหมด 2 ประเด็น คือ 1) สถานภาพส่วนบุคคล 2) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

4.5.1 สถานภาพส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

ผลการศึกษา พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี จำนวน 139 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 86.3 และ เพศชาย ร้อยละ 13.7 สำหรับอายุ ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.3 รองลงมา ช่วงอายุ 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.2 ช่วงอายุ 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.5 ช่วงอายุ 20-29 ปี คิดเป็นร้อยละ 8.6 และช่วงอายุที่น้อยที่สุดคือ อายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 4.3 ตามลำดับ สำหรับการศึกษา ส่วนใหญ่การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 48.2 รองลงมาในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 41.7 ในระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 6.5 และในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 3.6 ตามลำดับ สำหรับการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 59.7 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 32.4 เป็นแม่บ้าน/พ่อบ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.3 ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 2.9 และประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 0.7 ตามลำดับ สำหรับรายได้จากการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ส่วนใหญ่มีรายได้ในช่วง 5,001-10,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 53.2 รองลงมารายได้ต่ำกว่า 5,000 ต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 37.4 รายได้ในช่วง 10,001-15,000 บาทต่อเดือนคิดเป็นร้อยละ 7.2 และรายได้ในช่วงสูงกว่า 15,000 คิดเป็นร้อยละ 2.2 ตามลำดับ สำหรับระยะเวลาในการเป็นสมาชิก ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มระยะเวลามากกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.6 รองลงมา ระยะเวลา 1-5 ปีคิดเป็นร้อยละ 44.6 และ ระยะเวลาน้อยกว่า 1 ปีคิดเป็นร้อยละ 7.2 ตามลำดับ สำหรับการฝึกอบรมหรือการศึกษาดูงาน ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงาน 1-2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 42.4 รองลงมาได้รับการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานมากกว่า 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 28.1 ได้รับการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงาน 3-4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 17.3 และไม่เคยได้รับการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานคิดเป็นร้อยละ 12.2 ตามลำดับ ดังตารางที่ 4.6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n=138)		
สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	19	13.7
หญิง	120	86.3
อายุ		
20-29 ปี	12	8.6

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
30-39 ปี	23	16.5
40-49 ปี	63	45.3
50-59 ปี	35	25.2
60 ปีขึ้นไป	6	4.3
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	67	48.2
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	58	41.7
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	9	6.5
ปริญญาตรี	5	3.6
อาชีพ		
เกษตรกร	83	59.7
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	4	2.9
รับจ้าง	45	32.4
แม่บ้าน/พ่อบ้าน	6	4.3
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1	0.7
รายได้จากการเป็นสมาชิก		
ต่ำกว่า 5,000	52	37.4
5,001-10,000	74	53.2
10,001-15,000	10	7.2
สูงกว่า 15,000	3	2.2
ระยะเวลาในการเป็นสมาชิก		
น้อยกว่า 1 ปี	10	7.2
1-5 ปี	62	44.6
มากกว่า 5 ปี	67	48.2
การฝึกอบรมหรือศึกษาดูงาน		
ไม่เคย	17	12.2
1-2 ครั้ง	59	42.4

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3-4 ครั้ง	24	17.3
มากกว่า 5 ครั้ง	39	28.1

4.5.2 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

4.5.2.1 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.91) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลมีค่าทางสถิติมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.99) ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน มีค่าทางสถิติน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.76) ดังตารางที่ 4.7 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

(n=138)			
การมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน	$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน	2.76	0.88	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในด้านการร่วมปฏิบัติตาม	2.96	0.89	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์	2.95	0.93	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผล	2.99	0.91	ปานกลาง
รวม	2.91	0.83	ปานกลาง

4.5.2.2 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการวางแผน

ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.76, SD 0.88) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงอันดับ 3 อันดับแรกได้ดังนี้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมี

ส่วนร่วมในด้านการวางแผนด้านการเสนอความต้องการของตัวเองในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน(ค่าเฉลี่ย 2.91, SD 0.98) ส่วนการมีส่วนร่วมในการเลือกแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม(ค่าเฉลี่ย 2.90, SD 0.92) และมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ กติกาการดำเนินงานของกลุ่มท่าน(ค่าเฉลี่ย 2.83, SD 0.94) อยู่ในอันดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ส่วนการมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มของท่าน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.73, SD 0.88) ดังตารางที่ 4.8 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการวางแผน

(n=138)

การมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน	$\bar{x}$	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	อันดับ
การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน				
1. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนด แนวทางการดำเนินงานของกลุ่มของท่าน	2.73	0.88	ปานกลาง	5
2. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ กติกาการดำเนินงานของกลุ่มท่าน	2.83	0.94	ปานกลาง	3
3. ท่านมีส่วนร่วมในการเลือกแนวทางการ ดำเนินงานของกลุ่ม	2.90	0.92	ปานกลาง	2
4. ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของ ตัวเองในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	2.91	0.98	ปานกลาง	1
5. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงสร้างการ ทำงานของกลุ่มและการแบ่งหน้าที่	2.79	0.93	ปานกลาง	4
รวม	2.76	0.88	ปานกลาง	

4.5.2.3 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการร่วมปฏิบัติตาม

ผลการศึกษา พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการร่วมปฏิบัติตามโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.96, SD 0.89) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงอันดับ 3 อันดับแรกได้ดังนี้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาตนเองและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่

(ค่าเฉลี่ย 3.01, SD 1.02) ส่วนการมีส่วนร่วมในการกำหนดหน้าที่ของสมาชิกให้เหมาะสมกับการดำเนินงานกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 2.79, SD 0.88) และมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการในโครงการ/กิจกรรมต่างๆของวิสาหกิจชุมชน(ค่าเฉลี่ย 2.89, SD 0.92) อยู่ในอันดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ส่วนการมีส่วนร่วมในการประสานงานการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.79, SD 0.88) ดังตารางที่ 4.9 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการร่วมปฏิบัติตาม

(n=138)

การมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน	$\bar{x}$	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	อันดับ
การมีส่วนร่วมในด้านการร่วมปฏิบัติตาม				
1. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดหน้าที่ของสมาชิกให้ เหมาะสมกับการดำเนินงานกลุ่ม	2.92	0.97	ปานกลาง	2
2. ท่านมีส่วนร่วมในการประสานงานการดำเนินงาน ของกลุ่ม	2.79	0.88	ปานกลาง	5
3. ท่านมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการใน โครงการ/กิจกรรมต่างๆของวิสาหกิจชุมชน	2.89	0.92	ปานกลาง	3
4. ท่านมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรมต่างๆที่มีการ ดำเนินงานโดยวิสาหกิจชุมชน	2.86	0.94	ปานกลาง	4
5. ท่านได้ไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาตนเองและกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่	3.01	1.02	ปานกลาง	1
รวม	2.96	0.89	ปานกลาง	

4.5.2.4 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์

ผลการศึกษา พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.95, SD 0.93) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงอันดับ 3 อันดับแรกได้ดังนี้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการได้รับข่าวสารจากการวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่ (ค่าเฉลี่ย 3.01, SD 1.02) ส่วนการมีส่วนร่วมในการได้รับการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน หรือส่งเสริมความรู้ในด้าน

การทอผ้า (ค่าเฉลี่ย 2.94, SD 0.97) และมีส่วนร่วมในการมีความมั่นคงในสวัสดิการที่ได้รับจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่ (ค่าเฉลี่ย 2.89, SD 0.96) อยู่ในอันดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ส่วนการมีส่วนร่วมในการได้รับปันผลกำไรจากการจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.89, SD 0.96) ดังตารางที่ 4.10 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการรับผลประโยชน์

(n=138)

การมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน	$\bar{x}$	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	อันดับ
การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์				
1. ท่านมีส่วนร่วมในการได้รับปันผลกำไรจากการ จำหน่ายสินค้าของกลุ่ม	2.89	0.96	ปานกลาง	4
2. ท่านมีความมั่นคงในสวัสดิการที่ได้รับจากการ ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่	2.89	0.98	ปานกลาง	3
3. ท่านมีส่วนร่วมในการได้รับการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน หรือส่งเสริมความรู้ในด้านการทอผ้า	2.94	0.97	ปานกลาง	2
4. ท่านได้รับข่าวสารจากการวิสาหกิจชุมชนที่ท่าน สังกัดอยู่	3.01	1.02	ปานกลาง	1
รวม	2.95	0.93	ปานกลาง	

4.5.2.5 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผล

ผลการศึกษา พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.99, SD 0.91) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงอันดับ 3 อันดับแรกได้ดังนี้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการเสนอความรู้ และกิจกรรมที่จะนำมาจัดในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่ (ค่าเฉลี่ย 3.08, SD 0.97) ส่วนการมีส่วนร่วมในการการเชิญหน่วยงานภาครัฐเข้ามาร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.07, SD 0.95) และมีส่วน

ร่วมในการตรวจสอบบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย = 3.06, SD 1.04) อยู่ในอันดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ส่วนการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่อวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.94, SD 0.94) ดังตารางที่ 4.11 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการติดตามและประเมินผล

(n=138)				
การมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน	$\bar{x}$	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	อันดับ
การมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผล				
1. ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบบัญชีรายรับ- รายจ่ายของกลุ่ม	3.06	1.04	ปานกลาง	3
2. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามงานและประเมินผล ติดตามงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ	2.94	0.96	ปานกลาง	4
3. ท่านมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นต่อวิสาหกิจ ชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชน	2.94	0.94	ปานกลาง	5
4. ท่านเสนอความรู้ และกิจกรรมที่จะนำมาจัดในการ ดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่	3.08	0.97	ปานกลาง	1
5. ท่านมีส่วนร่วมในการเชิญหน่วยงานภาครัฐเข้า มาร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม	3.07	0.95	ปานกลาง	2
6. ท่านมีส่วนร่วมในการนำผลที่ได้จากการประเมิน มาปรับปรุงเพื่อการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์	2.94	0.94	ปานกลาง	4
รวม	2.99	0.91	ปานกลาง	

4.6 ผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

การศึกษาผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในการศึกษา ผู้ศึกษามีการแบ่งข้อมูลทั้งหมด 3 ประเด็น คือ 1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ 2) ผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม และ 3) ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

4.6.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

1) การมีงานทำของคนในชุมชน พบว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจคือการมีงานทำและมีรายได้ของคนในชุมชน โอกาสในการมีงานทำของคนในชุมชนเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตพบว่าการทำงานของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น การเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำให้คนในชุมชนเกิดการตื่นตัวในเรื่องขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง การเกิดกระแสนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่าการมีงานทำของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นและรายได้อาจจะไม่มากพอเมื่อเทียบกับการไปทำงานภายนอกชุมชน แต่พบว่าคนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ทั้งยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนเพราะผลผลิตของชุมชนก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจในชุมชนที่เข้มแข็ง มีโอกาสทางการตลาดกว้างขึ้น ขายได้ราคามากขึ้น โอกาสที่คนในชุมชนจะมีการสร้างงานใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่จึงมากขึ้นตามไปด้วย

2) การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ในช่วงเริ่มแรกของการเกิดกลุ่มสมาชิกในกลุ่มหรือคนในชุมชนเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจต่อการดำเนินงานของกลุ่มว่าจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร เพราะการดำเนินงานของกลุ่มดำเนินงานแบบไร้ทิศทาง ขาดการวางแผนและการจัดการที่ดี แต่เมื่อมีการบริหารจัดการและดำเนินงานอย่างมีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่ชัดเจนและเห็นผลความสำเร็จ จากการทอผ้าเพื่อเป็นอาชีพเสริมและกลายเป็นการมีรายได้หลักจากการทอผ้า ทำให้สมาชิกกลุ่ม คนในชุมชนสามารถเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียง ถือได้ว่าการดำเนินงานที่เกิดจากวิสาหกิจชุมชนที่เน้นการนำศักยภาพของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คนมีนำออกมาใช้เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตของชุมชน ทำให้เกิดพลังในการทำมาหากินของชุมชนให้เกิดรายได้จนสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

4.6.2 ผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม

1) การฟื้นคืนชีพภูมิปัญญาดั้งเดิม พบว่า ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ค่อยๆ หายไปกับการเวลาและการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยได้กลับมามีชีวิตชีวาและจับต้องได้อีกครั้ง คนในชุมชนหันกลับมาฟื้นฟูและเกิดการพยายามเรียนรู้และเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง จนสามารถ

ผสมผสานองค์ความรู้สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนสมัยก่อน นำมาปรับเข้าหากัน และจัดการให้เกิดความลงตัวได้

2) เกิดความเข้มแข็งในชุมชน ผลจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาที่มีมาแต่สมัยโบราณก่อให้เกิดรายได้ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน บทบาทของผู้นำในชุมชนมีความชัดเจน เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกิจกรรมต่างๆที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความชัดเจนและเพิ่มมากขึ้น

3) เกิดวัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้การทำงานในรูปแบบเดิมๆมีการเปลี่ยนแปลงไป เป็นการทำงานที่มีระบบมากขึ้น สมาชิกในกลุ่ม คนในชุมชนสามารถดำเนินการจัดการประชุมเองในรูปแบบที่เป็นทางการและรูปธรรมมากขึ้น

4.6.3 ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

1) เกิดเทคโนโลยีใหม่เข้ามาในชุมชน จากการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชนมีโอกาสดูได้เรียนรู้แบบผสมผสานระหว่างองค์ความรู้เดิมกับเทคโนโลยีใหม่ๆที่เข้ามาจากสังคมหรือชุมชนภายนอก จนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและคนในชุมชนสามารถเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ออกมาในรูปแบบของสินค้าที่มีความหลากหลายมากขึ้น การได้รับเทคโนโลยีใหม่ๆที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำมาดำเนินการร่วมกับองค์ความรู้เดิมเป็นการเปิดหูเปิดตา เปิดใจ ของสมาชิกในกลุ่มและในชุมชนในการรับรู้เทคโนโลยีใหม่ๆที่นอกเหนือจากที่มีอยู่ในชุมชน เทคโนโลยีใหม่ๆที่เข้ามานี้จะสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ กระบวนการบริหารจัดการแบบใหม่ รูปแบบวิธีการทำงานใหม่ โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่คอยสนับสนุน มีองค์การบริหารส่วนตำบลนาหมื่นศรี สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอไทรโย่ง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไทรโย่ง และกลุ่มบริษัทในเครือเซ็นทรัลกรุ๊ป เป็นต้นหน่วยงานเหล่านี้ทำให้กลุ่มวิสาหกิจเกิดการตื่นตัวในการรับการสนับสนุนดังกล่าว

2) เกิดการผลิตสิ่งใหม่ขึ้นในชุมชน ในส่วนของการพัฒนาระบบการผลิตหรือระบบการจัดการใหม่เป็นสิ่งที่ทางกลุ่มตระหนักตลอดเวลา การได้เรียนรู้จากโลกภายนอกและนำมาผสมผสานกับองค์ความรู้เดิม ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดกิจกรรมใหม่ การผลิตสิ่งใหม่ขึ้นมาในชุมชน มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ ที่เรียกว่า “มหาวิทยาลัยชุมชนปักษ์ใต้” ถือเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับบุคคลที่สนใจในการทอผ้าโดยมีการร่วมมือกับโรงเรียนในชุมชนในการเปิดการสอนหลักสูตรการทอผ้าให้แก่นักเรียนและบุคคลภายนอกที่สนใจ ถือเป็นการผลิตสิ่งใหม่เพื่อต่อยอด

องค์ความรู้เดิม มีการก่อตั้งโฮมสเตย์โดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3) เกิดการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก พบว่า การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถประสบความสำเร็จได้นั้น เนื่องจากมาจากการติดต่อสื่อสารหรือการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวกกับสังคมภายนอก ตั้งแต่หน่วยงานภาครัฐหรือกลุ่มทุนที่เข้ามาติดต่อหรือสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อที่จะประสานผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเอง โดยการติดต่อสื่อสารนี้ส่งผลดีในแง่ของผลประโยชน์ของกลุ่มที่ได้รับ ทั้งในด้านการตลาด หรือแม้แต่ในด้านการเรียนรู้ เพราะการสร้างการติดต่อสื่อสารที่ดีกับสังคมภายนอกทำให้เกิดการรับรู้ข่าวสาร องค์ความรู้ต่างๆ จนถึงการทำมาหากินในรูปแบบอื่นที่แตกต่างไปจากชุมชนคนมามาปรับใช้ให้เกิดแก่กลุ่มและคนในชุมชน

4) ลดอัตราการย้ายถิ่นของคนในชุมชน พบว่า การย้ายถิ่นของคนในชุมชนลดลง โดยจากคำบอกเล่าของสมาชิกกลุ่มทำให้ทราบว่า จากเมื่อก่อนคนในครอบครัวมักจะนิยมออกไปทำงานต่างถิ่นเพราะในพื้นที่ตำบลนาหมื่นศรีส่วนใหญ่จะทำอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ทุกคนในชุมชน บางครัวเรือนไม่มีพื้นที่การเพาะปลูกเป็นของตัวเอง จึงต้องออกไปขายแรงงานต่างถิ่น จากการลดอัตราการย้ายถิ่นนี้ก่อให้เกิดผลดีในด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนคือ สมาชิกในครัวเรือนไม่ต้องแยกกันอยู่ ทำให้เกิดความอบอุ่นและอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันในครัวเรือน มีแม่ทอดผ้า พ่อปั่นด้าย เป็นต้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา พัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง 2) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ผู้ศึกษาเลือกใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพคือ การสัมภาษณ์เจาะลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม และอาศัยข้อมูลจากชุมชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง และวิเคราะห์ผลการศึกษามาสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุป

จากการศึกษาพบว่า นาหมื่นศรีมีการทอผ้ามาอย่างยาวนานและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน นับร้อยปี หญิงสาวนาหมื่นศรีในสมัยก่อนเมื่อว่างจากการทำนาแล้วสิ่งที่จะต้องควบคู่กันของสาวนาหมื่นศรี คือการทอผ้า ลานใต้ถุนบ้านไม้ของคนนาหมื่นศรีแทบทุกหลังจะมีหูกหรือกี่พื้นบ้าน ทั้งอุปกรณ์ทอผ้าแขวนไว้บนเพดานใต้ถุนบ้าน จะเห็นภาพปรากฏในลักษณะ แม่นั่งทอผ้า ฟ่อนนั่งกรอ ด้าย โดยการทอผ้าส่วนใหญ่จะเป็นการทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ในบางครั้งอาจทอเพื่อใช้ในงานพิเศษหรือโอกาสพิเศษตามประเพณีสำคัญ ในการทอผ้าของคนนาหมื่นศรีเป็นการทอผ้าเพื่องานอดิเรก เมื่อเว้นว่างจากการทำสวนทำนา ในการทอผ้าหนึ่งผืนจึงมีระยะเวลาเป็นเดือน โดยลายที่ทอจะเป็นลายที่มาจากจินตนาการระหว่างการทอทำให้ลวดลายมีความแปลกใหม่

ผ้าทอนาหมื่นศรี สามารถแบ่งออกเป็น 4 ชนิด ได้แก่ ผ้าถุง ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า และผ้าที่ทอด้วยจุดประสงค์พิเศษ โดยผ้าแต่ละชนิดจะมีลักษณะและขนาดแตกต่างกันออกไป ลายผ้าทอนา

หมิ่นศรีที่ได้รับการสืบทอดจากคนทอผ้ารุ่นเก่าหรือคนรุ่นหลังสามารถเก็บรักษาได้ พบว่า ลักษณะลายผ้าทอนาหมิ่นศรีจะแบ่งเป็น 3 แบบ คือ ผ้าพื้น ผ้าตา และผ้ายกดอก เอกลักษณ์และจุดเด่นผ้าทอนาหมิ่นศรี พบว่าผ้าห่มและผ้าเช็ดหน้าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของผ้าทอนาหมิ่นศรีมีลักษณะที่โดดเด่น โดยในผืนผ้าทอนาหมิ่นศรีสามารถแสดงถึงลักษณะของนาหมิ่นศรีได้อย่างชัดเจน ทั้งสี โครงสร้างของผืนผ้า และลวดลาย

พัฒนาการผ้าทอนาหมิ่นศรีสามารถแบ่งได้เป็น 5 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ยุคก่อตั้ง (พ.ศ. 2514-2519) ตำบลนาหมิ่นศรีมีการทอผ้าเพื่อใช้สำหรับนุ่งห่มมาแต่โบราณ แต่เริ่มน้อยลงเพราะมีการนำผ้าจากโรงงานและเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาวางจำหน่ายในตลาดมากขึ้น ทำให้การทอผ้าของชาวบ้านในนาหมิ่นศรีลดลงอย่างรวดเร็วจนเหลือแต่ผู้สูงอายุในตำบลเท่านั้นที่ยังคงทอผ้าใช้เอง ใน พ.ศ. 2514 ผู้อาวุโสนาหมิ่นศรีรื้อฟื้นการทอผ้าขึ้นมาใหม่ และเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อการทอผ้าภายในตำบล ส่วนมากต่างคนต่างทออยู่ที่บ้านของตนเองและขายเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2516 ได้รับการช่วยเหลือด้านงบประมาณครั้งแรกจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ นาโยงและได้เข้ามามีส่วนช่วยในการสนับสนุนให้มีการก่อตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นอย่างเป็นทางการ ตั้งแต่นั้นมาจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นการเกิดกลุ่มผ้าทอนาหมิ่นศรี

ระยะที่ 2 เติบโต (พ.ศ. 2519-2527) เป็นช่วงที่ทางหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านเงินทุนและการเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า ตลอดจนการส่งเสริมเผยแพร่ผ้าทอนาหมิ่นศรีให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น มีการเพิ่มขึ้นของสมาชิกกลุ่ม ทำให้จำนวนคนที่ทอผ้ามีเพิ่มมากขึ้น และในปี พ.ศ. 2527 หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานใด

ระยะที่ 3 ทรงตัวและถดถอย (พ.ศ. 2528-2537) กิจกรรมกลุ่มและการทอผ้าดำเนินมาโดยขยายกลุ่มเป็นผู้นำกลุ่มเช่นเดิม ชื่อและจำนวนสมาชิกยังคงอยู่ในบัญชี แต่ในความเป็นจริงสมาชิกส่วนหนึ่งที่เข้ามาในระยะวัยเริ่มสาวเลิกทอผ้าเนื่องจากต้องแต่งงานงานมีครอบครัวหรือไปทำงานอื่นบ้าง จนในที่สุดคงเหลือสมาชิกประจำเพียง 4-5 คนกับคนทอผ้าตามบ้านมาขายส่งอยู่บ้าง มีผ้าวางขายอยู่ที่หน้าบ้านของยายกุศลแต่ก็จำนวนไม่มากนัก

ระยะที่ 4 การทบทวนและสืบทอด (พ.ศ. 2538-2545) ทางกลุ่มผ้าทอนาหมิ่นศรีเริ่มกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 ทางกลุ่มทอผ้านาหมิ่นศรีได้เข้าร่วมงานทอไหมให้โลกแล ที่ศูนย์ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นการจัดงานเพื่อฟื้นฟูกลุ่มทอผ้าขึ้นมาใหม่อีกครั้ง และได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผ้าพื้นบ้านภาคใต้ มีการเริ่มฟื้นฟูทั้งความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม มีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาทำการสอนลายทอผ้าใหม่ๆ ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ทั้งยังแกะลายเก่าและทำบันทึกเป็นกราฟเก็บไว้เพื่อให้่ายต่อการทอ

ผ้าและเข้าใจง่ายต่อการฝึกหัดให้แก่คนรุ่นหลัง เป็นระยะที่ผ้าทอติดตลาดเป็นที่รู้จักกันในวงกว้างมากขึ้น

ระยะที่ 5 ก้าวหน้า (2546-ปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2548 กลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรีได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและได้ประกอบกิจการภายใต้วิสาหกิจ โดยใช้ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี” ปัจจุบันทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกับหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งในจังหวัดตรังและต่างจังหวัด และกลุ่มได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2554 และ ปี พ.ศ. 2558 ทั้งยังได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว จากโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ในปี พ.ศ. 2553

กระบวนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มในด้านต่างๆ ดังนี้

1) การจัดการด้านการบริหารกลุ่ม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีหลังจากได้มีการเปลี่ยนแปลงและเริ่มกำหนดเป้าหมายให้แก่กลุ่ม การก่อตั้งกลุ่มมีความชัดเจนมากขึ้น การจัดการเริ่มต้นจากการลงหุ้นจากสมาชิกกลุ่ม การลงหุ้นถือเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้แก่สมาชิกในกลุ่มในการจัดตั้งเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งทั้งยังใช้สำหรับเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี มีคณะกรรมการทั้งหมด 25 คน โดยมาจากการเสนอชื่อและให้สมาชิกเห็นชอบว่าเหมาะสมกับตำแหน่งหรือไม่ ดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี ปัจจุบันการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีนางสาวอรอบ เรืองสังข์ เป็นประธานกลุ่ม ในแต่ละเดือนมีการพบปะกันในสมาชิกกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันเดือนละครั้ง และจากการศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มยังพบว่าองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มได้ ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม จุดมุ่งหมายของกลุ่ม กฎเกณฑ์ของกลุ่ม กิจกรรมและการวางแผนงาน การติดต่อสื่อสาร และระบบการแบ่งผลประโยชน์ โดยองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มและเป้าหมายของกลุ่มได้

2) การจัดการด้านการวางแผนการผลิต มีการจัดทำแผนธุรกิจ (Business Plan) แต่ก็ยังพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรียังไม่ได้ยึดถือปฏิบัติตามแผนธุรกิจมากเท่าไร ทำให้การวางแผนด้านการผลิตส่วนใหญ่ของกลุ่มจึงเป็นไปตามเทศกาลในแต่ละช่วงปี โดยจะเริ่มวางแผนก่อนเทศกาลประมาณ 3 เดือน เพื่อให้ทางสมาชิกได้ทำการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ทันกับการนำออกจัดจำหน่ายและออกร้านในช่วงเทศกาลต่างๆในแต่ละช่วงของปี

3) การจัดการด้านการผลิต มีฝ่ายจัดหาวัตถุดิบให้กับสมาชิกในกลุ่มเพื่อนใช้ในการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ พบว่าทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีไม่มีการผลิตวัตถุดิบสำหรับการทอผ้าภายในกลุ่มแต่จะซื้อจากแหล่งจำหน่ายต่างๆ ที่ได้มีการติดต่อร่วมทำภาควิธีระหว่างกัน ในการจัดซื้อวัตถุดิบนั้นจะใช้เงินที่มาจากเงินกองกลางที่เก็บไว้เป็นเงินทุนหมุนเวียนนำมาใช้ในการจัดซื้อวัตถุดิบ แล้วมาขายต่อให้แก่สมาชิก เมื่อต้องการจัดทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์สามารถเบิกวัตถุดิบจากกลุ่มเพื่อไปทำการทอสินค้าและผลิตภัณฑ์ได้ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งรวมถึงการย้อมสีและการเลือกกลดลาย ในการย้อมสีทางกลุ่มจะใช้สีเคมีและสีธรรมชาติในการย้อมผ้า

4) การจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอดีตค่อนข้างมาก พบว่า กลุ่มมีโครงการต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่โดยการเข้าร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นในประเภทเดียวกันคือ ประเภทผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 10 กลุ่ม มาแปรรูปผสมผสานทำให้เกิดสินค้าใหม่ โดยโครงการการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ ภายใต้ชื่อแบรนด์ “ตรังนิ” ถือเป็นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ กลุ่มมีการศึกษาค้นประดิษฐ์และออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าและความสวยงามของผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของตลาด ด้านพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ กลุ่มร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองอย่างถูกต้อง มาตรฐานของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับการรับรองเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและกลุ่มยังได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว จากโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2553 (OTOP Product Champion)

5) การจัดการด้านการตลาด การกำหนดราคาสินค้ามี 2 แบบ คือ 1) การกำหนดราคาจะเป็นการกำหนดโดยผู้ทอสินค้าเอง เมื่อทอเสร็จให้ทางกลุ่มเป็นผู้ขายผลิตภัณฑ์ให้ โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า เมื่อสามารถขายสินค้าได้ทางกลุ่มจะได้กำไร 30% ของชิ้นงานผ้า และ 2) การกำหนดโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม สำหรับในรายที่ลูกค้ามีการสั่งโดยเฉพาะหรือผลิตตาม “ออร์เดอร์” ตามความต้องการของลูกค้า การกำหนดราคาจะขึ้นอยู่กับความพอใจของทางกลุ่มและทางลูกค้า ในการทำข้อตกลงในด้านราคา และช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาค้นพบว่าช่องทางการจำหน่ายมีดังนี้ 1) ตลาดในชุมชน 2) ตลาดนอกชุมชน และ 3) ตลาดในระดับประเทศ

6) การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ ในอดีตการประชาสัมพันธ์จะเป็นลักษณะ “ปากต่อปาก” ปัจจุบันกลุ่มได้รับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญการประชาสัมพันธ์ กลุ่มจึงใช้การประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนได้รู้จักผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมากขึ้น

7) การจัดการด้านการเงิน แหล่งเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มมาจาก 3 แหล่ง ได้แก่ 1) เงินค่าหุ้นของสมาชิกในกลุ่ม 2) เงินค่าธรรมเนียม เงินบริจาค เงินที่ได้จากกิจการของกลุ่มและรายได้อื่นๆ และ 3) เงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ โดยกลุ่มจะตั้งเกณฑ์การแบ่งผลประโยชน์

เพื่อเป็นเงินออมทรัพย์และการจัดสรรผลกำไรให้แก่สมาชิก การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกลุ่มมีการออกสมุดบัญชีให้สมาชิกคนละ 1 เล่ม เพื่อให้สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินได้เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตหรือเพื่อการอื่น โดยให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการดำเนินการเห็นสมควร

8) การจัดการด้านการทำบัญชี ในอดีตการจัดทำบัญชีของกลุ่มค่อนข้างยุ่งยากและลำบาก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เพียงพอต่อการจัดทำบัญชีให้เป็นระบบ ทำให้กลุ่มประสบกับปัญหาการขาดทุน กลุ่มจึงได้ขอคำแนะนำจากเกษตรอำเภอมาโยงในการขอความช่วยเหลือในการจัดหาผู้เชี่ยวชาญในการอบรมการจัดทำบัญชี ปัจจุบันกลุ่มสามารถจัดการด้านบัญชีได้อย่างถูกต้องเป็นระบบและสรุปยอดบัญชีต่างๆเป็นรายปีได้ สามารถตรวจสอบบัญชีได้ตลอดเวลา และมีความคล่องตัวในการบริหารเงินมากขึ้น

การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี จำนวน 139 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและเลือกการทอผ้าเป็นอาชีพรอง โดยรายได้จากอาชีพรองส่วนใหญ่มีรายได้ในช่วง 5,001-10,000 บาทต่อเดือน โดยรายได้รองจากการเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้คนในชุมชนสนใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การมีส่วนร่วมนั้นกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.91) เหตุที่อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มมีการทำการทำกิจกรรมร่วมกันภายในกลุ่มจนเป็นกิจวัตรประจำวันอยู่แล้วจึงเกิดความรู้สึกเฉยๆกับการมีส่วนร่วมของกลุ่ม และเมื่อมองเป็นรายด้าน การมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลมีค่าทางสถิติมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.99) เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มต้องการติดตามความโปร่งใสของการดำเนินงานกลุ่มในด้านการเงินและบัญชี สมาชิกกลุ่มจะมีความระมัดระวังหรือสนใจในการตรวจสอบบัญชีและการดำเนินงานของคณะกรรมการบริการกลุ่มอย่างสม่ำเสมอหากสมาชิกคนใดมีข้อสงสัยก็มักจะสอบถามและติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มจากคณะกรรมการบริการกลุ่ม ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน มีค่าทางสถิติน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.76) เนื่องจาก สมาชิกไม่มีความเข้าใจและไม่ชอบการจดบันทึกที่เปื้อยรายลักษณ์อักษร การคิดว่าการวางแผนเป็นสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อนและเสียเวลาในการทำงานต่างๆ สมาชิกกลุ่มจึงไม่ให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.91) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลมีค่าทางสถิติมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.99) ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน มีค่าทางสถิติน้อยที่สุด

(ค่าเฉลี่ย 2.76) ดังตารางที่ 4.7 ต่อไปนี้ฐานกลุ่มที่ว่า การวางแผนของกลุ่มจะเป็นไปตามความต้องการของตลาด ไม่มีแผนที่ชัดเจน และสอดคล้องกับที่ปรึกษากลุ่มที่มีการกล่าวถึงการวางแผนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนว่า ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่ให้ความสำคัญในการวางแผนเพราะเห็นเป็นเรื่องยุ่งยากและลำบาก ทั้งยังเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ทำให้เกิดความซับซ้อนแม้จะมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือในการให้ความรู้ในด้านการวางแผน แต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากกลุ่มเท่าที่ควร

ผลกระทบจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

(1) การมีงานทำของคนในชุมชน พบว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจคือการมีงานทำและมีรายได้ของคนในชุมชนสามารถ การเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำให้คนในชุมชนเกิดการตื่นตัวในเรื่องขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง การเกิดกระแสนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่าการมีงานทำของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นและรายได้อาจจะไม่มากพอเมื่อเทียบกับการไปทำงานภายนอกชุมชน แต่พบว่าคนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากกว่า ทั้งยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนเพราะผลผลิตของชุมชนมีโอกาสดำเนินการตลาดกว้างขึ้น ขายได้ราคาขึ้น โอกาสที่คนในชุมชนจะมีการสร้างงานใหม่ผลิตภัณฑ์ใหม่จึงมาขึ้นตามไปด้วย

(2) การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ในช่วงเริ่มแรกของการเกิดกลุ่มสมาชิกในกลุ่มหรือคนในชุมชนเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจต่อการดำเนินงานของกลุ่มว่าจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร เพราะการดำเนินงานของกลุ่มดำเนินงานแบบไร้ทิศทาง ขาดการวางแผนและการจัดการที่ดี แต่เมื่อมีการบริหารจัดการและดำเนินงานอย่างมีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่ชัดเจนและเห็นผลและประสบความสำเร็จ สมาชิกในกลุ่ม คนในชุมชน จากการทอผ้าเพื่อเป็นอาชีพเสริมกลับกลายเป็นการมีรายได้หลักจากการทอผ้า ทำให้สมาชิกกลุ่ม คนในชุมชนสามารถเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียง

2) ผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม

(1) การฟื้นคืนชีพภูมิปัญญาดั้งเดิม คนในชุมชนหันกลับมาฟื้นฟูและเกิดการพยายามเรียนรู้และเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง จนสามารถผสมผสานองค์ความรู้สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนสมัยก่อน นำมาปรับเข้าหากัน และจัดการให้เกิดความลงตัวได้

(2) เกิดความเข้มแข็งในชุมชน ผลจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาที่มีมาแต่สมัยโบราณก่อให้เกิดรายได้ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน บทบาทของผู้นำในชุมชนมีความชัดเจน ไปจนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกิจกรรมต่างๆที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความชัดเจนมากขึ้น

(3) เกิดวัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้การทำงานในรูปแบบเดิมๆมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นการทำงานที่มีระบบมากขึ้น สมาชิกในกลุ่ม คนในชุมชนสามารถดำเนินการจัดการประชุมเองในรูปแบบที่เป็นทางการและรูปธรรมมากขึ้น

3) ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

(1) เกิดเทคโนโลยีใหม่เข้ามาในชุมชน จากการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชนมีโอกาสได้เรียนรู้แบบผสมผสานระหว่างองค์ความรู้เดิมกับเทคโนโลยีใหม่ๆที่เข้ามาจากสังคมหรือชุมชนภายนอก การได้รับเทคโนโลยีใหม่ๆที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำมาดำเนินการร่วมกับองค์ความรู้เดิมเป็นการเปิดหู เปิดตา เปิดใจ ของสมาชิกในกลุ่มและในชุมชนในการรับรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ๆ กระบวนการบริหารจัดการแบบใหม่ๆ รูปแบบวิธีการทำงานใหม่

(2) เกิดการผลิตสิ่งใหม่ขึ้นในชุมชน ในส่วนของการพัฒนาระบบการผลิตหรือระบบการจัดการใหม่เป็นสิ่งที่ทางกลุ่มตระหนักตลอดเวลา การได้เรียนรู้จากโลกภายนอกและนำมาผสมผสานกับองค์ความรู้เดิม ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดกิจกรรมใหม่ๆ การผลิตสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาในชุมชน

(3) เกิดการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถประสบความสำเร็จได้นั้น เนื่องมาจากมีการติดต่อสื่อสารหรือการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงบวกกับสังคมภายนอก ตั้งแต่หน่วยงานภาครัฐหรือกลุ่มทุนที่เข้ามาติดต่อหรือสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อที่จะประสานผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเอง

(4) ลดอัตราการย้ายถิ่นของคนในชุมชน การย้ายถิ่นของคนในชุมชนลดลง จากเมื่อก่อนคนในครอบครัวมักจะนิยมออกไปทำงานต่างถิ่นเพราะในพื้นที่ตำบลนาหมื่นศรีส่วนใหญ่จะทำอาชีพเกษตรกรรม รายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงต้องออกไปขายแรงงานต่างถิ่น

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาพัฒนาการ กระบวนการบริหารจัดการและผลกระทบจากการดำเนินงานของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่า การจัดตั้งกลุ่มนอกจากจะเริ่มจากคนรุ่นเก่าแล้วสิ่งที่สำคัญในการก่อตั้งกลุ่มจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานต่างๆที่เป็นแกนกลางในการสนับสนุน โดยสอดคล้องกับแนวความคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2548: 39-40) และสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548: 2)

และจากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า พัฒนาการเริ่มแรกในการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เริ่มต้นมาจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยในด้านงบประมาณสนับสนุนให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งยังมีการแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐให้มีการขึ้นทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการกลุ่มมากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแล้ว เริ่มกำหนดเป้าหมายให้แก่กลุ่ม การก่อตั้งกลุ่มมีความชัดเจนมากขึ้น มีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่คล้ายคลึงกับผลการศึกษาของถาวร ขวัญกะโตะ (2553) และ ธนพงศ์ นาคจันทิก (2553) เป็นต้น ส่วนองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มได้ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการกลุ่มของ กรมส่งเสริมการเกษตร (2548) ที่ได้ระบุถึงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มได้ ประกอบด้วย ประชานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม จุดมุ่งหมายของกลุ่ม กฎเกณฑ์ของกลุ่ม กิจกรรมและการวางแผนงาน การติดต่อสื่อสาร และระบบการแบ่งผลประโยชน์ และยังสอดคล้องกับ ธงชัย สันติวงษ์ (2537: 33) ที่ได้ให้คำจำกัดความว่าการบริหารที่ชัดเจนมี 3 ด้าน คือด้านผู้นำ ด้านของภารกิจ และด้านความรับผิดชอบ ซึ่งจากการศึกษาได้พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีผู้นำที่มีความเข้มแข็งและสามารถบริหารงานได้ชัดเจน ในด้านของภารกิจหรือหน้าที่งาน ในกลุ่มมีการแบ่งงานกันอย่างชัดเจน และด้านความรับผิดชอบเมื่อมีการแบ่งงานสมาชิกในกลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้และรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม ผลจากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับสุมนา เกิดสินธุ์ชัย (2550: 65-71) ซึ่งสมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมมากในส่วนของการรับผลประโยชน์เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น แม้การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งข้อมูลทางสถิติอาจจะไม่สามารถแสดงผลได้มากเท่ากับการสังเกตการณ์ของผู้ศึกษา โดยผู้ศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความจริงจังและกระตือรือร้นอยู่เสมอในการมีส่วนร่วมของการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของกลุ่ม โดยจากข้อค้นพบนี้นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การจัดการกลุ่มมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

ส่วนของการดำเนินงานด้านต่างๆของวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีที่ยังเป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน พบว่า ด้านการวางแผนการผลิต มีการจัดทำแผนธุรกิจแต่ยังไม่ได้มีการยึดตามแผนธุรกิจมากนัก มักจะวางแผนการผลิตในช่วง 3 เดือนก่อนเทศกาลนั้นๆ ในแต่ละปี ซึ่งผู้ศึกษามองว่าจะเป็นการนำปัญหาไปสู่การขาดแคลนวัตถุดิบและการซื้อวัตถุดิบในราคาที่สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มได้รับการอบรมการจัดทำแผนจากภาครัฐในการอบรมการทำแผนธุรกิจ จึงควรมีการใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนมากยิ่งขึ้น และปัญหาอีกด้านคือการ

จัดทำบัญชี พบว่า ยังประสบปัญหาการจัดทำบัญชีที่ยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควรถึงแม้จะมีการพัฒนามากกว่าเดิมในอดีตแต่การเรียนรู้ด้านการทำบัญชีของสมาชิกในกลุ่มยังขาดทักษะจึงต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนและฝึกความชำนาญให้มากกว่านี้ โดยปัญหาเหล่านี้สอดคล้องกับ ธงพล พรหมสาขา และ อุทิศ สังขรัตน์ (2556) ที่ศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมี ปัญหาด้านการตลาด การบัญชี การเงิน การผลิต เป็นต้น

ในส่วนของผลกระทบจากการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผลกระทบในเชิงบวก โดยที่เห็นได้ชัดเจนคือ ผลกระทบในด้านเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนของคนในชุมชนได้ ในผลกระทบผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนหันมาฟื้นฟูและเกิดการเรียนรู้ด้านการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนตนเอง และผลกระทบในด้านคุณภาพชีวิตในชุมชน พบว่า คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในด้านการเสริมสร้างการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการเข้ามาอบรมให้ความรู้ในด้านต่างๆ ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่เปรียบเสมือนอาวุธติดตัวให้แก่สมาชิกทุกคน และสามารถถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังต่อไปได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรีที่เหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดการพัฒนามากขึ้น มีข้อเสนอแนะในระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและระดับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) ระดับวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การจัดทำแผนธุรกิจ กลุ่มยังไม่ได้ให้ความสำคัญ หากกลุ่มมีการวางแผนและจัดทำให้เป็นรูปแบบที่ชัดเจน มีการพัฒนาในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนธุรกิจ จะทำให้การบริหารจัดการเป็นระบบมากขึ้น

2) ระดับชุมชน

ชุมชนควรมีการส่งเสริมให้เกิดการใช้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมากขึ้น และสนับสนุนการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น หรือเสนอแนะแนวทางเพื่อให้เกิดการพัฒนาแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น และที่สำคัญชุมชนควรมีแผนพัฒนาที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

3) ระดับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานภาครัฐควรมีการสนับสนุนเกี่ยวกับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีเป้าหมายในการดำเนินงานชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรศึกษากระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเชิงบูรณาการเพื่อสามารถนำไปใช้ในกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ได้มากขึ้น

(2) ควรศึกษากระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของแต่ละกระบวนการได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมมากขึ้น

(3) ควรศึกษาบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2548ก. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
กรมส่งเสริมการเกษตร. 2548ข. วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2547. ประเด็นเชิงกลยุทธ์การพัฒนวิสาหกิจชุมชน. ค้นวันที่ 10
ธันวาคม 2555 จาก <http://library.dip.go.th/multim5/edoc/14014.doc>

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท.
กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

โกวิท พวงงาม. 2553. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการ
พิมพ์.

จินตนา ใจจะวะนะ และอภิสร อานุภาพขรรยง. 2549. ปัจจัยเกี่ยวกับความสำเร็จในการบริหาร
จัดการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชน กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้าน บ้านต้า อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโทมหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

จิรพรรณ กาญจนะจิตร. 2539. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 1. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชาคริต คล้ายพิมพ์. 2535. การมีส่วนร่วมของกรมการพัฒนาเด็กและผู้ปกครองเด็กในการ
ดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กของหมู่บ้านจังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชาย โพธิ์สีดา. 2550. ศาสตร์และศิลป์ แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์
พรินติ้ง.

ญาณิศา สารอินตา. 2547. การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มเครือข่าย
สิ่งทอ อำเภอลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542. ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. 2545. **วิสาหกิจชุมชน กลไกเศรษฐกิจฐานราก.**

กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์.

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. 2548. **วิสาหกิจชุมชน.** ชัยนาท: กรมส่งเสริมการเกษตร.

ดุสิต เวชกิจ; จุมพล หนิมพานิช; ฐปนรรต พรหมอินทร์ และธโสธร ตู้ทองคำ. 2547. **การมีส่วนร่วม**

ร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน: ศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ถาวร ขวัญกะโตะ. 2553. **การบริหารจัดการกลุ่ม ภูมิปัญญาปลาสาม ชุมชนบ้านเหนือ เทศบาล**

ตำบลโลกโพธิ์ อำเภอโลกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. รายงานการศึกษาอิสระปริญญา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทฤษฎีและหลักการบริหารจัดการ. ม.ป.ป. ค้นวันที่ 15 กันยายน 2558 จาก

http://www.mcucr.com/home/includes/editor/assets/cassroom_cheet1.pdf

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. 2527. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์

โสภาการพิมพ์.

ธงชัย สันติวงษ์. 2536. **องค์กรและการปกครอง.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ธงชัย สันติวงษ์. 2537. **ทฤษฎีองค์การและการออกแบบ.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์. 2556. **แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของ**

วิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. โครงการวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ชนพงศ์ นาคจันทิก. 2553. **การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ทำ**

กระดานสามัคคี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ธันวา ใจเที่ยง. 2546. **หมู่บ้านชาวนาปฏิวัติบนแผ่นดินอีสานตอนบน.** กรุงเทพมหานคร:

สร้างสรรค์.

ธีรยุทธ บุญมี. 2536. **สังคมเข้มแข็ง.** กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร.

นนทยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. 2543. **กว่าจะเป็นธุรกิจชุมชน.** กรุงเทพมหานคร:

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

นพดล เหล่ากอ. 2549. **ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่ของการพัฒนา.** ค้นวันที่ 15 กันยายน 2558

จาก <https://www.gotoknow.org/posts/32079>

นภาพร สิงห์หัต. 2544. **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับงานวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์

สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.

- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. 2549. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บรรณมถการพิมพ์.
- นิตานาด ชาญศิลป์. 2552. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนตลาดล่างบางพระ หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญอนันต์ พินัยทรัพย์ และพลาพรรณ คำพรรณ. 2549. โครงการศึกษาชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการสร้างสรรค์ คีนพลังชุมชน : หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. รายงานการวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เบญจวรรณ จอมอด. 2541. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เบ็นท์, ฟรีเบียร์. 2546. ฟันสังคมศาสตร์: ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลว และจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร. แปลจาก Making Social Science Matter : Why Social Inquiry Fails and How it Can Succeed Again? โดย อรทัย อาจอ่ำ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2539. ธุรกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงศ์พันธุ์ เขียวหิรัญ และคณะ. 2550. โครงการศึกษาจัดวางรูปแบบแผนงานเกษตรอินทรีย์เชิงท่องเที่ยวและการฝึกอบรมให้ความรู้และอาชีพ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เพ็ญลักษณ์ อ่อนทรวง และคณะ. 2553. เศรษฐศาสตร์ชนบท. กรุงเทพมหานคร: ส.เอเชียเพลส (1989).
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย. ใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, บรรณาธิการ. รายงานการประชุมเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน:นโยบายและกลวิธี. นครปฐม: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. 2545. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองและยั่งยืน กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ภัค อินพินิจ. 2554. การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา กลุ่มศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านดงเหล็ก ตำบลใหม่นาเพียง อำเภองาวใหญ่ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์. ราชบัณฑิตยสถาน. 2538. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: เจริญทัศน์.
- วีระ พงษ์กังวานนกุล. 2548. กระบวนการจัดการวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ศูนย์การศึกษาพัฒนาตลาดทางเล็กรวมชน หมู่ 3 ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศิริขวัญ ดวงแก้ว. 2552. แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านผาตั้ง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ม.ป.ป. วิสาหกิจชุมชนคืออะไร. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สภาทอผ้าแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา และองค์กรเซเบโม (Cabemo) ประเทศเนเธอร์แลนด์. 2533. รายงานการวิจัยเรื่องการดำรงอยู่ของชุมชน กระบวนการต่อสู้และพัฒนา กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาเขตจอมทองศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สภาทอผ้าแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555. แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1-11. กรุงเทพมหานคร: สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. 2543. อบต. ในอุดมคติ. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2536. ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2541. การพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2544. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทา สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน และกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร. (ม.ป.ป.). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยางไกล ตำบลทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร.

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548. **วิสาหกิจชุมชน.**

กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร.

สุภาวศ์ จันทรวาณิช. 2540. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมนา เกิดสินธุ์ชัย. 2550. **การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานวิสาหกิจ**

ชุมชนในจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

เสรี พงศ์พิศ. 2529. **ถิ่นฐานรากแห่งทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.**

กรุงเทพมหานคร: ชาวบ้าน.

เสรี พงศ์พิศ. 2546. **วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาไทย.

เสรี พงศ์พิศ. 2548. **ฐานคิด จากแผนแม่บทวิสาหกิจชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.

เสรี พงศ์พิศ. 2551. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร: พลังปัญญา.

เสรี พงศ์พิศ และวิชิต นันทสุวรรณ. 2545. **แผนแม่บทชุมชน ประชาพิสัยและพัฒนา.**

กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาไทย.

เสรี พงศ์พิศ; วิจิต นันทสุวรรณ และจันทน์ แรกพิณิจ. 2544. **วิสาหกิจชุมชน: แผนแม่บท แนวคิด**

แนวทาง ตัวอย่าง ร่างพระราชบัญญัติ. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาไทย.

หาญศึก ทรงสวัสดิ์. 2550. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา เทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอ**

ชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

อศิน รพีพัฒน์. 2531. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรม**

ไทย: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

อศิน รพีพัฒน์ และคณะ. 2533. **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย.**

กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อดิลา พงศ์หิลา และคณะ. 2546. **การจัดการตลาด.** กรุงเทพมหานคร: เพียร์สันเอดดูเคชั่น

อินโดไชน่า.

อภิชาติ มหาราชเสนา. 2551. **กระบวนการจัดการกลุ่มการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้าน**

รูปสมุนไพรร ตำบลบางผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

- อารอบ เรื่องสังข์ และคณะ. 2546. **โครงการแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาดานผ่านาหมื่นศรี**. รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อำมร รอดดำ. 2551. **การศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. 1977. **Rural Development Participation**. New York: Cornell University.
- Conbach, L. J. 1970. **Essential of Psychological Testing**. New York: Harper and Row.
- Oakely, Pater et al. 1991). **The Parctice of Participation in Rural Development**. New York: Cornell University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ชุดที่ 1 แนวการสัมภาษณ์เจาะลึกคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- 1.1 ชื่อ.....
- 1.2 อายุ.....
- 1.3 การศึกษา.....
- 1.4 อาชีพหลัก/รอง.....
- 1.5 รายได้จากกิจกรรมกลุ่ม.....
- 1.6 ตำแหน่งภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....
- 1.7 ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกและให้กับกิจกรรมกลุ่ม.....
- 1.8 แรงจูงใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

- 2.1 อาชีพหลักในชุมชน.....
- 2.2 ระดับการศึกษาโดยรวมของชุมชน.....
- 2.3 สภาพทางเศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้ รายจ่าย การออม สถาบันการเงิน).....
- 2.4 สภาพทางสังคม และวัฒนธรรมในชุมชน.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มอาชีพ

3.1 การก่อเกิดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและการพัฒนาการในแต่ละยุค (ประวัติความเป็นมาของชุมชน, ที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอ, ความเกี่ยวข้องระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนพัฒนาการของกลุ่มผ้าทอ)

.....

3.2 จำนวนสมาชิกของกลุ่มครั้งแรกและปัจจุบัน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลง

.....

3.3 เป้าหมายในการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างไร

.....

3.4 วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างไร

.....

3.5 เมื่อก่อตั้งแล้ว ได้ตั้งระเบียบ กฎเกณฑ์อย่างไร มีการปรับปรุงแก้ไขหรือไม่

.....

3.6 รูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่ม (รูปแบบ และกระบวนการ)

.....

ส่วนที่ 4 การบริหารจัดการของกลุ่ม

4.1 ในส่วนของโครงสร้างการบริหารของคณะกรรมการนั้น ได้มีการคัดเลือกกันในรูปแบบไหน เป็นอย่างไร มีความพึงพอใจหรือไม่ และมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

.....

4.2 เครือข่ายของในการทำงานของกลุ่มต่างๆ เช่น การบริหารจัดการ ด้านการตลาด รวมถึงเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

.....

4.3 ปัจจัยที่มีผลสำเร็จหรือล้มเหลวของกลุ่ม ทั้งทางด้าน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

.....

4.4 จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา/อุปสรรคของกลุ่มในด้านต่างๆ

.....

4.5 เป้าหมายและความคาดหวังของกลุ่มในอนาคต

.....

4.6 กระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม

4.6.1 ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม

.....

4.6.2 ด้านการวางแผนการผลิต

.....

4.6.3 ด้านการผลิต

.....

4.6.4 ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

.....

4.6.5 ด้านการตลาด

.....

4.6.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

.....

4.6.7 ด้านการเงิน

.....

4.6.8 ด้านการทำบัญชี

.....

ส่วนที่ 5 การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.1 รูปแบบ (พร้อมเหตุผล)

.....

.....

5.2 หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน (ความถี่, ระยะเวลาที่ให้การสนับสนุน, ผลของผลงาน)

.....

.....

5.3 ปัญหา/อุปสรรค ก่อนหน้าและหลังการดำเนินการหลังจากมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุน

.....

.....

ส่วนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

.....

.....

**ชุดที่ 2 แนวการสัมภาษณ์เจาะลึกที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี
อำเภอनाโยง จังหวัดตรัง**

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- 1.1 ชื่อ.....
- 1.2 อายุ.....
- 1.3 อาชีพ.....
- 1.4 ตำแหน่งทางสังคม.....

ส่วนที่ 2 บทบาทของที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

2.1 บทบาทในการให้คำแนะนำแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี

.....

2.2 การส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

.....

2.3 การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้

.....

2.4 การประเมินภาพรวมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

.....

ชุดที่ 3 แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง ()

1. เพศ

() ชาย

() หญิง

2. อายุ ปี

3. ระดับการศึกษา

() ไม่ได้รับการศึกษา

() ประถมศึกษา

() มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า

() อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

() ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ

() เกษตรกรรม

() ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

() รับจ้าง

() แม่บ้าน/พ่อบ้าน

() รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ

() อื่นๆ.....

5. รายได้จากการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต่อเดือน

() ต่ำกว่า 5,000 บาท

() 5,001-10,000 บาท

() 10,001-15,000 บาท

() สูงกว่า 15,000 บาท

6. ระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิก

() น้อยกว่า 1 ปี

() 1-5 ปี

() มากกว่า 5 ปี

7. ท่านเคยได้รับการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

() ไม่เคย

() 1-2 ครั้ง

() 3-4 ครั้ง

() มากกว่า 5 ครั้ง

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง ท่านได้เข้าร่วมในกระบวนการการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมากน้อยเพียงใด

การมีส่วนร่วมใน กระบวนการการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน					
1. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มของท่าน					
2. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ กติกาการดำเนินงานของกลุ่มท่าน					
3. ท่านมีส่วนร่วมในการเลือกแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม					
4. ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของตัวเองในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน					
5. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงสร้างการทำงานของกลุ่มและการแบ่งหน้าที่					
การมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติตาม					
6. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดหน้าที่ของสมาชิกให้เหมาะสมกับการดำเนินงานกลุ่ม					
7. ท่านมีส่วนร่วมในการประสานงานการดำเนินงานของกลุ่ม					
8. ท่านมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการในโครงการ/กิจกรรมต่างๆของวิสาหกิจชุมชน					
9. ท่านมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรมต่างๆที่มีการดำเนินงานโดยวิสาหกิจชุมชน					
10. ท่านได้ไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาตนเองและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่					

การมีส่วนร่วมใน กระบวนการการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์					
11. ท่านมีส่วนร่วมในการได้รับปันผลกำไรจากการจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม					
12. ท่านมีความมั่นคงในสวัสดิการที่ได้รับจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่					
13. ท่านมีส่วนร่วมในการได้รับการอบรม สัมมนา ศึกษา ดูงาน หรือส่งเสริมความรู้ในด้านการทอผ้า					
14. ท่านได้รับข่าวสารจากการวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่					
การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล					
15. ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม					
16. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามงานและประเมินผลติดตามงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ					
17. ท่านมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นต่อวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน					
18. ท่านเสนอความรู้ และกิจกรรมที่จะนำมาจัดในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่					
19. ท่านมีส่วนร่วมในการเชิญหน่วยงานภาครัฐเข้ามาร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่ม					
20. ท่านมีส่วนร่วมในการนำผลที่ได้จากการประเมินมาปรับปรุงเพื่อการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง ท่านคิดว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจในการกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มีปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะอย่างไร โปรดแสดงความคิดเห็น

3.1 ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

3.2 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ชุดที่ 3.1 แบบทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.957	20

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
A1	55.5000	142.474	.788	.954
A2	55.2500	146.197	.734	.955
A3	55.5000	151.105	.581	.957
A4	55.5500	144.787	.604	.957
A5	55.1500	142.661	.738	.955
B6	55.3500	140.029	.754	.955
B7	55.4000	145.095	.635	.956
B8	55.3500	140.661	.772	.955
B9	55.5500	146.155	.703	.956
B10	55.4500	139.945	.767	.955
C11	55.6500	141.503	.742	.955
C12	55.7000	151.484	.412	.959
C13	55.6000	144.989	.685	.956
C14	55.7000	146.221	.662	.956
C15	54.7000	138.853	.863	.953
D16	55.3000	142.326	.716	.955
D17	55.4000	144.779	.784	.955
D18	55.1000	146.832	.780	.955
D19	55.1000	138.621	.769	.955
D20	55.4000	138.989	.829	.954

ภาคผนวก ข

ลายผ้าโบราณเอกลักษณ์ของผ้าทอนาหมื่นศรี

ลายผ้าทอนาหมื่นศรี

ลายสร้อยไก่

ลายกรเพชร, เสาวรสคลื่น

ลายลูก ลูกศร

ลายพิรุณ

ลายหิ้งห้อย

ลายเกลียวมาลัย

ลายกลีบบัว

ลายลูกตั้งค์

ลายพวงแก้ว

ลายสีทึบ

ลายพื้นเกลียว 3

ลายกรเพชร

ลายกรเพชร, เสาวรส

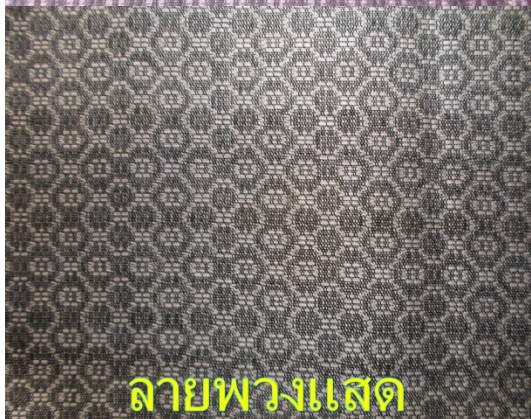
ลายเดือนมีแต้ม

ลายเดือนขิงดวง

ลายสุพรรณิการ์ 3

ลายพวงเสด

ลายเม็ดบัว

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นางสาวสุนิสา สัจจาเฉลี่ย

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2555